

**NEIĞALIŪJŲ MOTERŲ PADĖTIES ANALIZĖ, ĮVERTINANT JUNGTINIŲ TAUTŲ
NEIĞALIŪJŲ TEISIŲ KONVENCIJOS NUOSTATŲ ĮGYVENDINIMO
EFEKTYVUMĄ LIETUVOJE**

Apklausos rezultatų ataskaita

Lietuvos neįgaliųjų draugija

Vilnius

2018

TURINYS

1. Įvadas	3
2. Respondenčių sociodemografinės charakteristikos	5
3. Gyvenimo kokybės įsivertinimas	9
4. Prieinamumas ir mobilumas	13
5. Sveikatos sritis	22
6. Švietimo sritis	31
7. Darbo ir užimtumo sritis	38
8. Dalyvavimas politiniame ir visuomeniniame gyvenime	45
9. Pajamų ir socialinių garantijų sritis	51
10. Saugumo ir privatumo sritis	58
11. Šeimos sritis	63
12. Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse	69
13. Neįgalių moterų ir mergaičių diskriminacijos suvokimo apibendrinimas	73
14. Išvados ir rekomendacijos	75

1. Įvadas

Lietuvos Respublikos Seimas 2010 m. gegužės mėn. ratifikavo Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvenciją (toliau – Konvencija). Šalis įsipareigojo užtikrinti Konvencijos nuostatų įgyvendinimą bei nustatyti periodiškumu teikti jos įgyvendinimo ataskaitas. Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Departamentas), pasitelkdamas neįgaliuosius atstovaujančias organizacijas, atliko Lietuvos neįgaliųjų moterų ir mergaičių nuomonės apklausą apie jų padėtį įvairiose kasdieninio gyvenimo srityse. Šios sritys atliepia visas Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje išskirtas sritis: prienamumą ir mobilumą, sveikatą, švietimą, darbą ir užimtumą, dalyvavimą politiniame ir visuomeniniame gyvenime, pajamas ir socialines garantijas, saugumą ir privatumą, šeimos neliečiamumą.

Nagrinėjant žmonių su negalia situaciją pastebima, kad moterys ir mergaitės su negalia patiria dvigubą diskriminaciją ir yra labiau pažeidžiamos tiek dėl negalios turėjimo, tiek dėl buvimo moteriškos lyties¹. Užsienio tyrimai atskleidžia, kad moterys ir vyrai su negalia turi skirtingas gyvenimo patirtis dėl biologinių, psichologinių, ekonominių², socialinių, politinių ir kultūrinių veiksnių³. Moterys patiria diskriminaciją ne tik smurto, bet ir švietimo bei ugdymo, įsidarbinimo, socialinės politikos, pilietinio dalyvavimo bei sprendimų priėmimo, seksualumo, prietarų bei socialinės reprezentacijos, motinystės, šeimos ir kitose kasdieninio gyvenimo srityse.⁴

Jei diskriminacija dėl negalios turėjimo Lietuvoje jau yra sulaukusi tyrėjų dėmesio⁵, tai diskriminacija dėl lyties neįgaliųjų grupėje yra dar labai mažai tyrinėta. Vienas svarbesnių tyrimų šioje srityje – „Negalią turinčių moterų padėties tyrimas“⁶ – buvo inicijuotas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ir atliktas 2014 m. remiantis kokybine metodologija ir panaudojant pusiau struktūruotus interviu pirminių duomenų rinkimui. Buvo tiriama situacija šiose srityse: prienamumas ir mobilumas, saugumas ir privatumas, santykiai šeimoje, švietimas, dalyvavimas darbo rinkoje, sveikata, pajamos ir socialinės garantijos, dalyvavimas politiniame ir kultūriniame gyvenime. Šiame kiekybiniame tyrime bus remiamasi minėto kokybinio tyrimo išvalgomis patikrinant jas kiekybinės apklausos nacionaliniu mastu būdu.

¹ Discrimination and Access to Employment for Female Workers with Disabilities (2017). Prieiga per internetą: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602067/IPOL_STU\(2017\)602067_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602067/IPOL_STU(2017)602067_EN.pdf)

² Access to healthcare for men and women with disabilities in the UK: secondary analysis of cross-sectional data. Prieiga per internetą:

https://pdfs.semanticscholar.org/8585/53a6b76c6c625c76167dd0506c785b9cfc9b.pdf?_ga=2.192569192.355183494.1545034353-862807349.1545034353

³ An Overview of the Status of Women With Disabilities in Australia. Prieiga per internetą: <http://wwda.org.au/about/snapshot/>

⁴ Discrimination against women with disabilities: Report 2003. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/16805a2a17>

⁵ Neįgaliųjų ir kitų visuomenės narių nuomonės apklausa, įvertinant Jungtinių tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje, prieiga per internetą: <http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Lietuvos-ne%C4%AFgali%C5%B3%C5%B3-draugijos-ataskaita-2017.12.07-GALUTINI.pdf>; Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimas, siekiant efektyviai panaudoti 2007-2013 m. es struktūrinę paramą, prieiga per internetą:

http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/liepa_SADM_vertinimo_ataskaita_2011.pdf

⁶ „Negalią turinčių moterų padėties tyrimas“ 2014. Prieiga per internetą:

<http://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2016/02/negalia-turinciu-moteru-padeties-tyrimas.pdf>

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti gyvenimo sritis, kuriose Lietuvos moterys ir mergaitės su skirtinga negalia lyginant su vyrais su negalia ir negalios neturinčiomis moterimis patiria diskriminaciją ir identifikuoti priemones, mažinančias ir naikinančias diskriminaciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti negalią turinčių mergaičių ir moterų nuomonę, kokia jų padėtis ir gyvenimo kokybė šiose srityse: prieinamumo ir mobilumo, sveikatos, švietimo, darbo ir užimtumo, dalyvavimo politiniame ir visuomeniniame gyvenime, pajamų ir socialinių garantijų, saugumo ir privatumo, šeimos neliečiamumo;
2. Išsiaiškinti gyvenimo sritis, kuriose moterys ir mergaitės su skirtinga negalia patiria tiesioginę ar netiesioginę diskriminaciją palyginus su negalią turinčiais vyrais ir negalios neturinčiomis moterimis;
3. Išanalizuoti, ar Lietuvos teisės aktai tinkamai reglamentuoja lygias galimybes vyrams ir moterims su negalia;
4. Identifikuoti priemones, mažinančias ir naikinančias patiriamą diskriminaciją.

Diskriminacijos suvokimas nėra lengvai tiriamas kiekybiniu būdu, paprastai žmonės gyvendami savo kasdieninį gyvenimą daug dalykų, tarp jų ir diskriminaciją, laiko savaime suprantamais, tradiciškai įsitvirtinusiais ir be specialaus dėmesio tų dalykų nereflektuoja. Todėl buvo pasirinkta šio tyrimo klausimyną sudaryti taip, kad kiekvienos aptariamos srities pradžioje būtų pateikti klausimai apie respondenčių situaciją ir tai paskatintų apmastyti, kaip ši sritis veikia jų gyvenimą. Tik tada pateikiamas klausimas, ar jos jaučia bendrą diskriminaciją šioje srityje, kiekvieną kartą primenant, kad diskriminacija apima pagalbos nesuteikimą, ignoravimą, blogą elgesį ir pan. Atsakius, kad patiria diskriminaciją, buvo prašoma pažymėti jų nuomone tinkančias diskriminacijos priežastis ir įrašyti kitas priežastis. Atsakius, kad diskriminacijos nepatiria, buvo prašoma pereiti prie kito klausimo, peršokant priežastis. Vėliau buvo prašoma nurodyti, ar patiria didesnę diskriminaciją palyginus su neįgaliais vyrais ir moterimis be negalios bei atsakius teigiamai nurodyti tos diskriminacijos priežastis.

Apklausa imtis ir tikslinė grupė pagal techninę specifikaciją – ne mažiau 800 neįgalių moterų ir 150 mergaičių, reprezentuojančių 14–65 m. turinčias negalią moteris ir mergaites, apimant visus Lietuvos regionus. Atranka atsitiktinė tikimybinė, sudaranti galimybę visoms negalią turinčioms moterims ir mergaitėms patekti į atranką, atsižvelgiant tik į moterų ir mergaičių skaičių.

Apklausiai atlikti buvo naudojamas tiesioginio interviu būdas, naudojant iš anksto parengtus klausimynus, kuriuose interviuotojai fiksavo respondentų atsakymus. Iš pradžių buvo sudarytas klausimynas neįgaliosioms moterims, vėliau jis buvo adaptuotas neįgalių mergaičių grupei, atsisakant kai kurių, tik suaugusioms moterims tinkamų klausimų (pvz., apie darbinę patirtį, profesijos įgijimą ir pan.). Apklausa pagal abu klausimynus atlikta 2018 m. rugpjūčio-rugsėjo mėnesiais. Prieš apklausiant mergaites buvo gautas jų tėvų ir globėjų raštiškas sutikimas atlikti apklausą.

Apklausa buvo atliekama 24 Lietuvos miestuose ir miestų rajonuose: Akmenėje, Alytuje, Birštone, Druskininkuose, Kaune ir Kauno rajone, Kazlų Rūdoje, Kelmėje, Klaipėdoje, Kretingoje, Lazdijuose, Mažeikiuose, Pagėgiuose, Panevėžyje, Prienuose, Rietave, Šalčininkuose, Šeduvoje, Šiauliuose, Telšiuose, Ukmergėje, Utenoje, Vilniuje ir Zarasuose.

Apklausa padėjo atlikti šios neįgaliųjų draugijos: Akmenės raj. neįgaliųjų draugija, Alytaus m. neįgaliųjų draugija, Alytaus raj. neįgaliųjų draugija, Birštono raj. neįgaliųjų draugija, Druskininkų savivaldybės neįgaliųjų draugija, Garliavos neįgaliųjų draugija, Grigiškių neįgaliųjų draugija, Ignalinos raj. neįgaliųjų draugija, Kauno m. neįgaliųjų

draugija, Kazlų Rūdos sav. neįgaliųjų draugija, Kelmės raj. neįgaliųjų draugija, Klaipėdos m. neįgaliųjų draugija, Kretingos raj. neįgaliųjų draugija, Lazdijų raj. neįgaliųjų draugija, Mažeikių raj. neįgaliųjų draugija, Pagėgių raj. neįgaliųjų draugija, Panevėžio m. neįgaliųjų draugija, Prienų raj. neįgaliųjų draugija, Rietavo sav. neįgaliųjų draugija, Šiaulių m. neįgaliųjų draugija, Telšių raj. neįgaliųjų draugija, Ukmergės raj. neįgaliųjų draugija, Utenos raj. neįgaliųjų draugija, Vilniaus m. neįgaliųjų draugija, Zarasų raj. neįgaliųjų draugija.

Apklaustos rezultatų analizė buvo atliekama remiantis statistinių paklaidų lentele (žr. 1 lentelę). Pagal statistinių paklaidų lentelę, jei tam tikroje respondentų grupėje yra apie 100 respondentų, pavyzdžiui, su pradiniu išsilavinimu, tai jei 50 proc. iš jų atsako į klausimą „Taip“, o 50 proc. – „ne“, pritaikius jų atsakymui statistinę paklaidą, atsakymo reikšmė patenka į intervalą nuo 40 iki 60 proc. Kuo respondentų grupėse daugiau respondentų, tuo statistinė paklaida mažėja. Ataskaitoje pateikiami tik statistiškai reikšmingi (kai $p < 0,01$) atsakymų skirtumai, lyginant dvi ar daugiau respondentų grupių.

1 lentelė. Statistinių paklaidų, esant skirtingiems rezultatams, dydžiai

N	%	%	%	%	%	%	%	%	%
	3	5	10	15	20	25	30	40	50
	97	95	90	85	80	75	70	60	50
100	3.4	4.4	6.0	7.1	8.0	8.7	9.2	9.8	10.0
200	2.4	3.1	4.2	5.0	5.7	6.1	6.5	6.9	7.1
300	2.0	2.5	3.5	4.1	4.6	5.0	5.3	5.7	5.8
400	1.7	2.2	3.0	3.6	4.0	4.3	4.6	4.9	5.0
500	1.5	1.9	2.7	3.2	3.6	3.9	4.1	4.4	4.5
750	1.2	1.6	2.2	2.6	2.9	3.2	3.3	3.6	3.7
1000	1.1	1.4	1.9	2.3	2.5	2.7	2.9	3.1	3.1

2. Respondenčių socio-demografinės charakteristikos

Šiame tyrime iš viso buvo apklausta 801 moteris ir 150 mergaičių. Dalyvavusių mergaičių amžius yra nuo 14 iki 18 m. 26,7 proc. (40) turi pradinį (4 klasių) išsilavinimą, 24 proc. (36) – pagrindinį (10 klasių) išsilavinimą, 20 proc. (30) – vidurinį (taip pat ir įgytą profesinėje mokykloje) išsilavinimą, tačiau 29,4 proc. (44) neatsakė į klausimą, dažniausiai dėl tos priežasties, kad nežinojo, koks jų išsilavinimo lygis.

Moterų apklausoje dalyvavo daugiau vyresnio amžiaus (nuo 45 iki 65 m.) respondenčių, tai iš dalies atitinka bendrą tendenciją, nes su amžiumi daugėja neįgalumo nustatymo atvejų, ypač dėl judėjimo negalios ir vidaus ligų (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Apklaustų moterų pasiskirstymas pagal socio-demografines charakteristikas (N=801)

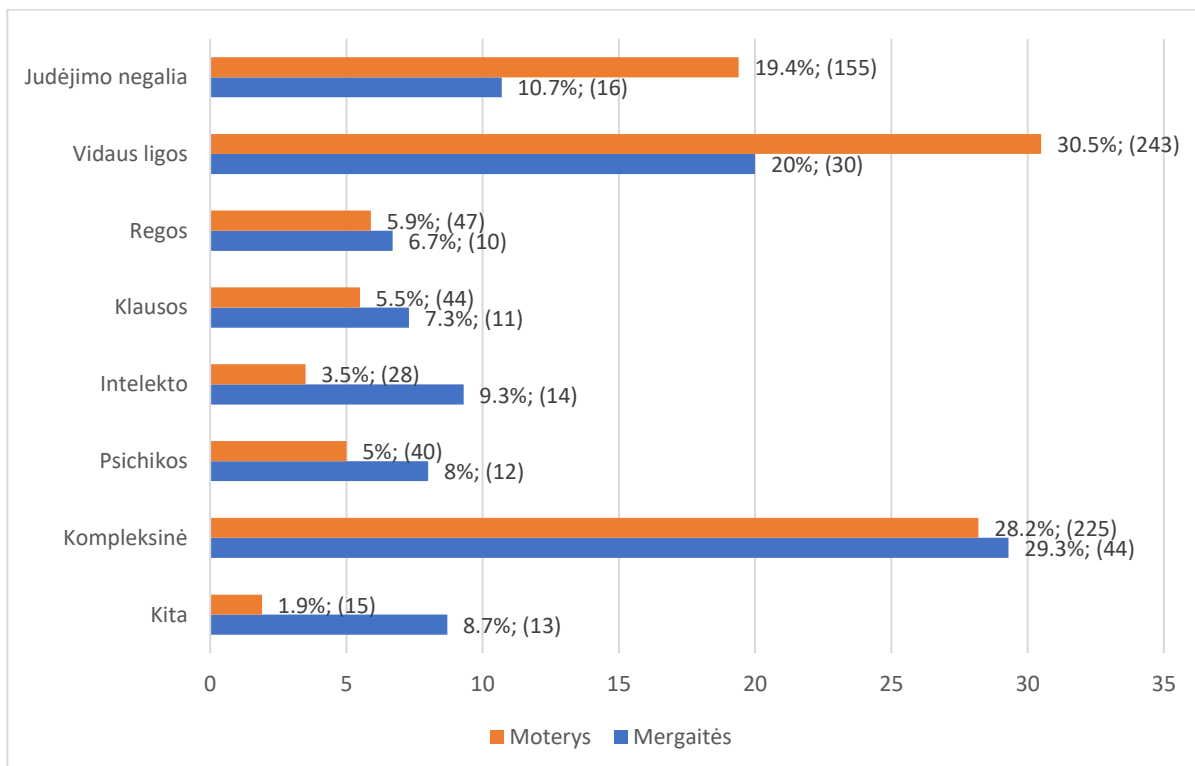
	%	N
Amžius		
Nuo 18 iki 24 metų	3,1	25
Nuo 25 iki 34 metų	10,7	86
Nuo 35 iki 44 metų	13,1	105
Nuo 45 iki 54 metų	25,5	204
Nuo 55 iki 65 metų	39,5	316
Virš 65 m.	7,2	58
Neatsakė	0,9	7
Išsilavinimas		
Pradinis	7,7	62
Vidurinis	31	248
Profesinė kvalifikacija	33,2	266
Aukštesnysis koleginiš išsilavinimas	14,9	119
Bakalauro laipsnis	8,1	65
Magistro laipsnis	2,5	20
Neatsakė	2,6	21

Apklaustos moterys ir mergaitės pagal gyvenamą vietą pasiskirsto gana panašiai (žr. 3 lentelę), tik į apklausą pateko daugiau mergaičių nei moterų, gyvenančių didmiesčiuose ir mažiau mergaičių nei moterų, gyvenančių miesteliuose.

3 lentelė. Apklaustų moterų ir mergaičių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę (Moterų N=801, mergaičių N=150)

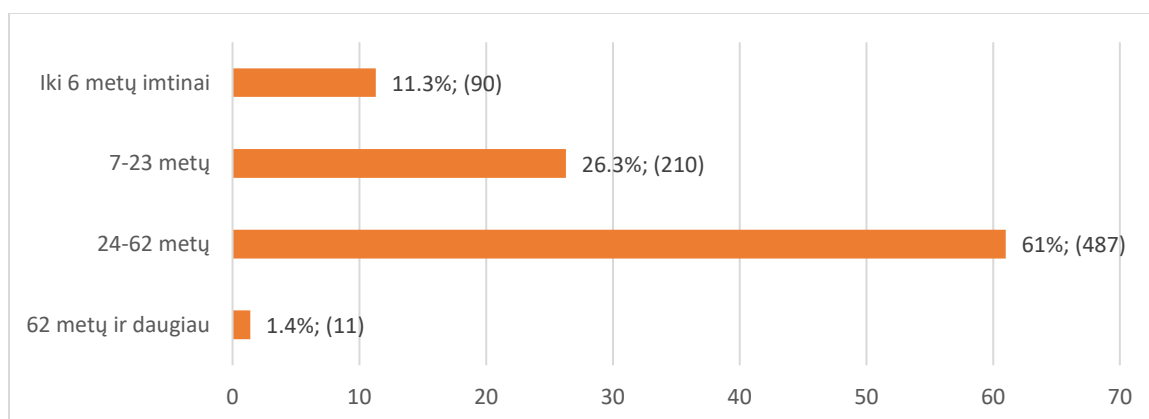
	Moterys		Mergaitės	
	%	N	%	N
Didmiestis (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, Alytus)	19	152	32	48
Miestas	37,2	298	37,3	56
Miestelis	20,8	167	10	15
Kaimas	22,8	183	19,3	29
Neatsakė	0,1	1	1,3	2

Pagal negalios tipą apklaustos moterys ir mergaitės gana stipriai skiriasi: moterų yra dešimčia procentų daugiau nei mergaičių judėjimo negalios ir vidaus ligų atvejais, mergaičių santykinai daugiau intelekto ir psichikos negalių atvejais (žr. 1 pav.).

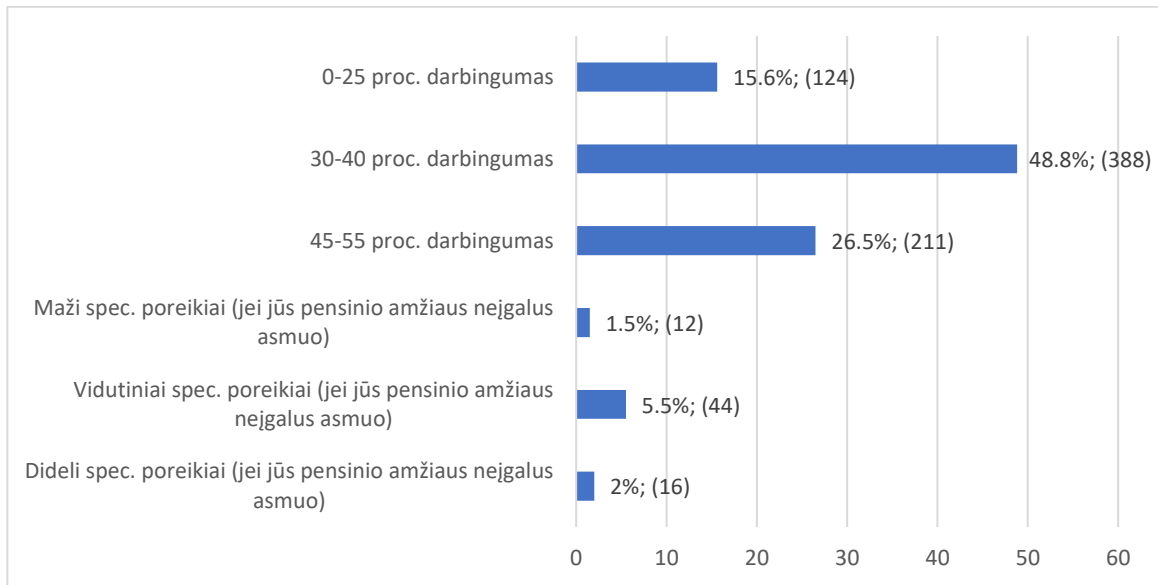
1 pav. Apklaustų moterų ir mergaičių pasiskirstymas pagal negalios pobūdį (moterų N=801, mergaičių N=150)

Taip skiriasi ir apklaustų moterų bei mergaičių amžius, kai buvo nustatyta negalia pirmą kartą. Mergaičių atveju, 64,7 proc. (97) negalia buvo nustatyta pirmą kartą iki 6 m., 35,3 proc. (53) – jau mokykliniame amžiuje (nuo 7 iki 19 m.). Moterų atveju (žr. 2 pav.), daugiausia (61 proc.) pirmą kartą nustatyta negalia būnant darbinio amžiaus (24-62 m.), ketvirčiui (26,3 proc.) – būnant mokymosi amžiaus (7-23 m.) ir dešimtdaliui (11,3 proc.) – ikimokyklinio amžiaus (iki 6 m.).

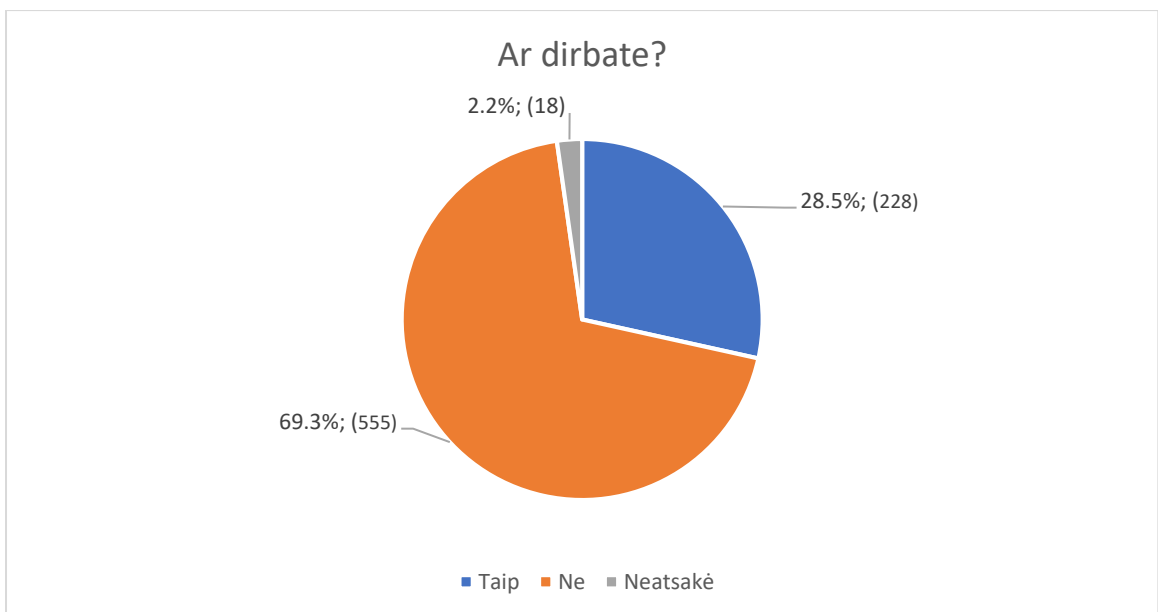
2 pav. Apklaustų moterų pasiskirstymas pagal negalios diagnozavimo laikotarpį (N=798)

Darbingo amžiaus neįgalių moterų buvo paklausta apie jų darbingumo lygį, o pensinio amžiaus – apie jų specialiųjų poreikių lygį. Iš 3 paveikslu matyti, kad šioje apklausoje apie pusę (48,8 proc.) turi 30-40 proc. darbingumą, ketvirtis (26,5 proc.) turi 45-55 proc. darbingumą ir 16,6 proc. – 0-25 proc. darbingumą. Respondentės, turinčios specialiuosius poreikius, sudaro mažą dalį apklaustųjų (9,1 proc.), tarp jų daugiau su vidutiniais specialiaisiais poreikiais – 5,5 proc.

3 pav. Apklaustų moterų neįgalumo/darbingumo/specialiųjų poreikių lygis (N=795)

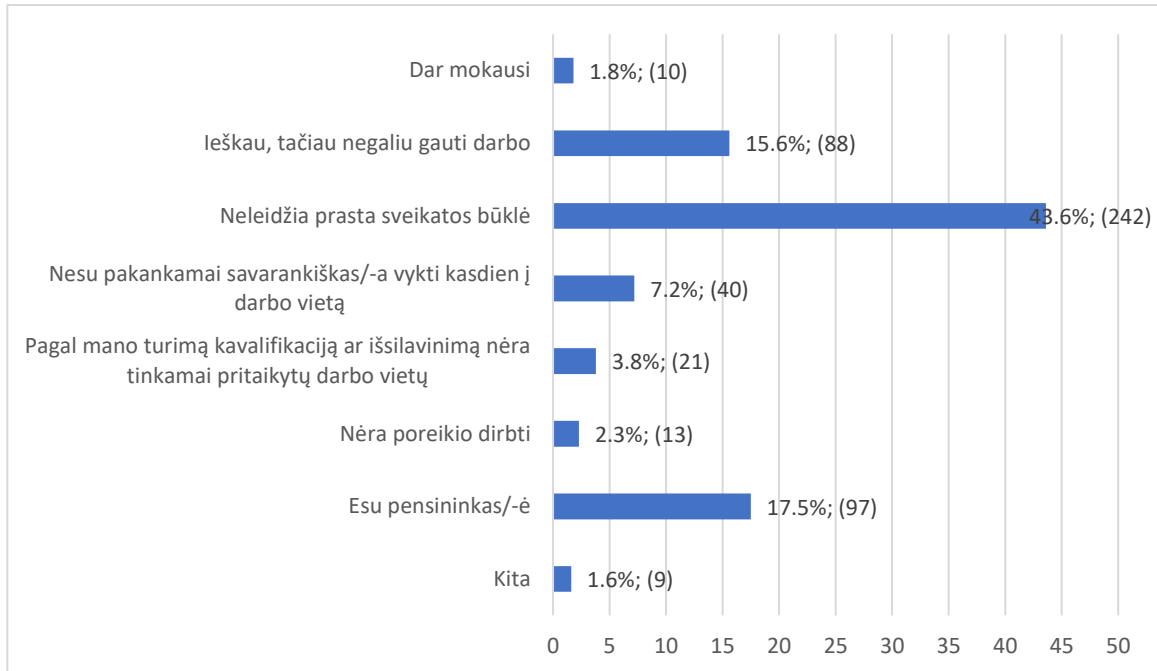
Neįgaliųjų moterų buvo klausiama ir apie jų darbo situaciją – dirba tik kas trečia neįgali moteris (žr. 4 pav.).

4 pav. Apklaustų moterų darbo situacija (N=801)

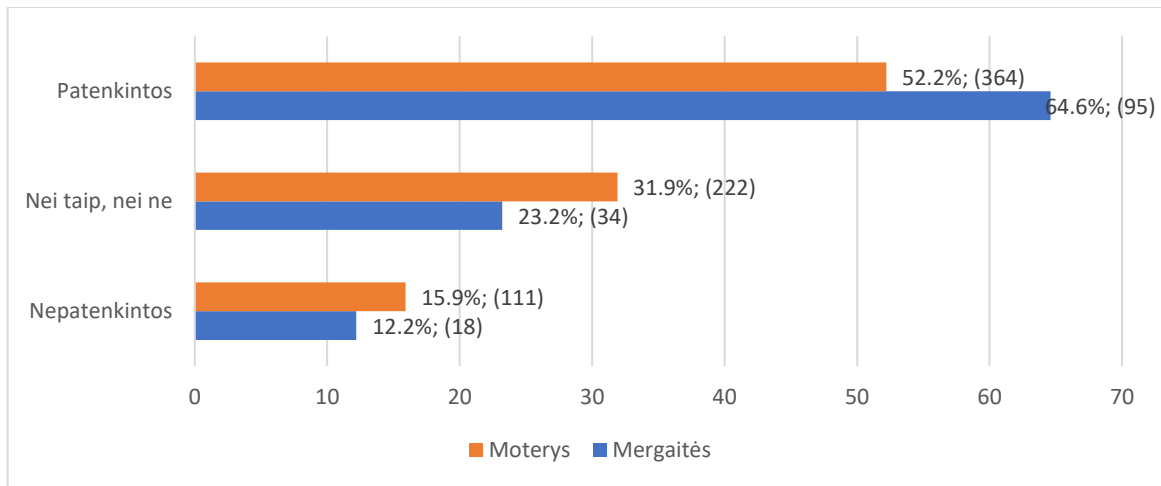
Apklausoje taip pat moterims buvo užduotas klausimas, kokios priežastys lemia, kad jos nedirba. Respondentai galėjo pasirinkti visus tinkančius atsakymus, todėl atsakymų skaičius (520) nėra lygus nedirbančių respondenčių skaičiui. Pagrindinės priežastys, kodėl nedirba, yra susijusios su prasta sveikatos būkle (43,6 proc.), buvimu pensininke (17,5 proc.) ir negalėjimu rasti darbo (15,6 proc.) (žr. 5 pav.).

5 pav. Priežastys, kodėl nedirba (N=555)

3. Gyvenimo kokybės įvertinimas

Gyvenimo kokybė šiame tyrime buvo matuojama pasitelkus subjektyvų respondenčių pasitenkinimą savo gyvenimu bendrai ir pagal siauresnes gyvenimo sritis: buities sąlygos, sveikata, asmeninis saugumas, laisvalaikis, šeimyninis gyvenimas, asmeniniai santykiai, pajamos ir dalyvavimas visuomeniniame gyvenime. Pasitenkinimas savo gyvenimu ir atskiromis jo sritimis buvo matuojamas 10 balų skalėje, kur 1 reiškia „visiškai nepatenkinta“, o 10 reiškia „visiškai patenkinta“. Vėliau gauti atsakymai buvo sugrupuoti į tris grupes: grupė „patenkintos“ apėmė pasitenkinimo įvertinimus nuo 7 iki 10 imtinai, „nei taip, nei ne“ – nuo 5 iki 6 imtinai ir „nepatenkintos“ – nuo 1 iki 4 imtinai.

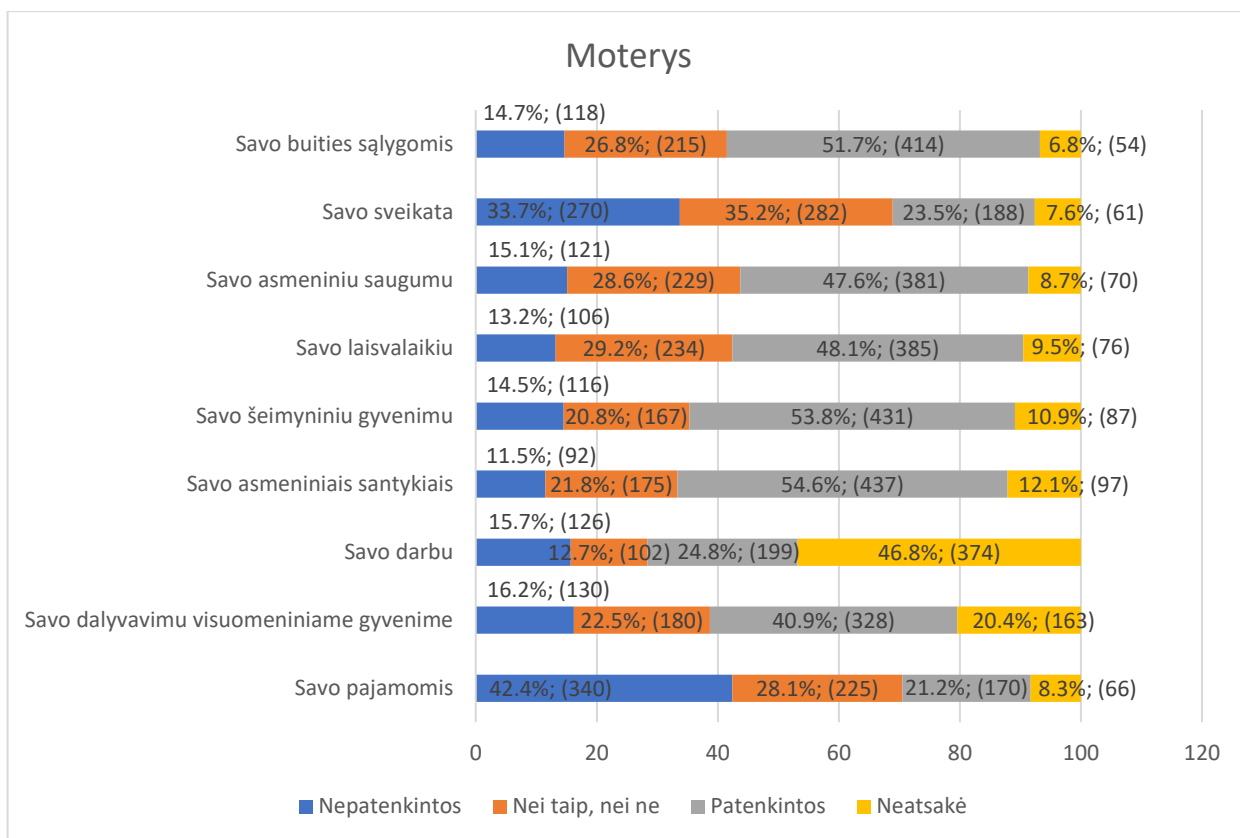
6 pav. Neįgalių moterų ir mergaičių pasitenkinimas savo gyvenimu (moterų N=697, mergaičių N=147)

Iš 6 paveikslą matyti, kad neįgalių mergaičių pasitenkinimas savo gyvenimu yra didesnis, kadangi santykinai didesnis jų procentas (64,6 proc.) yra patenkintos gyvenimu, kai atitinkamas neįgalių moterų procentas siekia 52,2 proc. Panašus skirtumas pastebimas ir pasitenkinimo atskiromis gyvenimo sritimis atveju: neįgalios mergaitės visose palygintinose srityse yra labiau patenkintos nei neįgalios moterys (žr. 7 ir 8 pav.).

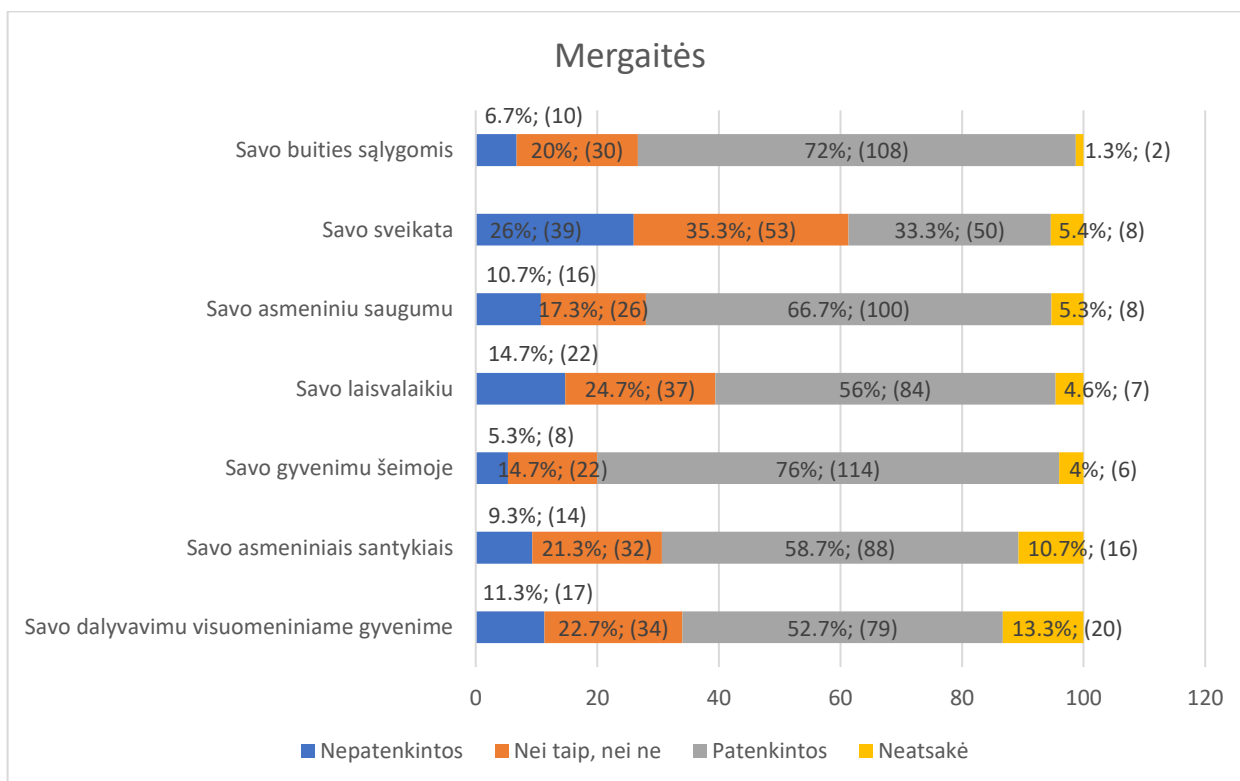
Labiausiai mergaitės ir moterys yra patenkintos savo buities sąlygomis, gyvenimu šeimoje ir asmeniniais santykiais, o labiausiai nepatenkintos savo sveikata. Neįgalios moterys daugiau yra nepatenkintos savo sveikata (33,7 proc.), nei mergaitės (26 proc.). Apie 15 proc. moterų ir apie 10 proc. mergaičių yra nepatenkintos kitomis gyvenimo sritimis.

Moterų papildomai buvo prašoma įvertinti savo pasitenkinimą darbo ir pajamų srityse – pasitenkinimas šiomis sritimis, palyginti su kitomis, yra mažesnis, ypač pajamomis, kai 42,4 proc. moterų yra visiškai nepatenkintos savo pajamomis.

Neįgalių moterų pasitenkinimas gyvenimu priklauso nuo šių socio-demografinių veiksnių: išsilavinimo, vietovės, kurioje gyvenama, bei situacijos darbo atžvilgiu. Labiausiai patenkintos gyvenimu yra aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą turinčios respondentės, gyvenančios didžiuosiuose miestuose ir turinčios darbą. Pasitenkinimas gyvenimu nepriklauso nuo negalios pobūdžio ar darbingumo/specialiųjų poreikių lygio.

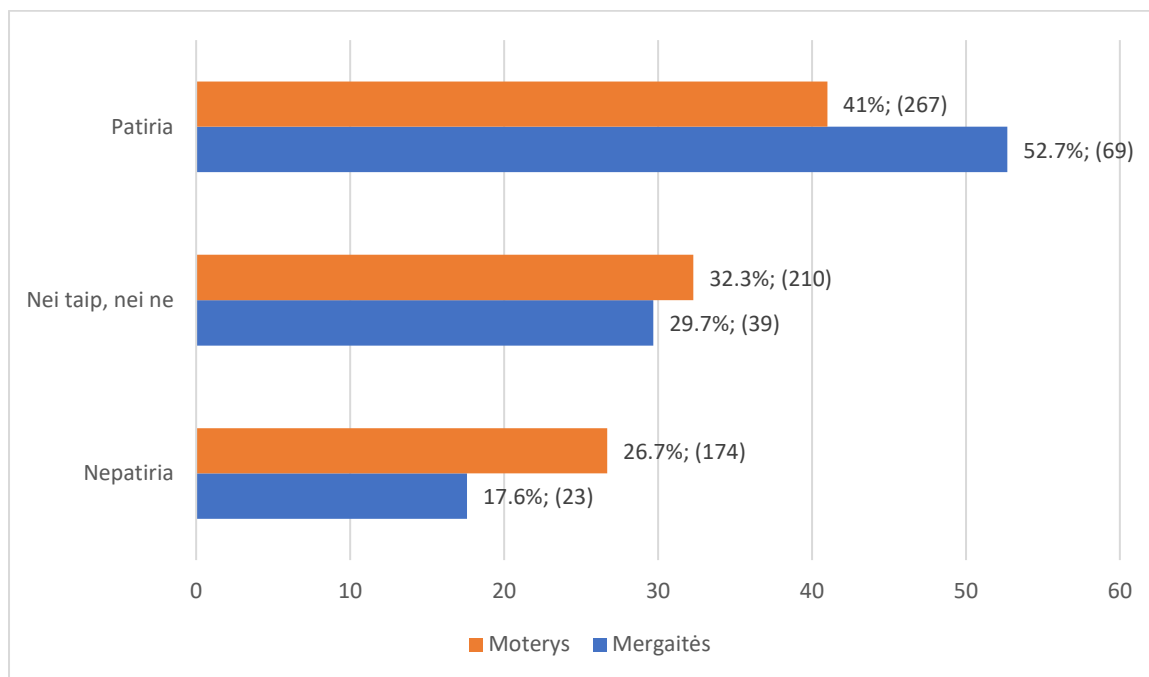

7 pav. Neįgalių moterų pasitenkinimas atskiriomis savo gyvenimo sritimis (N=801)

8 pav. Neįgalių mergaičių pasitenkinimas atskiriomis savo gyvenimo sritimis (N=150)

Taip pat neįgalių moterų ir mergaičių buvo klausiama, ar jos patiria diskriminaciją (žr. 9 pav.). Šiame klausime, kaip ir klausime apie pasitenkinimą gyvenimu, diskriminacijos patyrimas buvo matuojamas 10 balų skalėje, kur 1 reiškia „visai nepatiria“, o 10 reiškia „labai patiria“. Vėliau gauti atsakymai buvo sugrupuoti į tris grupes: grupė „nepatiria“ apėmė pasitenkinimo įvertinimus nuo 1 iki 4 imtinai, „nei taip, nei ne“ – nuo 5 iki 6 imtinai ir „patiria“ – nuo 7 iki 10 imtinai.

9 pav. Neįgalių moterų ir mergaičių diskriminacijos patyrimas (moterų N=651, mergaičių N=131)

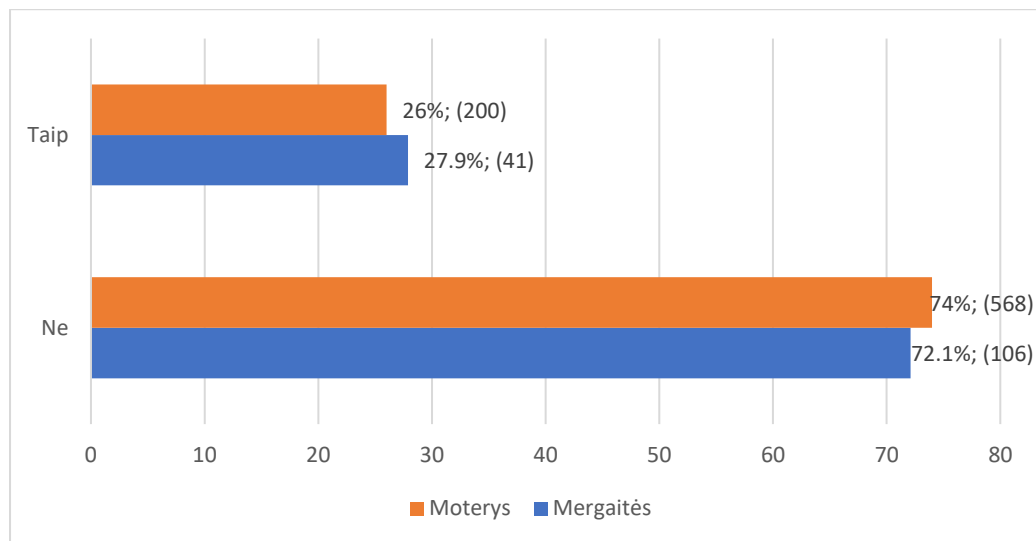
Lietuvoje nuo 2003 metų lapkričio 18 dienos įsigaliojo Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas, kurio tikslas užtikrinti, kad būtų įgyvendintas LR Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės nepriklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Kaip matome iš surinktų duomenų, diskriminacijos patyrimo atveju mergaitės santykinai labiau nei moterys patiria diskriminaciją: jei tarp moterų patiriančių diskriminaciją yra 41 proc., tai tarp mergaičių – 52,7 proc. Analizuojant atsakymus nerasta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp respondenčių, turinčių skirtingas socio-demografines charakteristikas, negalios pobūdį ir sunkumo lygį.

Kitose ataskaitos dalyse bus detaliau analizuojama, ar ir kokią diskriminaciją moterys ir mergaitės patiria skirtingose gyvenimo srityse: prieinamumo ir mobilumo, sveikatos, švietimo, darbo ir užimtumo, dalyvavimo politiniame ir visuomeniniame gyvenime, pajamų ir socialinių garantijų, saugumo ir privatumo, šeimos neliečiamumo.

4. Prieinamumas ir mobilumas

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos 9 str. ir 13 str. prieinamumas ir mobilumas yra suprantamas kaip fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir ryšių, visuomenei prieinamų objektų ar paslaugų prieinamumas, ir sąlygos neįgaliesiems gauti kokybiškas mobilumą palengvinančias priemones.

Šiame tyrime neįgalių moterų ir mergaičių buvo klausama, ar dėl savo negalios (judėjimo, regos ir pan.) jos turi sunkumų judėti savo namuose ir/ar viešosiose vietose. Tokių sunkumų turi apie ketvirtadalį neįgalių moterų ir mergaičių.

10 pav. Ar dėl savo negalios neįgalios moterys ir mergaitės patiria sunkumų judėti savo namuose ir viešosiose vietose? (moterų N=768, mergaičių N=147)

Taip pat buvo paprašyta įvertinti savo situaciją įvairiose su judėjimu susijusiose srityse (žr. 4 lentelę). Dauguma moterų ir mergaičių gauna visą reikiamą informaciją apie priemones ir paslaugas, pagerinančias judėjimo galimybes. Tačiau nagrinėjant priemonių turėjimą ir tinkamą šių paslaugų gavimą nuomonės išsiskiria: santykinai daugiau mergaičių teigia, kad jos turi visas reikalingas technines priemones (automobilio pritaikymą, vežimėlį, protezus ir pan.), pagerinančias judėjimo galimybes bei gauna nemokamai ar su daline kompensacija, laiku ir kokybiškas joms reikalingas technines priemones. Be to, jos dažniau teigia, kad jų namai yra pritaikyti judėjimo poreikiams bei jos gauna nemokamai ar su daline kompensacija, laiku ir kokybiškas reikalingas būsto pritaikymo paslaugas. Moterys dažniau nepitaria šiems teiginiams.

4 lentelė. Neįgalių moterų ir mergaičių situacijos įsivertinimas su judėjimu susijusiose srityse

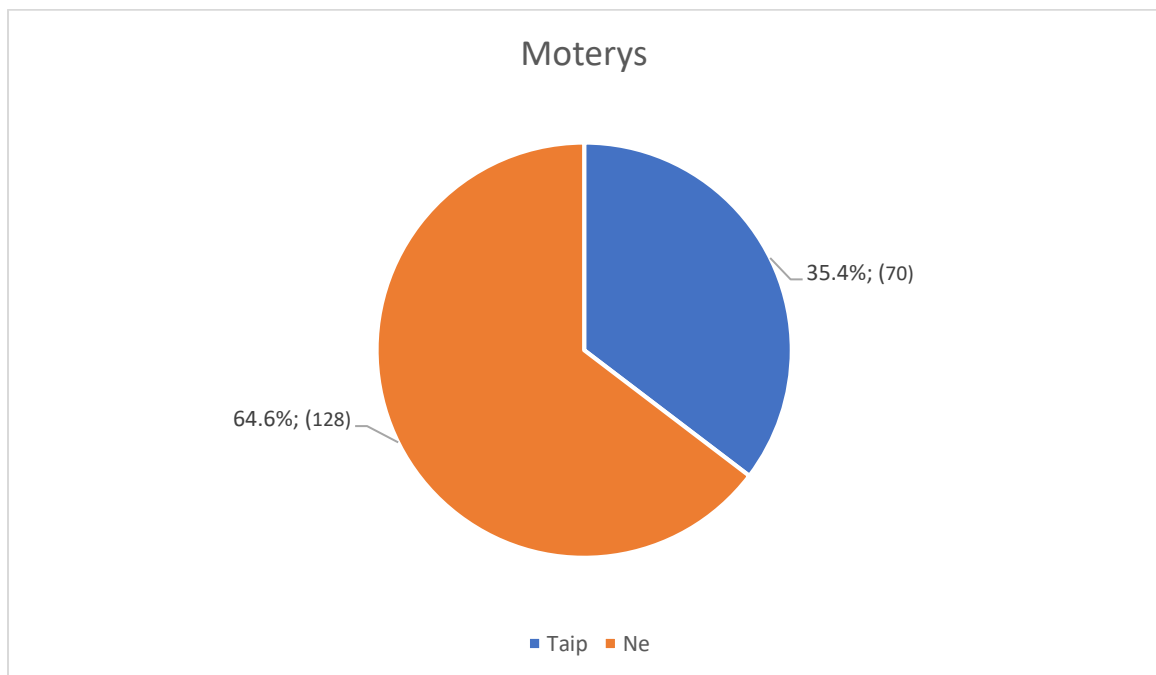
	Man neaktualu		Taip		Iš dalies		Ne		Atsakiusių procentas ir skaičius	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
1. Gauna visą reikalingą informaciją apie priemones ir paslaugas, pagerinančias judėjimo galimybes	12 (24)	10,2 (5)	30 (60)	38,8 (19)	45,5 (91)	34,7 (17)	12,5 (25)	16,3 (8)	100 (200)	100 (49)
2. Turi visas reikalingas technines priemones, pagerinančias judėjimo galimybes	24,7 (48)	18,4 (9)	23,7 (46)	26,5 (13)	33 (64)	49 (24)	18,6 (36)	6,1 (3)	100 (194)	100 (49)
3. Gauna nemokamai ar su daline kompensacija, laiku ir kokybiškas man reikalingas technines priemones	28,4 (55)	17 (8)	22,2 (43)	31,9 (15)	24,7 (48)	36,2 (17)	24,7 (48)	14,9 (7)	100 (194)	100 (47)
4. Namai yra pritaikyti judėjimo poreikiams	22,8 (45)	6,1 (2)	28,9 (57)	66,7 (22)	25,4 (50)	24,2 (8)	22,8 (45)	3 (1)	100 (197)	100 (33)
5. Gaunu nemokamai ar su daline kompensacija, laiku ir kokybiškas reikalingas būsto pritaikymo paslaugas	29,3 (56)	12,5 (4)	18,3 (35)	56,3 (18)	17,8 (34)	25 (8)	34,6 (66)	6,3 (2)	100 (191)	100 (32)
6. Visuomeniniai pastatai yra pritaikyti judėjimo poreikiams	17,9 (35)	2,9 (1)	15,4 (30)	11,8 (4)	43,1 (84)	32,4 (11)	23,6 (46)	52,9 (18)	100 (195)	100 (34)
7. Šaligatvių nuvažiavimai, sankryžos, šviesoforų garsinis signalas yra pritaikyti judėjimo poreikiams	20,6 (40)	5,9 (2)	10,8 (21)	11,8 (2,7)	45,9 (89)	26,5 (9)	22,7 (44)	55,9 (19)	100 (194)	100 (34)
8. Viešasis transportas yra pritaikytas mano judėjimo poreikiams	23,7 (46)	11,8 (4)	10,8 (21)	11,8 (4)	38,1 (74)	29,4 (10)	27,3 (53)	47,1 (16)	100 (194)	100 (34)
9. Galiu savarankiškai nuvykti iki sveikatos, ugdymo, darbo	12,8 (25)	0	34,9 (68)	11,8 (4)	21 (41)	26,5 (9)	31,3 (61)	61,8 (21)	100 (195)	100 (34)

įstaigų, kultūrinių ar sporto renginių										
10. Gaunu pavėžėjimo iki sveikatos, ugdymo, darbo įstaigų, kultūrinių ar sporto renginių paslaugas	22,3 (43)	6,3 (2)	19,2 (37)	28,1 (9)	19,7 (38)	6,3 (2)	38,9 (75)	59,4 (19)	100 (193)	100 (32)
11. Gaunu palydėjimo iki sveikatos, ugdymo, darbo įstaigų, kultūrinių ar sporto renginių paslaugas	26,5 (50)	5,9 (2)	16,9 (32)	35,3 (12)	17,5 (33)	8,8 (3)	39,2 (74)	50 (17)	100 (189)	100 (34)

Moterys taip pat labiau kritiškos visuomeninių pastatų (valstybinių, savivaldybių, medicinos, ugdymo įstaigų, parduotuvių, kirpyklų, turistinių objektų ir pan.), šaligatvių nuvažiavimų, sankryžų, viešojo transporto (įlipimas, vieta neįgaliojo vežimėliui, garsinis stotelių pranešimas) pritaikymu jų judėjimo poreikiams.

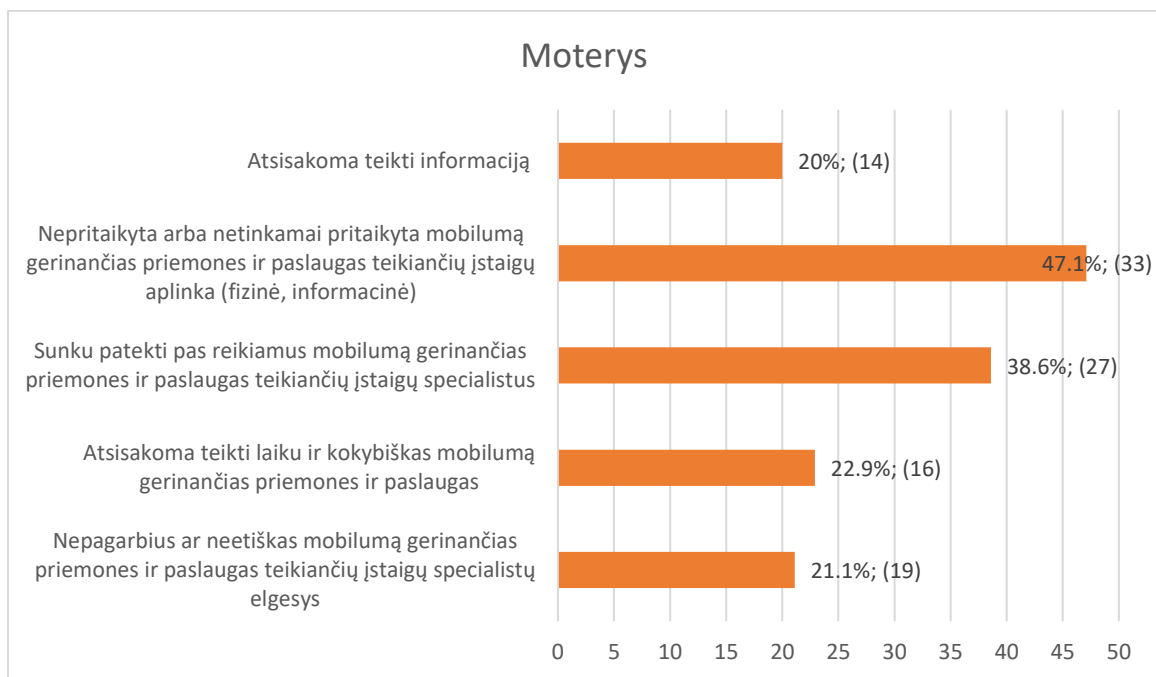
Apibendrinant, neįgalios mergaitės pozityvesnės tiek savo gyvenimo ir jo sričių vertinime, tiek aplinkos pritaikyme jų judėjimo poreikiams, techninių priemonių, būsto pritaikymo paslaugų tinkamumo vertinime, tačiau labiau nepritaria, kad pačios gali savarankiškai nuvykti iki sveikatos, ugdymo, darbo įstaigų, kultūrinių ar sporto renginių bei mažiau gauna pavėžėjimo ir palydėjimo paslaugas.

Kadangi neįgalios mergaitės retai pačios kreipiasi dėl paslaugų, tik neįgalių moterų buvo klausiama, ar jos yra patyrusios diskriminaciją (pagalbos nesuteikimą, ignoravimą, blogą elgesį ir pan.) siekiant gauti mobilumą gerinančias paslaugas ar priemones. Iš 198 atsakusių į šį klausimą moterų, trečdalis (35,4 proc.) teigė, kad tokią diskriminaciją patiria (žr. 11 pav.).

11 pav. Ar apklaustos neįgalios moterys patiria diskriminaciją siekiant gauti mobilumą gerinančias paslaugas ar priemones (N=198)

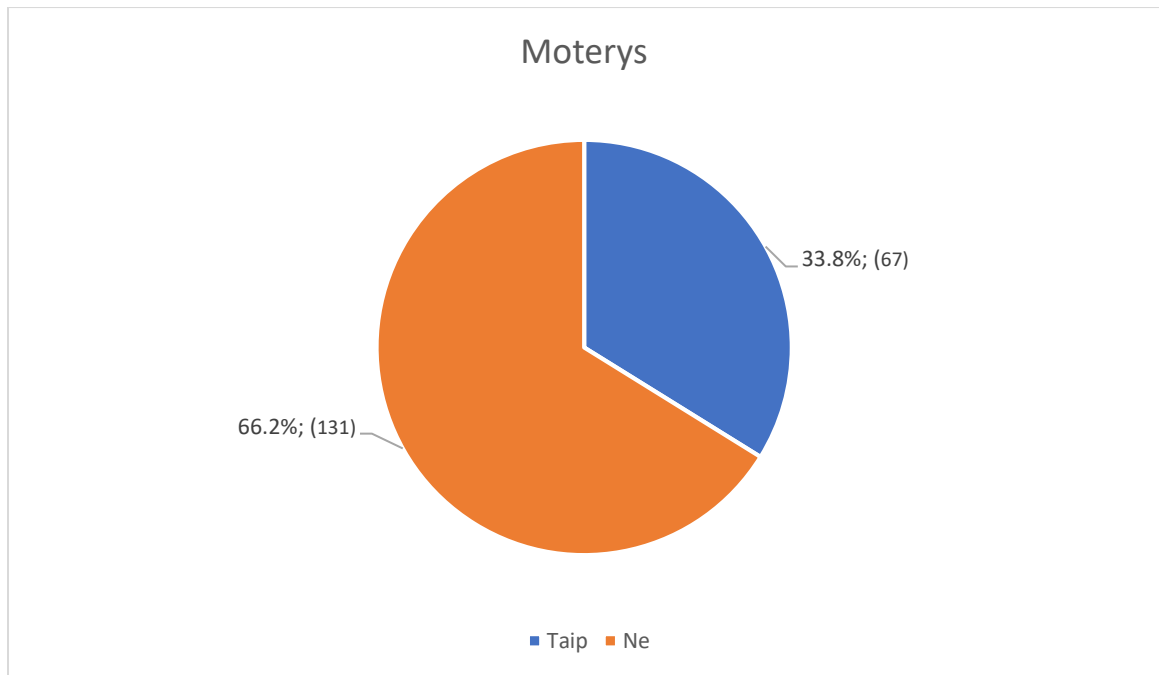
Paklaustos, su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas, dažniausiai moterys pamini nepritaikytą arba netinkamai pritaikytą mobilumą gerinančias priemones ir paslaugas teikiančių įstaigų aplinką (fizinę ir informacinę) (47,1 proc.) bei sunkumus patekti pas reikiamus mobilumą gerinančias priemones ir paslaugas teikiančių įstaigų specialistus (38,6 proc.) (žr. 12 pav.). Po penktadalį respondenčių taip pat pažymėjo kitas patirtas diskriminacijos formas: atsisakoma teikti informaciją, atsisakoma teikti laiku ir kokybiškas mobilumą gerinančias priemones ir paslaugas bei nepagarbus ar neetiškas mobilumą gerinančias priemones ir paslaugas teikiančių įstaigų specialistų elgesys. Kadangi šiame klausime galima buvo pažymėti visus tinkančius atsakymus, atsakymų skaičius viršija patyrusių diskriminaciją šioje srityje respondenčių skaičių.

12 pav. Su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

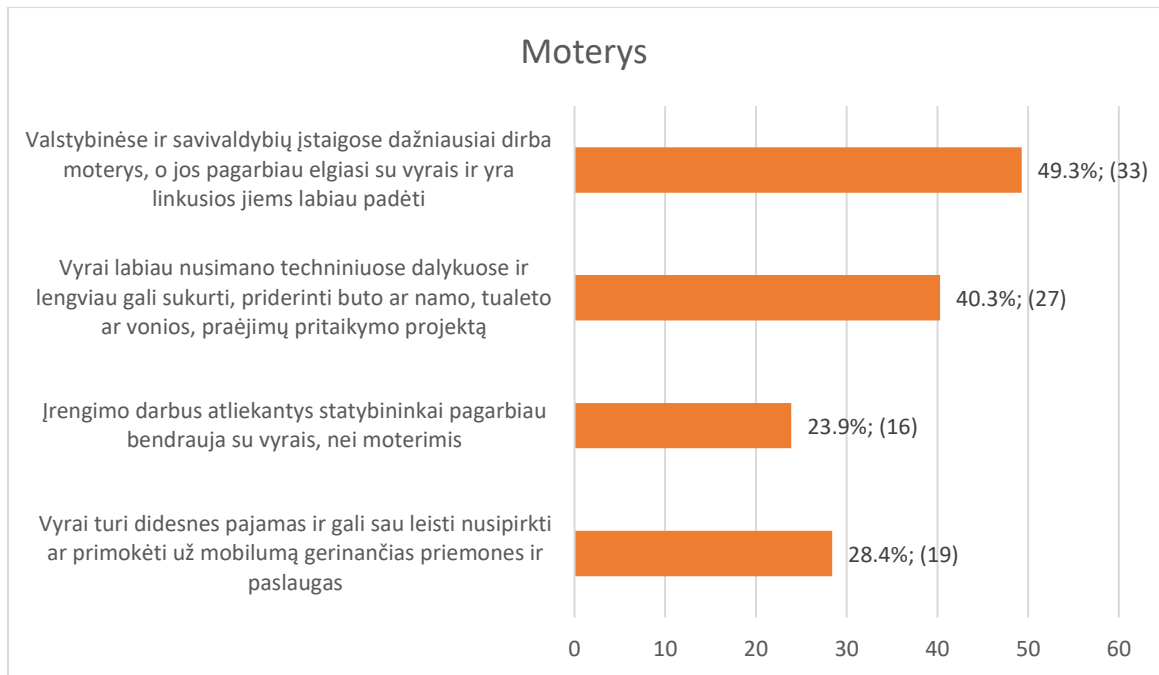
Taip pat neįgalių moterų buvo paklausta ar jos pritaria, kad neįgalioms moterims sunkiau nei vyrams su tokia pačia negalia, norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas. Iš 198 atsakusių į šį klausimą moterų, trečdalis (33,8 proc.) pritarė šiam teiginiui (žr. 13 pav.).

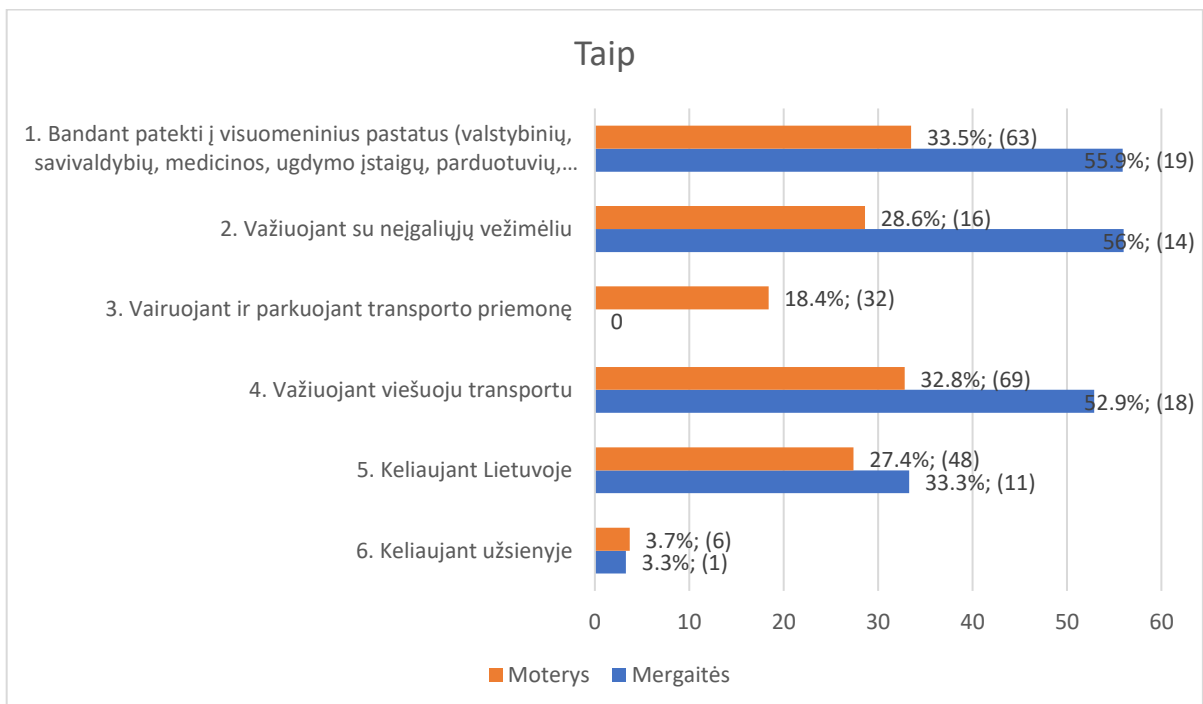
13 pav. Pritarimas, kad neįgalioms moterims sunkiau nei vyrams su tokia pačia negalia norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas (N=198)

Paprašytos nurodyti, kokios priežastys lemia tai, kad neįgalioms moterims sunkiau nei vyrams su tokia pačia negalia, norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas, dažniausiai buvo paminėtos dvi priežastys (žr. 14 pav.): apie pusę (49,3 proc.) mano, kad valstybinėse ir savivaldybių įstaigose dažniausiai dirba moterys, o jos pagarbiau elgiasi su vyrais ir yra linkusios jiems labiau padėti bei apie 40 proc. mano, kad vyrai labiau nusimano techniniuose dalykuose ir lengviau gali sukurti, priderinti buto ar namo, tualetu ar vonios, praėjimų pritaikymo projektą. Be to, dar po ketvirtį apklaustųjų pritaria, kad įrengimo darbus atliekantys statybininkai pagarbiau bendrauja su vyrais nei moterimis bei, kad vyrai turi didesnes pajamas ir gali sau leisti nusipirkti ar primokėti už mobilumą gerinančias priemones ir paslaugas.

14 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalioms moterims sunkiau nei vyrams su tokia pačia negalia norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Tenka pažymėti, kad neįgalių moterų nebuvo klausama ar joms sunkiau nei moteris be negalios norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas, kadangi toks palyginimas neįmanomas dėl to, kad moterys be negalios nesinaudoja tokiomis priemonėmis.

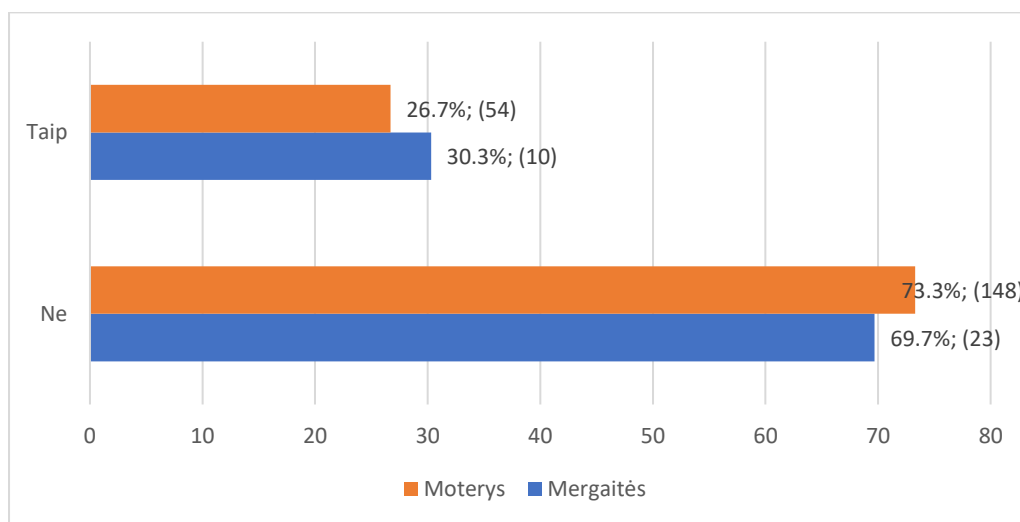

15 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys ir mergaitės patiria diskriminaciją judant viešojoje vietoje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.)

Tiek neįgalių moterų, tiek mergaičių buvo klausama, ar jos yra patyrusios diskriminaciją bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant nuosavu ar visuomeniniu transportu, keliaujant (žr. 15 pav.). Mergaitės santykinai žymiai dažniau pažymi, kad yra patyrusios diskriminaciją bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant neįgaliojo vežimėliu, važiuojant viešuoju transportu.

Tų neįgaliųjų moterų ir mergaičių, kurios pritarė, kad patiria diskriminaciją judant viešoje vietoje, buvo paprašyta nurodyti, su kokiomis kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant nuosavu ar visuomeniniu transportu, keliaujant. Tiek neįgalios moterys, tiek mergaitės pritarė, kad pagrindinė kliūtis yra nepritaikyti arba netinkamai pritaikyti visuomeniniai pastatai, šaligatvių nusileidimai, sankryžos. Dažnai paminimos ir su kitų žmonių elgesiu susijusios priežastys: aplinkiniai žmonės nenoriai padeda ar nepadeda patekti į visuomeninius pastatus, kurie nepritaikyti neįgaliesiems, viešojo transporto vairuotojai nenoriai padeda įlipti, įkelti vežimėlį, nepagarbus ar neetiškas aplinkinių žmonių elgesys neįgaliųjų atžvilgiu viešajame transporte, įstaigose, renginiuose bei aplinkinių žmonių nepatogumo, baimės jausmas, nežinojimas kaip elgtis susitikus neįgaliuosius viešajame transporte, įstaigose, renginiuose.

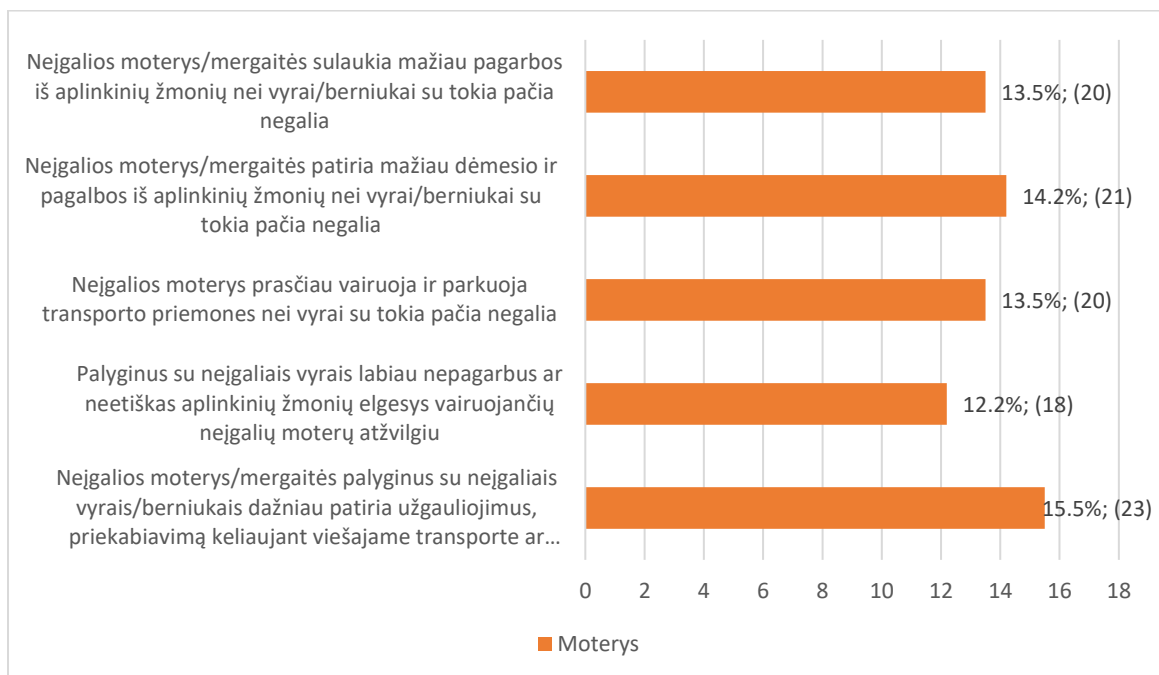
Šiuo atžvilgiu taip pat buvo klausama, ar neįgalios moterys ir mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai su tokia pačia negalia bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant nuosavu ar visuomeniniu transportu, keliaujant (žr. 16 pav.). Trečdalis respondenčių (moterų – 26,7 proc., mergaičių – 30,3 proc.) atsakiusių į šį klausimą pritarė šiam teiginiui. Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

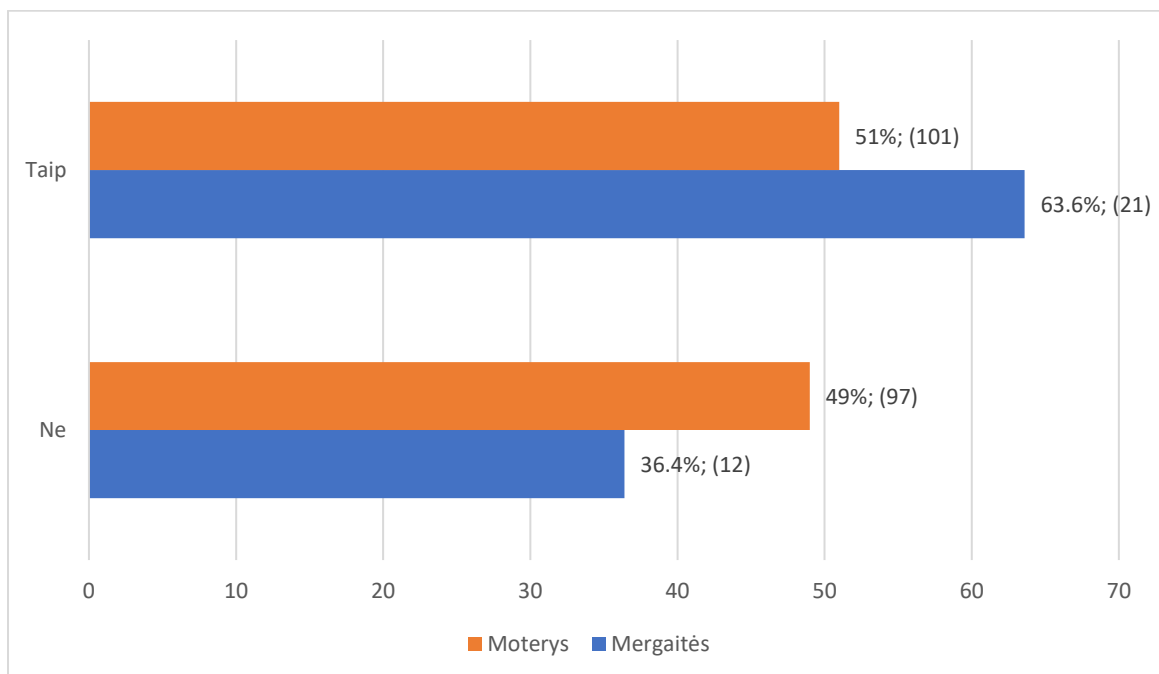
16 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant transportu, keliaujant (moterų N=202, mergaičių N=33)

Neįgalios moterys ir mergaitės taip pat buvo paprašytos nurodyti, kokios priežastys lemia tokią situaciją. Į šį klausimą atsakė per mažai neįgalių mergaičių (10 respondenčių), tad 17 pav. pateikti tik neįgalių moterų pasirinkimai, rodantys, kad tik virš dešimtadalio moterų

pasirinko išvardintas priežastis. Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

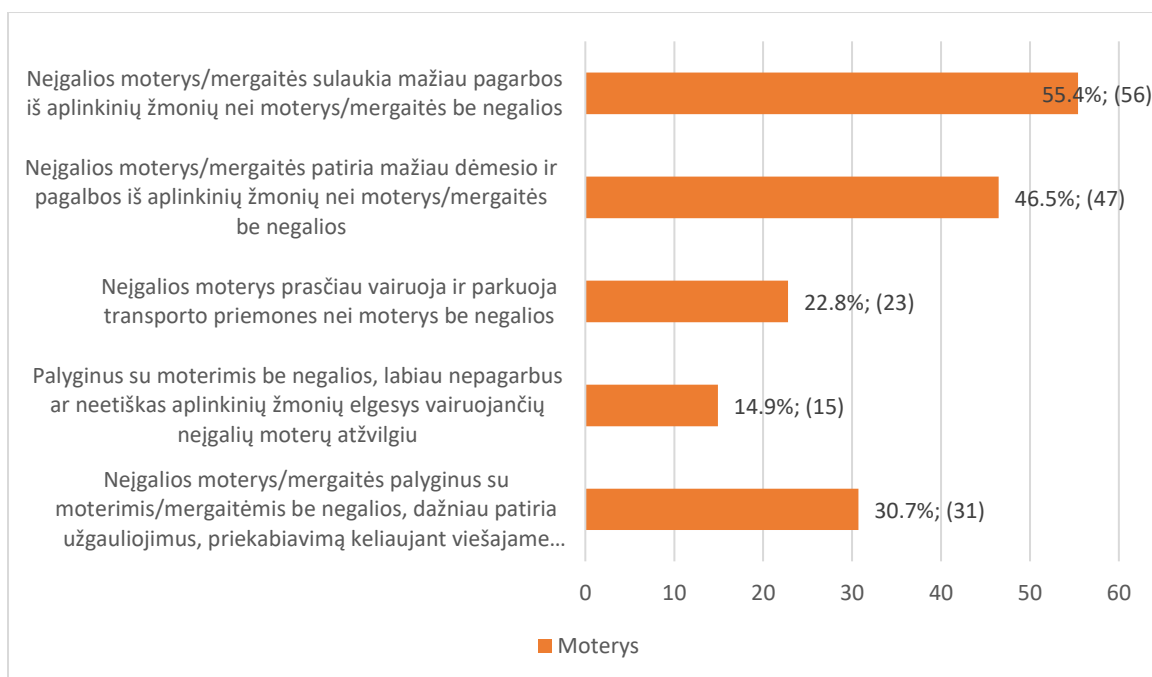
17 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant transportu, keliaujant. Galimi keli atsakymai, suma nėra lygi 100 proc.

18 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei moterys/mergaitės be negalios bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant transportu, keliaujant (moterų N=198, mergaičių N=33)

Neįgalios moterys ir mergaitės teigia, kad neįgalios moterys ir mergaitės labiau nei moterys/mergaitės be negalios patiria diskriminaciją bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant nuosavu ar visuomeniniu transportu, keliaujant (žr. 18 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

Neįgalios moterys ir mergaitės taip pat buvo paprašytos nurodyti, kokios priežastys lemia tokią situaciją. Į šį klausimą, vėlgi, atsakė per mažai neįgalių mergaičių (21 respondentė), tad 19 pav. pateikti tik neįgalių moterų pasirinkimai, rodantys dažniausiai minimos priežastys yra tos, kad neįgalios moterys sulaukia mažiau pagarbos iš aplinkinių žmonių nei moterys be negalios ir kad neįgalios moterys patiria mažiau dėmesio ir pagalbos iš aplinkinių žmonių nei moterys be negalios.

19 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant transportu, keliaujant. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paklaustos, kokios priemonės padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų diskriminaciją mobilumo ir mobilumą gerinančių priemonių bei paslaugų srityje, apklaustos neįgalios moterys dažniausiai minėjo tokias diskriminaciją mažinančias priemones:

- Daugiau informacijos per spaudą, radiją, TV, padedančios padidinti žinojimą apie neįgaliuosius, pakeisti požiūrį ir sumažinti baimę;
- Daugiau bendravimo su neįgaliaisiais;
- Švietimas, jaunimo auklėjimas, užuojautos, tolerancijos, pagarbos neįgaliesiems ir ypač neįgalioms moterims ugdymas nuo pat mokyklos;
- Socialinė reklama ir viešos akcijos mieste;
- Viešos aplinkos pritaikymas, kad neįgalieji galėtų savarankiškai be kitų pagalbos judėti viešojoje erdvėje;
- Neįgaliųjų išsilavinimo ir pajamų augimas, didinantis pasitikėjimą savimi;
- Pačių neįgalių moterų reiklumas, pasitikėjimas savimi;
- Tiesiog neskirtyti į berniukus ir mergaites.

5. Sveikatos sritis

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje pabrėžiama, kad sveikatos srityje yra būtinybė imtis atitinkančių priemonių, kad užtikrintų neįgaliųjų galimybę gauti sveikatos paslaugas, atsižvelgiant į lytį, įskaitant su sveikata susijusią reabilitaciją.

Sveikatos sistemos įstatymas, kuris įsigaliojo nuo 1994 m. liepos 19 d. priimtas siekiant užtikrinti prigimtine žmogaus teisę turėti kuo geresnę sveikatą, taip pat teisę turėti sveiką aplinką, priimtina, prieinama ir tinkamą sveikatos priežiūrą. Sveikatos būklė yra reikšmingas veiksnys, turintis įtakos negalią turinčių moterų gyvenimo kokybei, ir nors šiame įstatyme numatomos priemonės pagerinti atskirų visuomenės grupių sveikatos rodiklius, negalią turinčios moterys nėra įvardytos kaip atskiras prioritetas.

Visuomenės sveikatos priežiūros įstatyme, apibrėžiama visuomenės sveikatos priežiūra, šios priežiūros sistemos struktūra ir valstybiniu reguliavimu, nustatoma visuomenės sveikatos stiprinimo, ligų ir traumų profilaktika, visuomenės sveikatos saugos ir kontrolės pagrindai, tačiau, analogiškai ir šiame teisės akte negalią turinčios moterys nėra išskiriamos kaip reikalingos specializuoto dėmesio iš institucijų, atsakingų už visuomenės sveikatą.

Tyrimai užsienyje atskleidžia, kad moterys su negalia dažniau patiria kliūtis gaunant adekvačią sveikatos priežiūrą, nei vyrai su negalia (kartais siejama su blogesne finansine padėtimi); dažniau nei moterys be negalios, patiria medicininės intervencijas (sterilizacija, prievartinė kontracepcija ir abortai ir pan.), kontroliuojančias jų vaisingumą; taip pat dažniau nei vyrai su negalia patiria sterilizaciją.

Šiame tyrime buvo siekiama išsiaiškinti neįgalų moterų ir mergaičių situaciją sveikatos srityje bei nustatyti, ar jos jaučia didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai su negalia bei moterys/mergaitės be negalios.

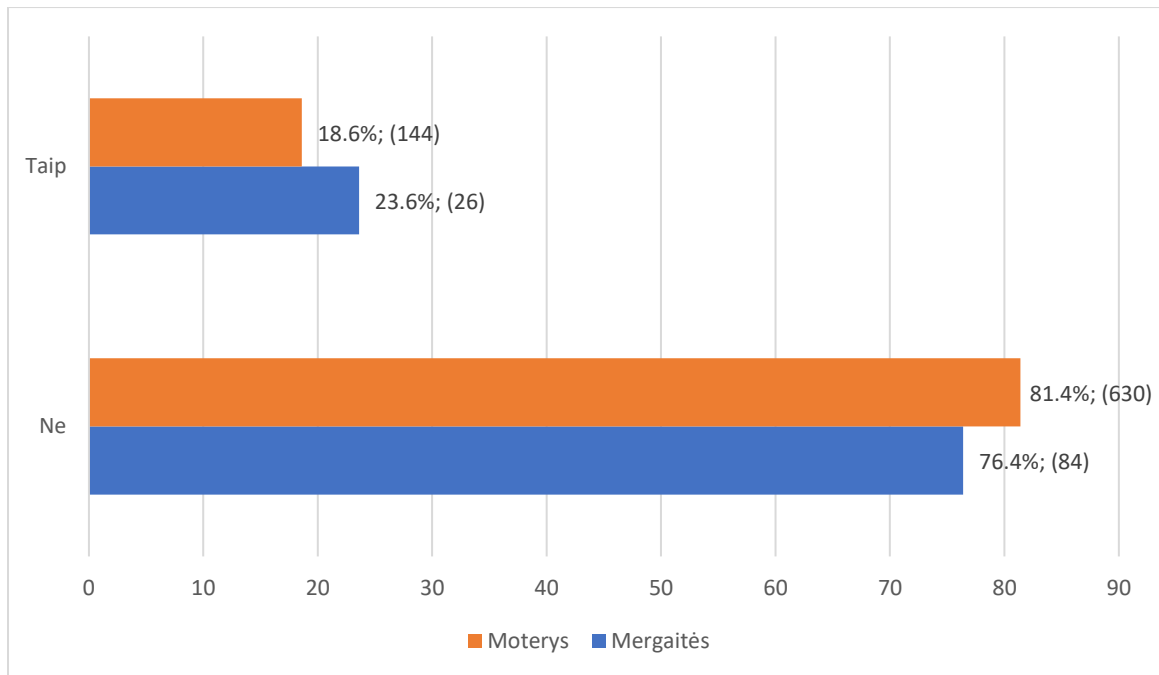
Iš 5 lentelės galima pastebėti, kad sveikatos srities situacija tiek neįgalių moterų, tiek mergaičių yra vertinama gana gerai: jos gauna pakankamai informacijos, vaistų, tyrimų ir gydymą. Kiek mažiau aktualios slaugos paslaugos (apie pusei respondentų jos nėra aktualios) bei nedarbingumo įvertinimo paslaugos neįgalioms moterims (32,8 proc. jos neaktualios). Nepasitenkinimas sveikatos priežiūra charakteringas mažiau nei dešimtdaliui respondentų, išskyrus medicininės reabilitacijos paslaugas, nes 27,1 proc. apklaustų neįgalių moterų negauna laiku ir kokybiškų šių paslaugų.

5 lentelė. Neįgalių moterų ir mergaičių sveikatos paslaugų situacijos įšivertinimas

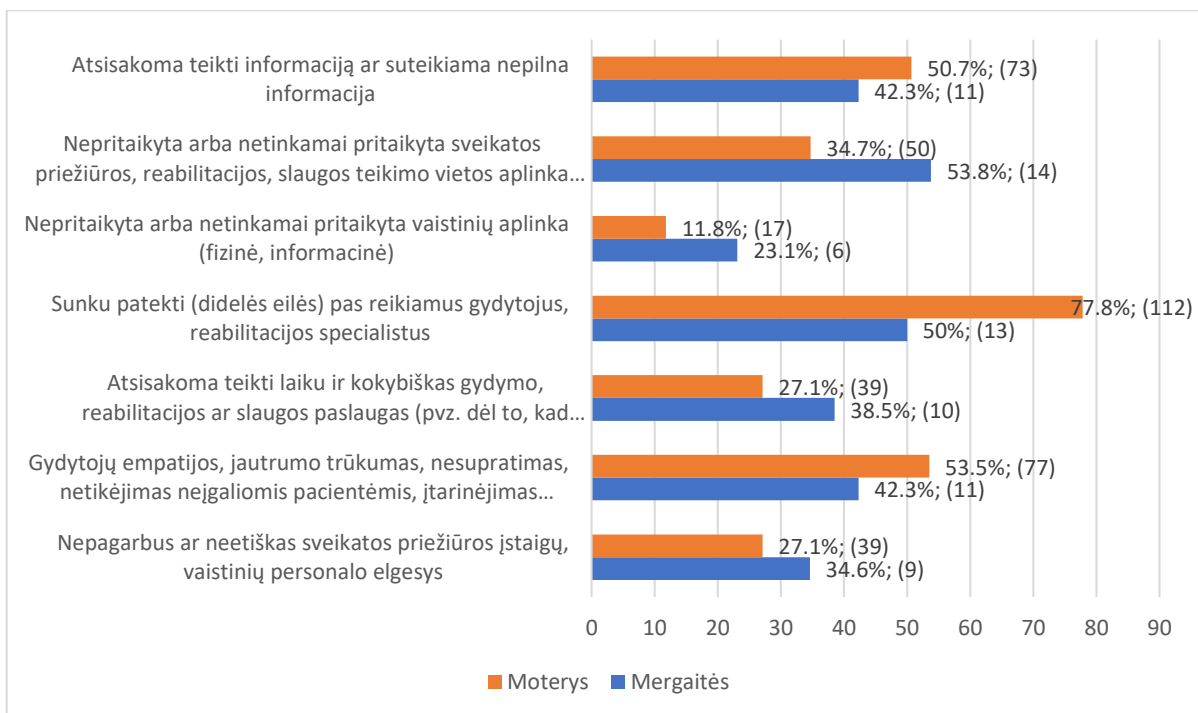
	Man neaktualu		Taip		Iš dalies		Ne		Atsakiusių procentas ir skaičius	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
1. Gauna visą informaciją apie man reikalingus tyrimus, gydymą, reabilitaciją, slaugą	3 (23)	6,4 (7)	43,8 (337)	43,6 (48)	45,8 (353)	43,6 (48)	7,4 (57)	6,4 (7)	100 (770)	100 (110)
2. Gauna visus reikalingus vaistus	2,9 (22)	6,4 (7)	55,7 (420)	52,3 (57)	35,5 (268)	33,9 (37)	5,8 (44)	7,3 (8)	100 (754)	100 (109)

3. Gauna visas reikalingas sveikatos stebėjimo ir palaikymo (spaudimo matavimo, inhaliatorius, regėjimo ar klausos gerinimo, cukraus kraujyje matavimo ir pan.) priemonės	15,1 (114)	29 (31)	37,1 (280)	42,1 (45)	37,1 (280)	21,5 (23)	10,6 (80)	7,5 (8)	100 (754)	100 (107)
4. Gauna visas reikalingas slaugos priemonės	52,4 (386)	43 (46)	14,2 (105)	21,5 (23)	20,8 (153)	29,9 (32)	12,6 (93)	5,6 (6)	100 (737)	100 (107)
5. Gauna laiku ir kokybiškas gydytojų konsultacijas	2,5 (19)	5,5 (6)	39,4 (297)	45,9 (50)	48,4 (365)	42,2 (46)	9,7 (73)	6,4 (7)	100 (754)	100 (109)
6. Gauna laiku ir kokybiškas reikalingų tyrimų (kraujo, rentgeno, echoskopijos ir pan.) paslaugas	2,9 (22)	8,2 (9)	46,9 (359)	46,4 (51)	44,5 (341)	40 (44)	5,7 (44)	5,5 (6)	100 (766)	100 (110)
7. Gauna laiku ir kokybišką gydymą	2,2 (16)	2,7 (3)	40,1 (297)	55,5 (61)	48,1 (356)	38,2 (42)	9,6 (71)	3,6 (4)	100 (740)	100 (110)
8. Gauna laiku ir kokybiškas medicininės reabilitacijos paslaugas	14,2 (102)	11,8 (13)	21,7 (156)	39,1 (43)	37 (266)	36,4 (40)	27,1 (195)	12,7 (14)	100 (719)	100 (110)
9. Gauna laiku ir kokybiškas slaugos paslaugas	53,7 (370)	52,8 (56)	11,3 (78)	12,3 (13)	20,3 (140)	28,3 (30)	14,7 (101)	6,6 (7)	100 (689)	100 (106)
10. Gaunu laiku ir kokybiškas nedarbingumo (pakartotinio) įvertinimo paslaugas	32,8 (231)	0	30,1 (212)	0	26,7 (188)	0	10,4 (73)	0	100 (704)	0

Neįgalių moterų ir mergaičių buvo paklausta, ar jos yra patyrusios diskriminaciją (pagalbos nesuteikimą, ignoravimą, blogą elgesį su jumis ir pan.) gaunant sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas (žr. 20 pav.). Dauguma (apie 80 proc.) į šį klausimą atsakiusių moterų ir mergaičių mano, kad tokios diskriminacijos sveikatos srityje nepatiria. Dažniau tokią diskriminaciją patiria neįgalios moterys, turinčios 0-25 proc. nustatytą darbingumo lygį. Su kitomis socio-demografinėmis charakteristikomis ir negalios pobūdžiu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

20 pav. Ar apklaustos neįgalios moterys/mergaitės patiria diskriminaciją siekiant gauti gaunant sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas (moterų N=774, mergaičių N=110)

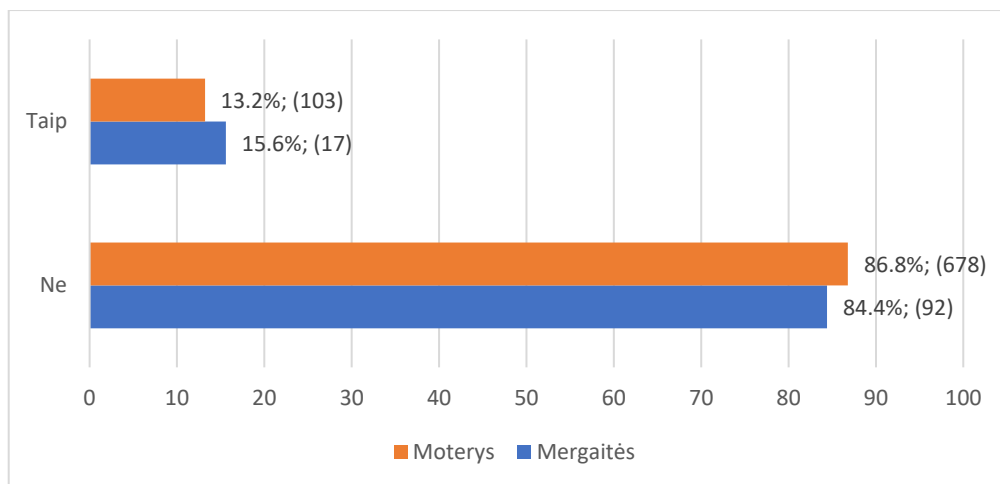
21 pav. Su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paprašytos nurodyti, su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti sveikatos priežiūros srityje, dažniausiai paminimos (žr. 21 pav.): sunkumai patekti

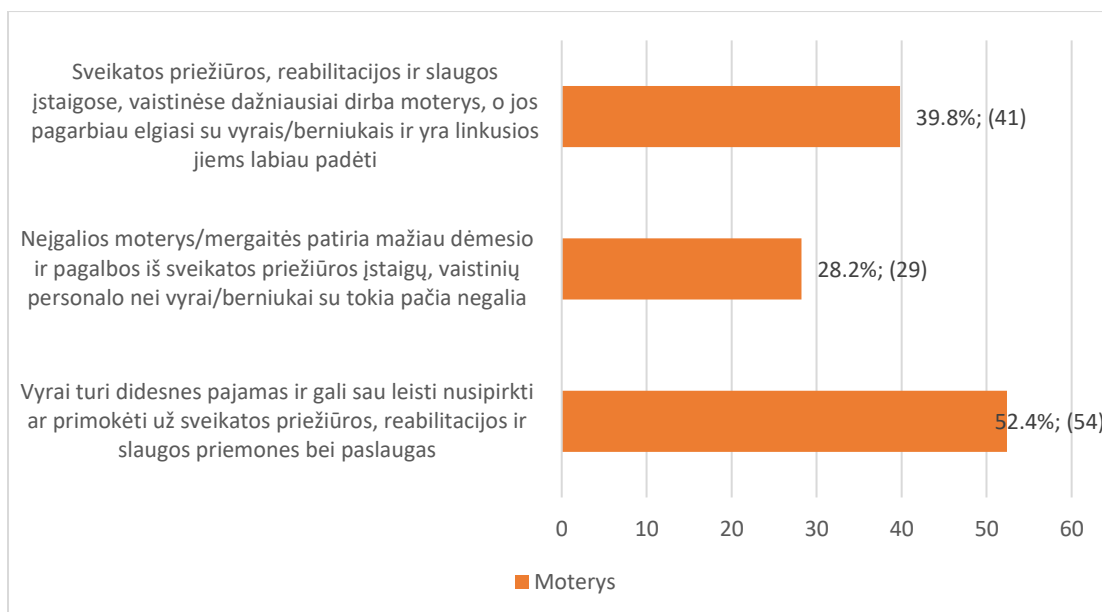
(didelės eilės) pas reikiamus gydytojus, reabilitacijos specialistus, atsisakymą teikti informaciją ar suteikiamą nepilną informaciją bei gydytojų empatijos, jautrumo trūkumą, nesupratimą, netikėjimą neįgaliomis pacientėmis, įtarinėjimą sveikatos problemų simuliacijomis. Dar po trečdalį teigia, kad nėra pritaikyta arba netinkamai pritaikyta sveikatos priežiūros, reabilitacijos, slaugos teikimo vietos aplinka (fizinė, informacinė), atsisakoma teikti laiku ir kokybiškas gydymo, reabilitacijos ar slaugos paslaugas (pvz. dėl to, kad reikia padėti nusirengti, užlipti, įkelti į vonią ar pan., klausos negalia turint sunku susikalbėti ir pan.) bei nepagarbus ar neetiškas sveikatos priežiūros įstaigų, vaistinių personalo elgesys. Neįgalios moterys nurodė ir kitas priežastis: per seną ir blogai aptarnaujančią personalą, paviršutinišką gydymą.

Dauguma (85 proc.) apklaustų neįgalių moterų bei mergaičių nepritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ar paslaugas (žr. 22 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

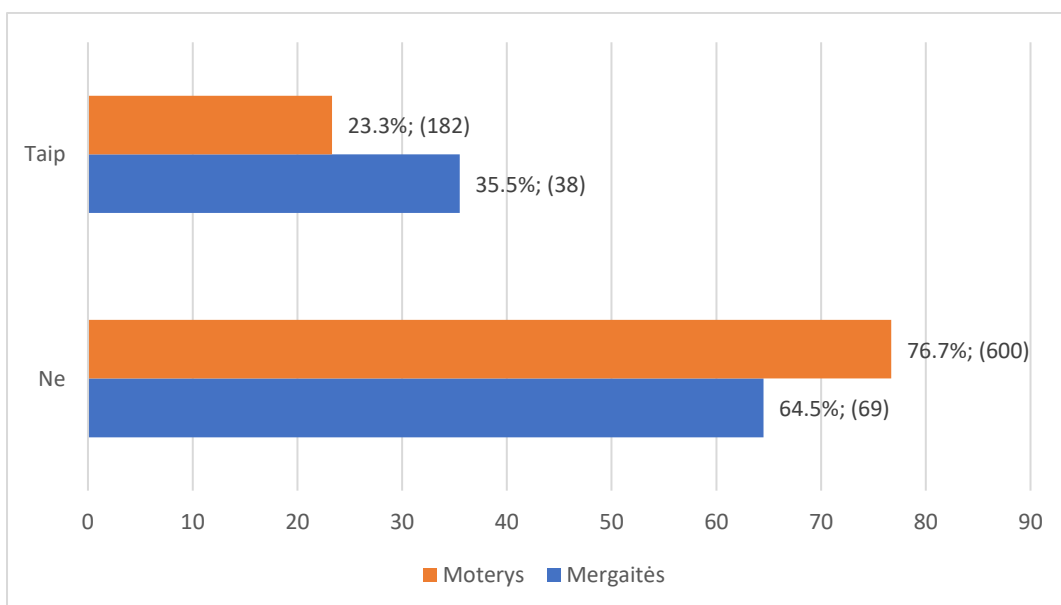
22 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas (moterų N=781, mergaičių N=109)

Neįgalios moterys ir mergaitės taip pat buvo paprašytos nurodyti, kokios priežastys lemia tokią situaciją. Į šį klausimą atsakė per mažai neįgalių mergaičių (17 respondenčių), tad 23 pav. pateikti tik neįgalių moterų pasirinkimai, rodantys, kad pagrindinė priežastis yra susijusi su didesnėmis vyrų pajamomis, nes jie gali sau leisti nusipirkti ar primokėti už sveikatos priežiūros, reabilitacijos ir slaugos priemones bei paslaugas. Taip pat apie trečdalį neįgalių moterų mano, kad sveikatos priežiūros, reabilitacijos ir slaugos įstaigose, vaistinėse dažniausiai dirba moterys, o jos pagarbiau elgiasi su vyrais ir yra linkusios jiems labiau padėti bei neįgalios moterys patiria mažiau dėmesio ir pagalbos iš sveikatos priežiūros įstaigų, vaistinių personalo nei vyrai su tokia pačia negalia.

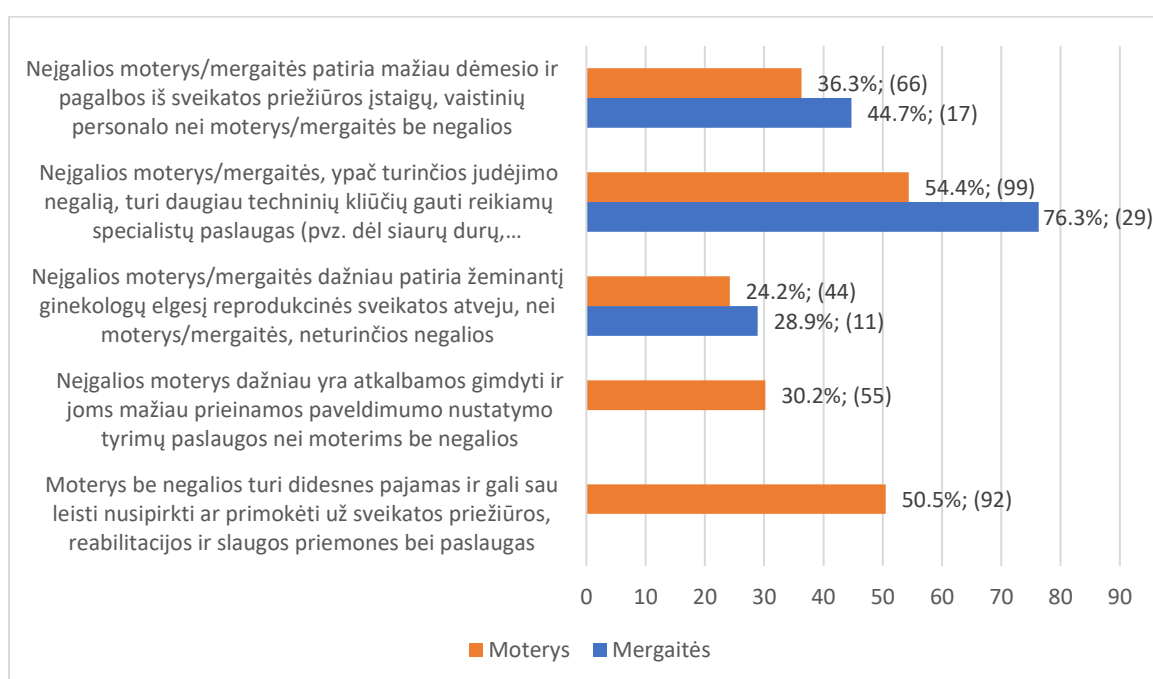
23 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant transportu, keliaujant. Galimi keli atsakymai, suma nėra lygi 100 proc.

Paklaustos, ar neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ar paslaugas, apklaustos neįgalios moterys (77 proc.) ir kiek mažiau mergaitės (65 proc.) nepritaria šiam teiginiui (žr. 24 pav.). Dažniau tokią diskriminaciją patiria neįgalios moterys, turinčios 0-25 proc. nustatytą darbingumo lygį. Su kitomis socio-demografinėmis charakteristikomis ir negalios pobūdžiu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

24 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas (moterų N=782, mergaičių N=107)

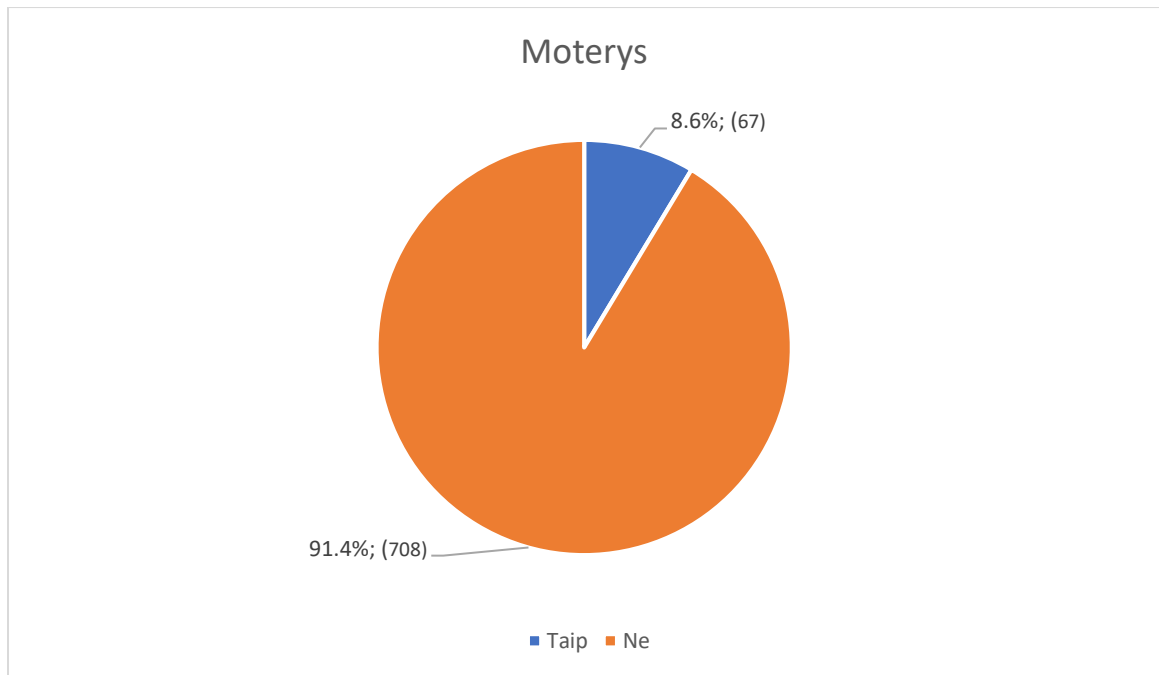
Tos neįgalios moterys ir mergaitės, kurios mano, kad tokia diskriminacija yra, pažymėjo šias pagrindines dvi priežastis (žr. 25 pav.): neįgalios moterys/mergaitės, ypač turinčios judėjimo negalią, turi daugiau techninių kliūčių gauti reikiamų specialistų paslaugas (pvz. dėl siaurų durų, nereguliuojamo aukščio stomatologo, ginekologo kėdės ir pan.) bei moterys be negalios turi didesnes pajamas ir gali sau leisti nusipirkti ar primokėti už sveikatos priežiūros, reabilitacijos ir slaugos priemones bei paslaugas. Apie trečdalį taip pat pažymėjo, kad neįgalios moterys patiria mažiau dėmesio ir pagalbos iš sveikatos priežiūros įstaigų, vaistinių personalo nei moterys/mergaitės be negalios

25 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

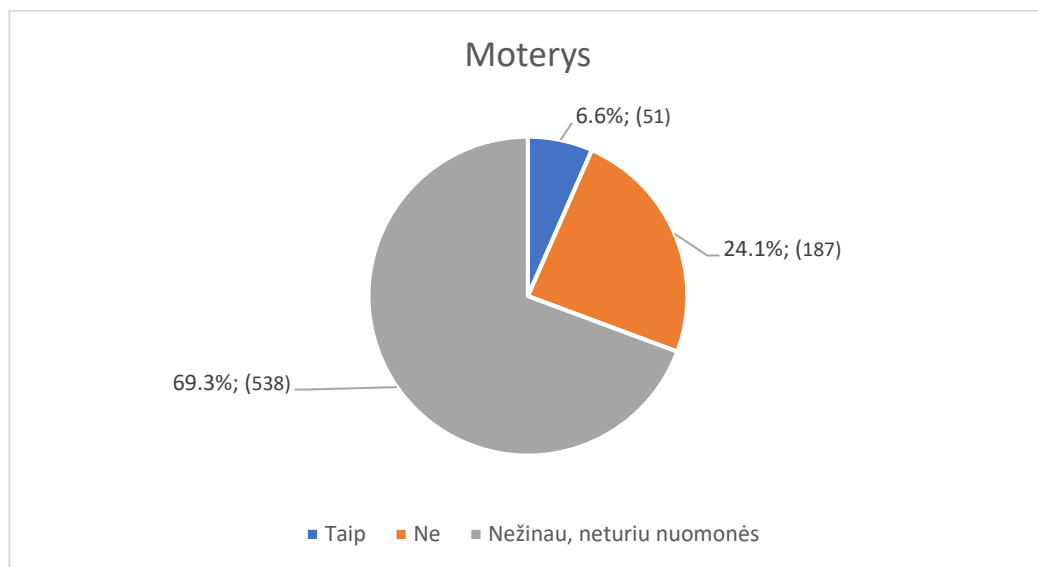
Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.25 straipsnio 2 dalyje aptariamos priemonės, skirtos saugoti asmenis, tarpe jų ir negalią turinčias moteris nuo priverstinių medicininių procedūrų. Jame nustatyta, jog: „atlikti intervenciją į žmogaus kūną, pašalinti jo kūno dalis ar organus galima tik asmens sutikimu. Sutikimas chirurginei operacijai turi būti išreikštas raštu. Jeigu asmuo yra neveiksnus, tokį sutikimą gali duoti jo globėjas, tačiau neveiksniam asmeniui kastruoti, sterilizuoti, jo nėštumui nutraukti, jį operuoti, jo organui pašalinti būtinas teismo leidimas. Toks sutikimas nereikalingas būtino reikalingumo atvejais, siekiant išgelbėti asmens gyvybę, kai jai gresia realus pavojus, o pats asmuo negali išreikšti savo valios“. Šios nuostatos reikšmingos negalią turinčioms moterims dėl jų reprodukcinę teisių užtikrinimo.

Neįgalių moterų buvo klausama, ar joms teko susidurti savo patirtyje su atkalbinėjimu dėl negalios gimdyti, sterilizacija, prievartine kontracepcija ar abortu ir pan. 8,6 proc. atsakusių į šį klausimą pasisakė, kad teko susidurti (žr. 26 pav.).

26 pav. Ar teko susidurti savo patirtyje su atkalbinėjimu dėl negalios gimdyti, sterilizacija, prievartine kontracepcija ar abortu ir pan. (N=775)

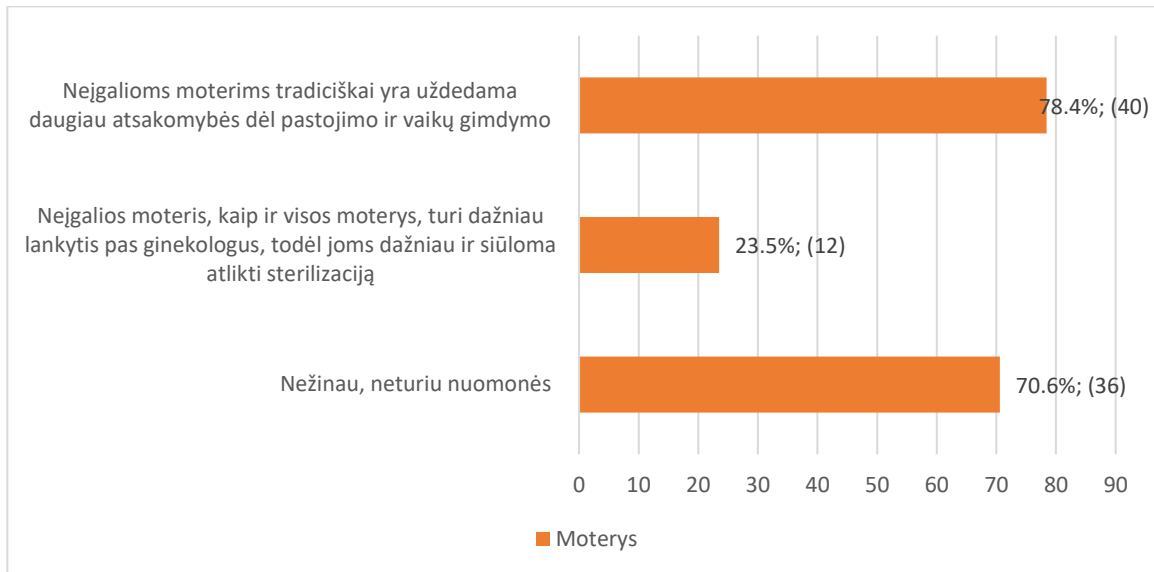
Paklaustos, ar neįgalios moterys dažniau nei neįgalūs vyrai patiria sterilizaciją, tik 6,6 proc. respondenčių pritaria šiam teiginiui (žr. 27 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

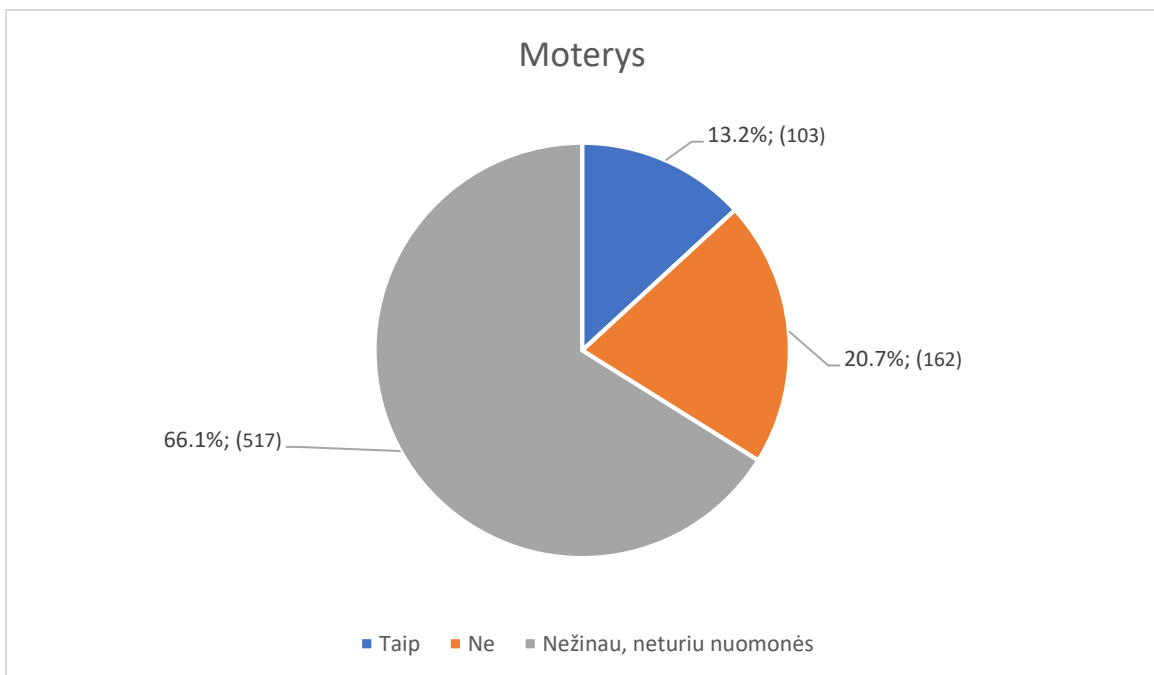
27 pav. Ar neįgalios moterys dažniau nei neįgalūs vyrai patiria sterilizaciją (N=776)

Apklaustos neįgalios moterys pažymėjo dvi pagrindines priežastis, lemiančias, kad neįgalios moterys dažniau nei neįgalūs vyrai patiria sterilizaciją (žr. 28 pav.): neįgalioms moterims tradiciškai yra uždedama daugiau atsakomybės dėl pastojimo ir vaikų gimdymo bei tai, kad neįgalios moteris, kaip ir visos moterys, turi dažniau lankytis pas ginekologus, todėl

joms dažniau ir siūloma atlikti sterilizaciją. Taip pat buvo įvardintos ir kitos priežastys: nepasitikima jų galimybėmis pagimdyti ir auginti vaikus, tėvai susitaria su medikais ir per prievartą nutraukia neštumą.

28 pav. Priežastys, kodėl neįgalios moterys dažniau nei neįgalūs vyrai patiria sterilizaciją. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

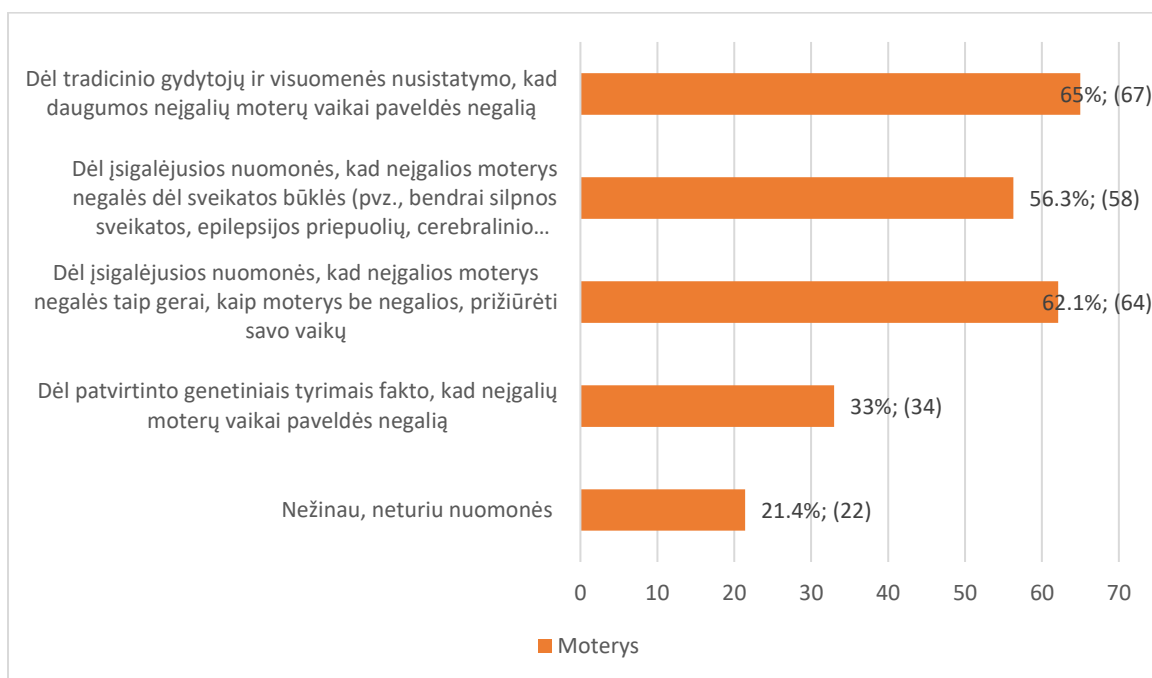

29 pav. Ar neįgalios moterys dažniau nei moterys be negalios patiria atkalbinėjimą gimdyti, sterilizaciją, prievartinę kontracepciją ar abortą ir pan. (N=782)

Paklaustos, ar neįgalios moterys dažniau nei moterys be negalios patiria atkalbinėjimą gimdyti, sterilizaciją, prievartinę kontracepciją ar abortą ir pan., du trečdaliai teigė, kad nežino ar neturi nuomonės, apie dešimtadalį (13,2 proc.) pritarė šiam teiginiui (žr. 29 pav.). Su

respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

Neįgalių moterų buvo prašoma nurodyti, kokios priežastys lemia, kad neįgalios moterys dažniau nei moterys be negalios patiria atkalbinėjimą gimdyti, sterilizaciją, neinformuotą (pvz. pateikiant iššaukiančią menstruacijas tabletę, neinformuojant apie jos poveikį) ar prievartinę kontracepciją, abortą, psichologinį spaudimą atlikti abortą ir pan. (žr. 30 pav.). Dažniausiai buvo nurodytos šios priežastys: dėl tradicinio gydytojų ir visuomenės nusistatymo, kad daugumos neįgalių moterų vaikai paveldės negalią, dėl įsigalėjusios nuomonės, kad neįgalios moterys negalės dėl sveikatos būklės (pvz., bendrai silpnos sveikatos, epilepsijos priepuolių, cerebralinio paralyžiaus ir pan.) išnešioti kūdikį palyginus su moterimis, be negalios bei dėl įsigalėjusios nuomonės, kad neįgalios moterys negalės taip gerai, kaip moterys be negalios, prižiūrėti savo vaikų. Dar buvo įvardintos dvi kitos priežastys: dėl patvirtinto genetiniai tyrimais fakto, kad neįgaliųjų moterų vaikai paveldės negalią bei dėl motinos gyvybės.

30 pav. Priežastys, kodėl neįgalios moterys dažniau nei moterys be negalios patiria atkalbinėjimą gimdyti, sterilizaciją, prievartinę kontracepciją ar abortą ir pan. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paklaustos, kokios priemonės padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų ir mergaičių diskriminaciją sveikatos priežiūros, reabilitacijos, slaugos srityje, neįgalios moterys paminėjo šias priežasčių grupes:

- Gerinti medicinos įstaigų, sveikatos sistemą;
- Daugiau dėmesio skirti reabilitacijai (daugiau įstaigų, specialistų), gerinti slaugos prieinamumą, gerinti medicinos personalo kompetencijas;
- Gerinti aprūpinimą reikalingomis priemonėmis;
- Medicinos aptarnaujančio personalo sąlygų pagerinimas (mažiau darbo, daugiau personalo, didesni atlyginimai);
- Medicinos aptarnaujančio personalo požiūrio, neetiško elgesio keitimas, sąmoningumo didinimas (pagalbos, pagarbos, tolerancijos, atjautos, jautrumo, empatijos, atidumo,

- dėmesio neįgaliesiems, supratimo didinimas, „dirbti su meile“, „elgtis padoriai“, „malonesnis požiūris“, „kultūringumo“);
- Pirmumo teisė gauti medicinos paslaugas neįgaliesiems, „daugiau lengvatų“;
  - Visuomenės švietimas apie neįgaliuosius, auklėjimas nuo mažens, „išankstinio nusistatymo“ mažinimas;
  - Daugiau informacijos, paskaitų apie lygias teises, „moterų teises“, „lygiateisiškumą“;
  - Pačių neįgaliųjų žinių, informacijos apie ligą didinimas;
  - Neįgaliųjų moterų ir mergaičių pasitikėjimo savimi ugdymas, „rūpintis savimi“ „mylėti save“;
  - Savipagalba, savigynos mokymas;
  - Gerinti neįgaliųjų finansinę padėtį, kad galėtų pasinaudoti mokamomis paslaugomis;
  - Mokėti artimiesiems už priežiūrą, „daugiau dėmesio artimiesiems“.

6. Švietimo sritis

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje pabrėžiama švietimo sritis siekiant užtikrinti visiems tinkamą švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą.

Taip pat atkreipiame dėmesį, kad LR Švietimo įstatyme įsigaliojusiam 1991 metais, numatyti pagrindiniai švietimo sistemos principai: 1) lygios galimybės, 2) kontekstualumas, 3) veiksmingumas ir 4) tęstinumas. Negalią turinčios moterys šiame įstatyme nėra išskiriamos, tačiau šis teisės aktas reikšmingas jame numatytais reikalavimais užtikrinti lygias galimybes ir teisę į švietimo prieinamumą. Pažymėtina, kad 2015 metais buvo patvirtinta Geros mokyklos koncepcija, kurioje yra įvardinti Lietuvos mokyklų raidos orientyrai. Tačiau geros mokyklos koncepcija privalo būti papildyta įtraukios mokyklos principais, kad būtų įgyvendinta kiekvieno vaiko, tarp jų ir vieną ar kitą negalią turinčio, teisė mokytis ne atskirai, o lygiateisiškai drauge su visais kitais vaikais.

Šiame tyrime buvo prašoma neįgaliųjų moterų ir mergaičių įvertinti savo situaciją susijusiose su švietimu srityse (žr. 6 lentelę). Kadangi apklaustos neįgalios mergaitės dar neturėjo galimybių įgauti profesiją, tik 5 iš jų mokosi profesinėje mokykloje, tai į klausimus apie profesiją ir pasirengimą jai buvo klausama tik moterų.

6 lentelė. Neįgaliųjų moterų ir mergaičių situacijos švietimo srityje įšvertinimas

	Man neaktualu		Taip		Iš dalies		Ne		Atsakiusių procentas ir skaičius	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
1. Aš turiu tokį išsilavinimo lygį, kokio norėjau	6 (43)	26 (27)	43,1 (308)	33,7 (35)	30 (214)	29,8 (31)	20,9 (149)	10,6 (11)	100 (714)	100 (104)
2. Aš turiu tokią, profesiją, kokios norėjau	9,2 (62)	0	36,1 (244)	0	27,7 (187)	0	27,1 (183)	0	100 (676)	0
3. Aš baigiau tokį profesinių įgūdžių ugdymo kursą,	34,4 (228)	0	18,3 (121)	0	10,3 (68)	0	37,1 (246)	0	100 (663)	0

skirtą neįgaliesiems, kokio norėjau										
4. Man buvo/yra sudarytos sąlygos mokyti pradinio ir bendrojo lavinimo mokyklose	23,5 (157)	22,3 (23)	54,4 (364)	48,5 (50)	7,8 (52)	12,6 (13)	14,3 (96)	16,5 (17)	100 (669)	100 (103)
5. Man buvo/yra sudarytos sąlygos mokyti profesinio lavinimo mokyklose	38 (247)	71,9 (69)	34,9 (227)	13,5 (13)	8 (52)	6,3 (6)	19,1 (124)	8,3 (8)	100 (650)	100 (96)
6. Man buvo/yra sudarytos sąlygos mokyti specializuotoje (aklųjų, kurčiųjų, judėjimo, proto negalią turinčių asmenų) ugdymo įstaigose	57,7 (373)	53,3 (56)	15,3 (99)	36,2 (38)	6,6 (43)	2,9 (3)	20,4 (132)	7,6 (8)	100 (647)	100 (105)
7. Man buvo/yra sudarytos sąlygos mokyti namuose	60,1 (386)	65,3 (66)	10,4 (67)	17,8 (18)	5,3 (34)	5,9 (6)	24,1 (155)	10,9 (11)	100 (642)	100 (101)
8. Man buvo/yra sudarytos sąlygos mokyti aukštojoje mokykloje	43,3 (276)	0	22,3 (142)	0	8,8 (56)	0	25,6 (163)	0	100 (637)	0
9. Man buvo sudarytos sąlygos baigti profesinių įgūdžių ugdymo kursą, skirtą neįgaliesiems	53,2 (345)	0	15,1 (98)	0	7,4 (48)	0	24,2 (157)	0	100 (648)	0
10. Man buvo/yra prieinamos pagalbinės mokymosi technologijos	49,8 (314)	48 (49)	17,9 (113)	30,4 (31)	11,3 (71)	7,8 (8)	21 (132)	13,7 (14)	100 (630)	100 (102)
11. Man buvo/yra prieinami visi reikalingi mokymuisi specialistai	41,2 (264)	24,8 (26)	27 (173)	57,1 (60)	12,5 (80)	8,6 (9)	19,3 (124)	9,5 (10)	100 (641)	100 (105)
12. Man buvo/yra sudarytos sąlygos ugdyti savo asmenybę, talentus, kūrybiškumą	30,7 (199)	19 (20)	31,3 (203)	51,4 (54)	19,3 (125)	20 (21)	18,8 (122)	9,5 (10)	100 (649)	100 (105)

13. Man buvo/yra teikiama individualizuota parama ir pagalba švietimo įstaigose, profesinių įgūdžių kursuose	49,7 (319)	42,9 (45)	13,1 (84)	29,5 (31)	9,8 (63)	13,3 (14)	27,4 (176)	14,3 (15)	100 (642)	100 (105)
--	---------------	--------------	--------------	---------------------	-------------	--------------	----------------------	--------------	--------------	--------------

Iš 6 lentelės matyti, kad penktadalis (20,9 proc.) neįgalių moterų nesutinka, kad turi tokį išsilavinimo lygį, kokio norėjo, dar trečdalis (30 proc.) su tuo sutinka tik iš dalies. Mergaitėms tai dar nėra taip aktualu. Panaši situacija ir su profesijos įgijimu, kai 27 proc. moterų nesutinka, kad turi tokia profesija, kokios norėjo ir dar tiek pat sutinka su tuo tik iš dalies. Tai rodo, kad dar nėra sukurtos visiems tinkamos sąlygos mokytis ir įgyti profesiją.

Tai patvirtina ir kiti atsakymai: 37 proc. moterų teigia, kad nebaigė tokio profesinių įgūdžių ugdymo kurso, skirtą neįgaliesiems, kokio norėjo, ketvirtadalis (25,6 proc.) jų teigia, kad nebuvo/nėra sudarytos sąlygos mokytis aukštojoje mokykloje, 24,2 proc. teigia, kad nebuvo sudarytos sąlygos baigti profesinių įgūdžių ugdymo kursą, skirtą neįgaliesiems. Be to, apie penktadalį moterų teigia, kad nebuvo prieinamos pagalbines mokymosi technologijos, reikalingi mokymuisi žmonės (pedagogai, pedagogų padėjėjai, spec. pedagogai, psichologai), nebuvo sudaryta sąlygų ugdyti savo asmenybę, talentus ir kūrybiškumą. 27,4 proc. teigia, kad nebuvo teikiama individualizuota parama ir pagalba švietimo įstaigose, profesinių įgūdžių kursuose.

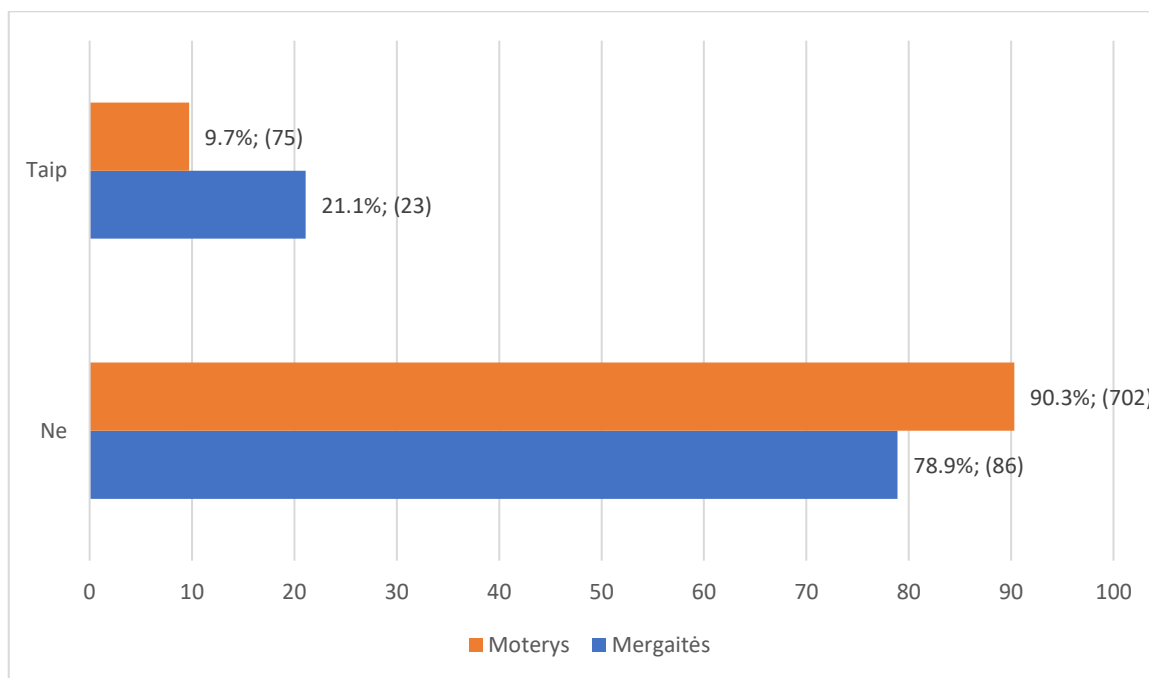
Iš kitos pusės, matyti, kad nemažai daliai moterų šios problemos nėra aktualios, dažniausiai tai susiję su tuo faktu, kad dauguma įgyja invalidumą jau darbiniam amžiuje, praėjus mokymosi laikotarpiui. Šis faktas gali lemti santykinai pozityvesnį, palyginus su mergaičių atsakymais, požiūrį, kad joms buvo sudarytos sąlygos mokytis pradinio ir bendrojo lavinimo mokyklose. Tačiau moterų atveju išlieka persikvalifikavimo poreikis, jei nebėra galimybės dėl sveikatos dirbti pagal savo įgytą profesiją.

Palyginus neįgalių mergaičių atsakymus į joms aktualius klausimus matyti, kad daugiau jų – 36,2 proc., palyginus su moterų (15,3 proc.) – teigia, kad buvo/yra sudarytos sąlygos mokytis specializuotose (aklųjų, kurčiųjų, judėjimo, proto negalią turinčių asmenų) ugdymo įstaigose. Jos sąlyginai pozityviau vertina pagalbos mokantis situaciją: 30,4 proc. jų teigia, kad joms prieinamos pagalbines mokymosi technologijos, o 29,5 proc. teigia, kad joms teikiama individualizuota parama ir pagalba. Dar daugiau – 57,1 proc. jų teigia, kad joms prieinami visi reikalingi mokymuisi specialistai, 51,4 proc. mano, kad joms sudarytos sąlygos ugdyti savo asmenybę, talentus, kūrybiškumą.

Tokie neįgalių moterų ir mergaičių savo situacijos švietimo srityje vertinimų skirtumai, iš vienos pusės, galėtų būti susiję su bendru didesniu mergaičių pozityvumu, kritiškumo trūkumu dėl negalėjimo palyginti situacijos, iš kitos pusės, su nemažais pokyčiais pastaraisiais metais švietimo sistemoje, skatinančiais neįgalių vaikų integraciją į bendro ugdymo mokyklas, individualizuoto ugdymo vystymą, mokytojų padėjėjų ir kitų reikalingų sėkmingai integracijai atsiradimą ir panašiai. Kiek tai pagerins neįgaliųjų situaciją švietimo srityje galima bus matyti ir tolimesnės stebėsenos.

Siekiant iširti diskriminacijos suvokimą švietimo srityje, neįgalių moterų ir mergaičių buvo klausama, ar jos yra patyrę diskriminaciją (pagalbos nesuteikimą, ignoravimą, blogą elgesį ir pan.) švietimo srityje (žr. 31 pav.). Dažniau sutinka, kad patiria diskriminaciją švietimo srityje neįgalios moterys nuo 25 iki 34 m amžiaus, turinčios pradinį išsilavinimą, neturinčios vaikų, turinčios 0-25 proc., 30-40 proc. darbingumą ir didelius specialiuosius

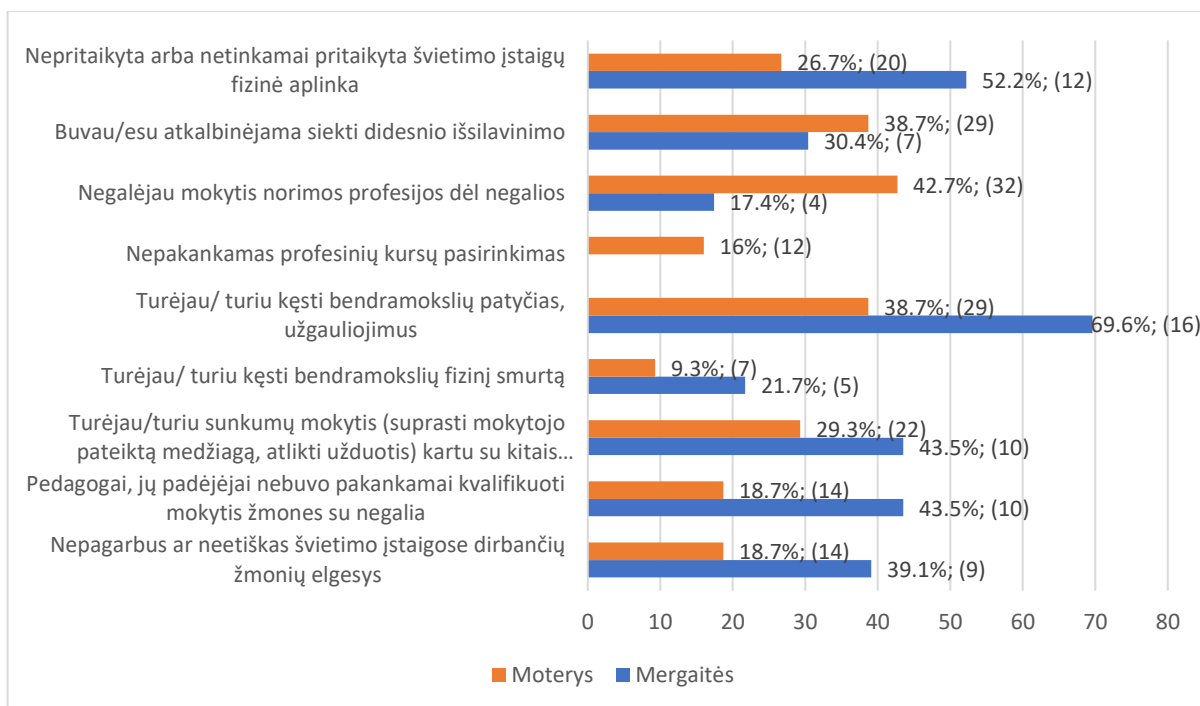
poreikius. Neįgalių mergaičių atveju – dažniau patiria diskriminaciją švietimo srityje mergaitės su kompleksine, judėjimo, regos ir klausos negalia, ypač su vidutine ir sunkia negalia. Su kitomis socio-demografinėmis charakteristikomis ir negalios pobūdžiu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

31 pav. Ar apklaustos neįgalios moterys/mergaitės patiria diskriminaciją švietimo srityje. Moterų N=777, mergaičių N=109)

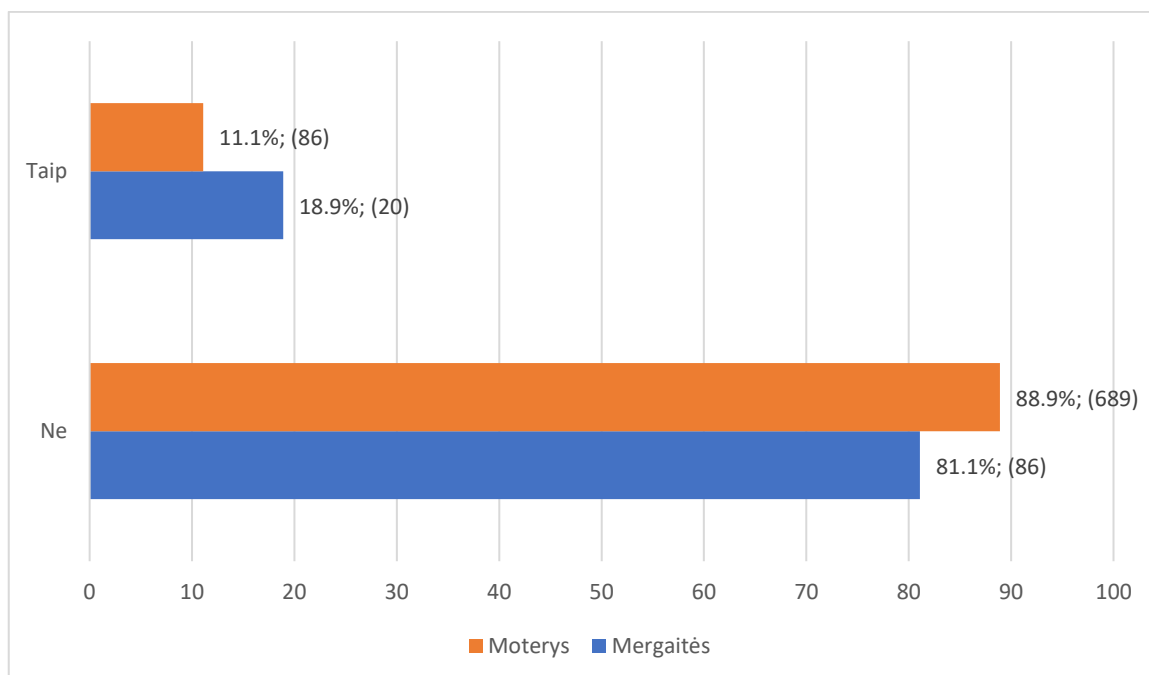
Paklaustos, su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti mokantis pradinio, bendrojo, aukštojo ar profesinio lavinimo mokyklose, lankant profesinių įgūdžių lavinimo kursus, moterys dažniausiai pamini negalėjimą mokytis norimos profesijos dėl negalios (42,7 proc.), atkalbinėjimą siekti didesnio išsilavinimo (38,7 proc.) ir turėjimą kęsti bendramokslų patyčias, užgauliojimus (38,7 proc.).

Mergaitės taip pat santykinai labiau akcentavo patyčias (69,6 proc.), bet joms svarbios ir kitos priežastys: nepritaikyta arba netinkamai pritaikyta švietimo įstaigų fizinė aplinka (52,2 proc.), sunkumai mokytis (suprasti mokytojo pateiktą medžiagą, atlikti užduotis) kartu su kitais bendramoksliais, neturinčiais negalios (43,5 proc.), nepakankamai kvalifikuoti dirbti su mokiniais su negalia pedagogai ir jų padėjėjai (43,5 proc.), nepagarbus ar neetiškas švietimo įstaigose dirbančių žmonių elgesys (39,1 proc.).

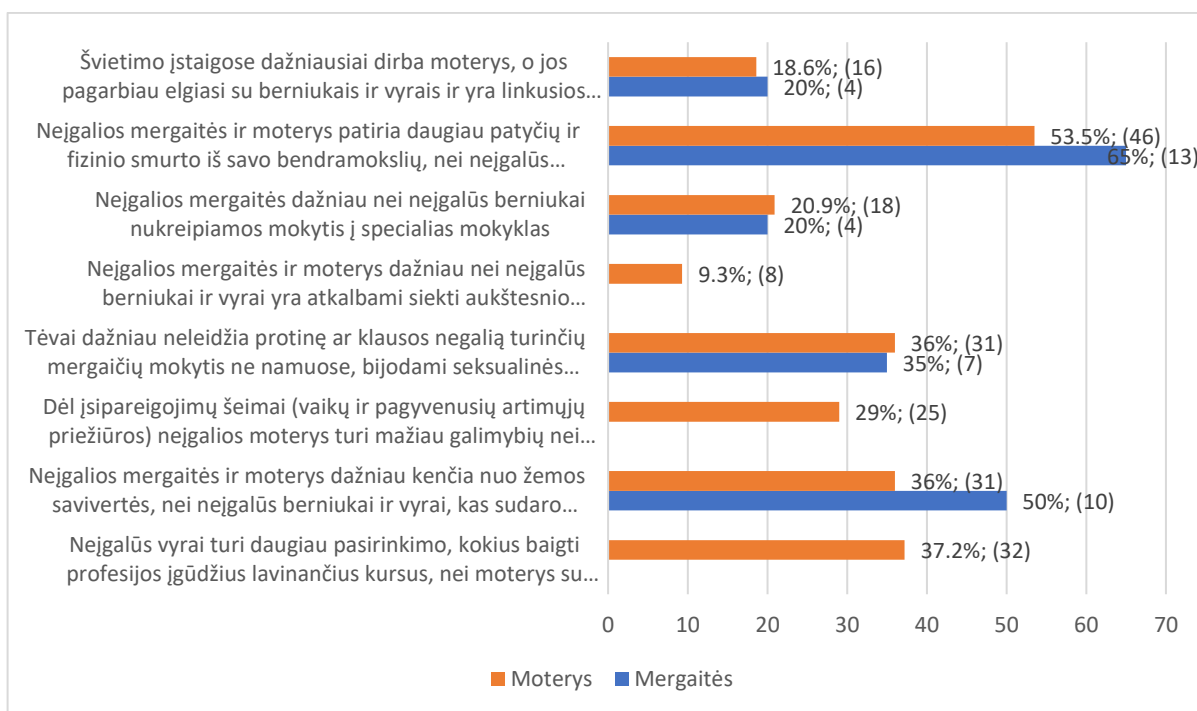
32 pav. Su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti švietimo srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Neįgalių moterų ir mergaičių taip pat buvo klausama, ar pritaria, kad neįgalios moterys/mergaitės labiau nei vyrai/berniukai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją švietimo srityje (žr.33 pav.). Dauguma teik moterų (88,9 proc.), tiek mergaičių (81,1 proc.) nepitaria šiam teiginiui. Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

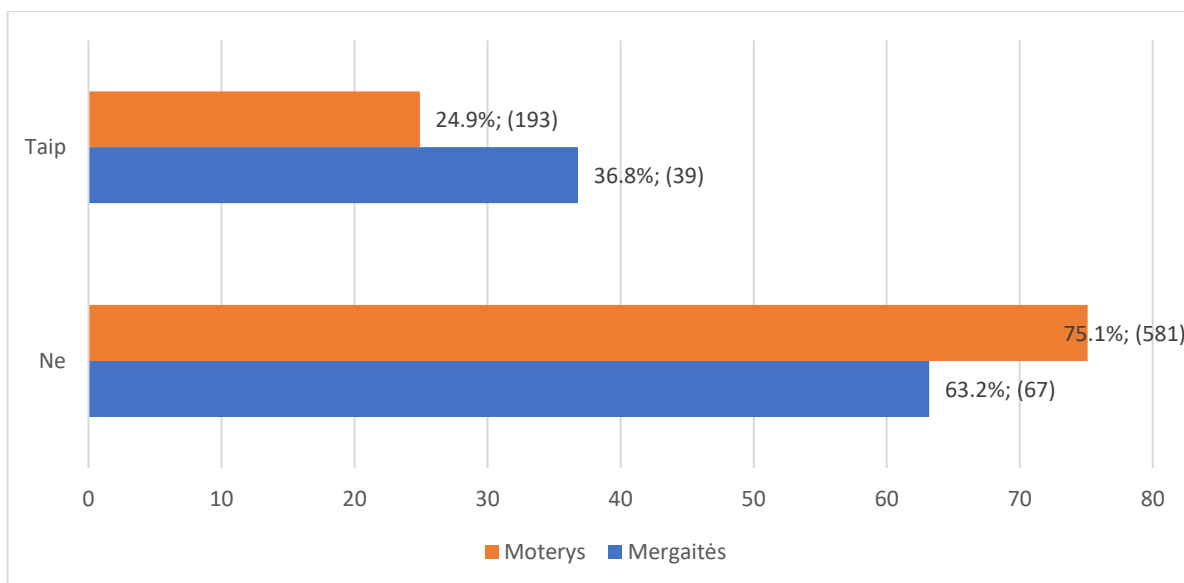
33 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai švietimo srityje (moterų N=775, mergaičių N=106)

Tų apklaustų moterų ir mergaičių, kurios pritarė, kad tokia diskriminacija yra, buvo paklausta apie priežastis, lemiančias tai, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai švietimo srityje (žr. 34 pav.). Tiek moterys, tiek mergaitės pagrindine priežastimi laiko tai, kad neįgalios mergaitės ir moterys patiria daugiau patyčių ir fizinio smurto iš savo bendramokslų, nei neįgalūs berniukai ir vyrai (moterys – 53,5 proc., mergaitės – 65 proc.). Svarbios ir kitos priežastys: neįgalios mergaitės ir moterys dažniau kenčia nuo žemos savivertės, nei neįgalūs berniukai ir vyrai, kas sudaro kliūtis mokytis, grįžti į švietimo sistemą, pasinaudoti profesinio ugdymo kursais ir pan. (moterys – 36 proc., mergaitės – 50 proc.) ir kad tėvai dažniau neleidžia protinę ar klausos negalią turinčių mergaičių mokytis ne namuose, bijodami seksualinės prievartos prieš jų dukras (moterys – 36 proc., mergaitės – 35 proc.). Moterys dar pamini tokias priežastis: dėl įsipareigojimų šeimai (vaikų ir pagyvenusių artimųjų priežiūros) neįgalios moterys turi mažiau galimybių nei neįgalūs vyrai mokytis profesinio parengimo, aukštojo mokslo institucijose bei profesinio parengimo, perkvalifikavimo ir pan. kursuose (29 proc.), be to, neįgalūs vyrai turi daugiau pasirinkimo, kokius baigti profesijos įgūdžius lavinančius kursus, nei moterys su negalia (37,2 proc.).

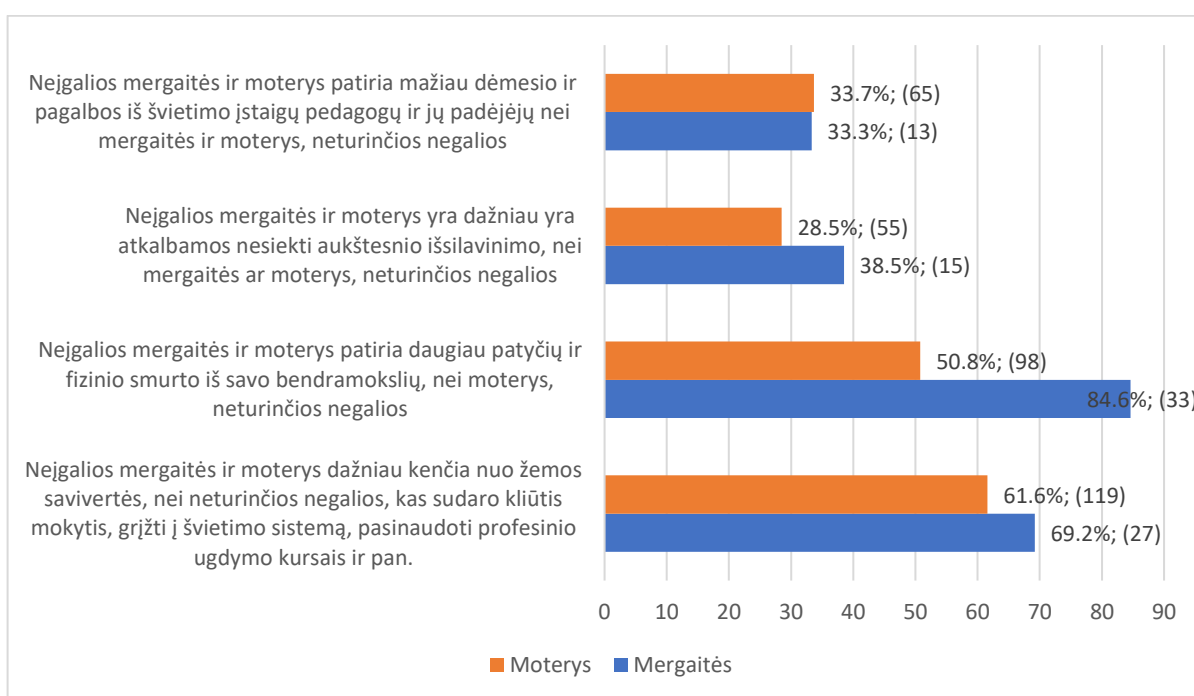

34 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai su negalia švietimo srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paklaustos, ar pritaria, kad neįgalios moterys ir mergaitės labiau nei moterys/mergaitės be negalios patiria diskriminaciją švietimo srityje (35 pav.). Šiuo atveju, jau šiek tiek daugiau moterų (24,9 proc.) ir mergaičių (36,8 proc.) pritarė šiam teiginiui. Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

35 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei moterys/mergaitės be negalios švietimo srityje (moterų N=775, mergaičių N=106)

36 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys/mergaitės be negalios švietimo srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Pagrindinės respondenčių pažymėtos priežastys, kurios lemia tokią situaciją (žr. 36 pav.): neįgalios mergaitės ir moterys dažniau kenčia nuo žemos savivertės, nei neturinčios negalios, kas sudaro kliūtis mokytis, grįžti į švietimo sistemą, pasinaudoti profesinio ugdymo kursais ir pan. (moterys – 61,6 proc., mergaitės – 69,2 proc.) bei tai, kad neįgalios mergaitės ir moterys patiria daugiau patyčių ir fizinio smurto iš savo bendramokslių, nei moterys, neturinčios negalios (moterys – 50,8 proc., mergaitės – 84,6 proc.). Apie trečdalį moterų ir

mergaičių taip pat pritaria ir kitoms priežastims: neįgalios mergaitės ir moterys sulaukia mažiau dėmesio ir pagalbos iš švietimo įstaigų pedagogų ir jų padėjėjų nei mergaitės ir moterys, neturinčios negalios bei neįgalios mergaitės ir moterys yra dažniau atkalbamos nesiekti aukštesnio išsilavinimo, nei mergaitės ar moterys, neturinčios negalios. Taip pat buvo paminėtos ir šios priežastys: sunku konkuruoti su sveikais vaikais, neįgalūs vaikai gėdijasi mokytis bendrai su sveikais vaikais, o specializuotose mokyklose vaikai jaučiasi saugiai, tarp savų.

Moterys ir mergaitės buvo paprašytos įvardinti, kokios priemonės padėtų sumažinti neįgalių moterų ir mergaičių diskriminaciją švietimo srityje. Toliau pateikiami sugrupuoti atsakymai:

- Bendras švietimas (renginiai) apie turinčius negalią, mokinių švietimas ir supažindinimas su negalia, skatinti etišką elgesį;
- Informacijos teikimas ir (tėvų, pedagogų, mokinių) apmokymas, specialios pamokos, paskaitos neįgalių moterų ir mergaičių lygių teisių tema;
- Daugiau specialistų, pedagogų, mokytojų padėjėjų, socialiniai pedagogai, psichologai, kelti jų kvalifikaciją;
- Geresnės mokymosi sąlygos, mokymų įstaigų pilnas pritaikymas, mažesnis vaikų skaičius klasėje, pagalba nuvykti į mokymosi įstaigą;
- Švietimo programų mokykloje pritaikymas skirtingos negalios mokiniams;
- Gerinti sąlygas įgyti profesiją;
- Gerinti švietimo darbuotojų etišką elgesį;
- Mažinti patyčių kiekį mokyklose,
- Mergaičių klasės, atskiros neįgaliųjų klasės, turi išlikti specialiosios mokyklos;
- Didinti neįgalių mergaičių ir moterų pasitikėjimą savimi, savivertės ugdymas, „reikia kovoti pačioms“;
- Tiesiog neskirstyti, visi – asmenybės, kaip ir sveikieji, tolerancija;
- Asmeninis asistentas, individualūs užsiėmimai su neįgaliaisiais;
- Mokyti neįgalias mergaites bendravimo įgūdžių su sveikais žmonėmis.

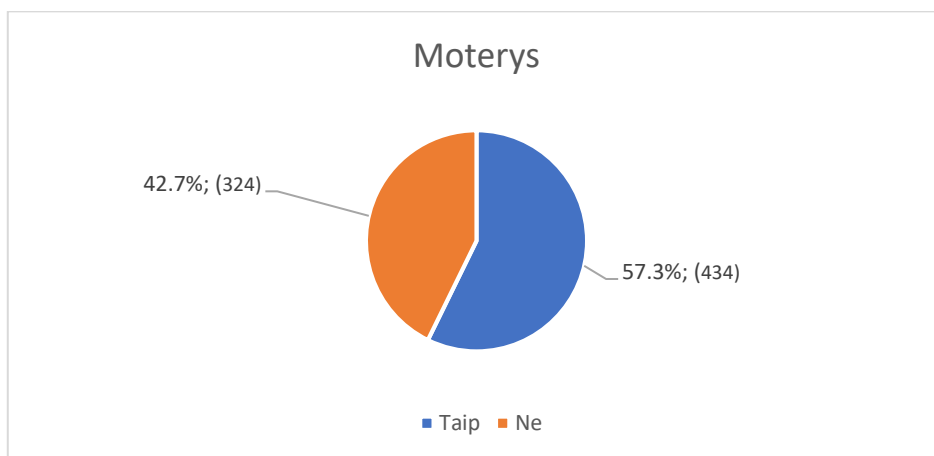
7. Darbo ir užimtumo sritis

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje darbo ir užimtumo sritis yra svarbi neįgaliesiems dėl teisės ir galimybės užsidirbti pragyvenimui iš laisvai pasirinkto darbo ar iš laisvai priimto darbo pasiūlymo darbo rinkoje ir darbo aplinkoje.

LR Užimtumo rėmimo įstatyme numatyta, kad užimtumo rėmimo sistemos uždaviniai ir priemonės bei darbo rinkos paslaugos turi būti teikiamos vadovaujantis moterų ir vyrų lygių galimybių bei nediskriminavimo principais.

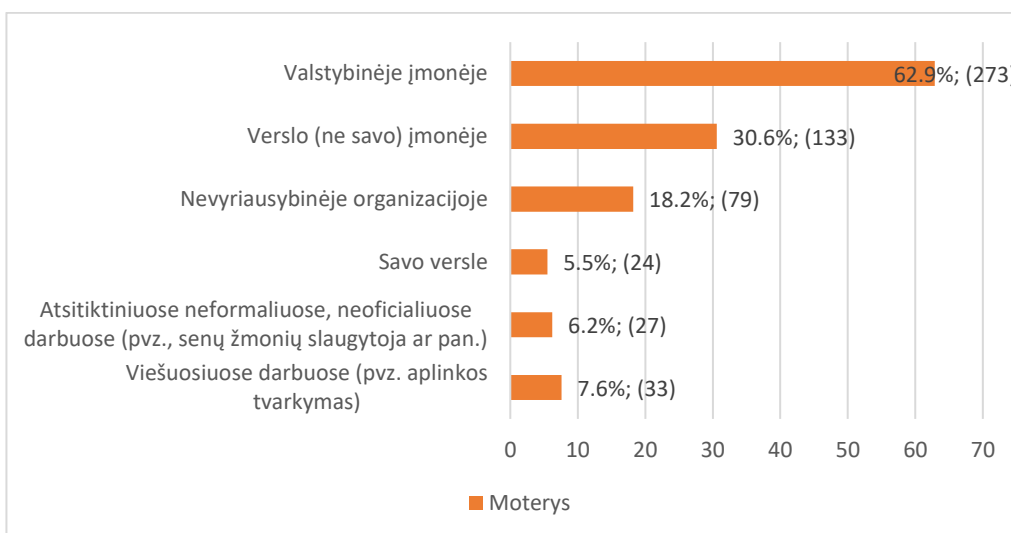
Užsienio tyrimai atskleidžia, kad neįgalios moterys dažniau nei vyrai su negalia yra bedarbės; rečiau dirba, randa darbą ir užsidirba pragyvenimui nei vyrai su negalia; neįgalios moterys dažniau nei neįgalūs vyrai dirba neoficialiuose, tik egzistenciją palaikančiuose, pažeidžiamuose darbuose; dažniau atlieka nemokamus darbus buitėje: gamina maistą, tvarko namus, prižiūri vaikus ir artimuosius nei vyrai su negalia; rečiau gauna profesinės reabilitacijos paslaugas; gauna mažesnę atlyginimą už tą patį darbą.

Šiame tyrime į klausimus apie darbą ir užimtumo srity atsakinėjo tikrai moterys, nes mergaitėms tas dar nėra aktualu. Daugiau nei pusė (57,3 proc.) moterų turi apmokamo darbo patirties savo gyvenime (žr. 37 pav.).

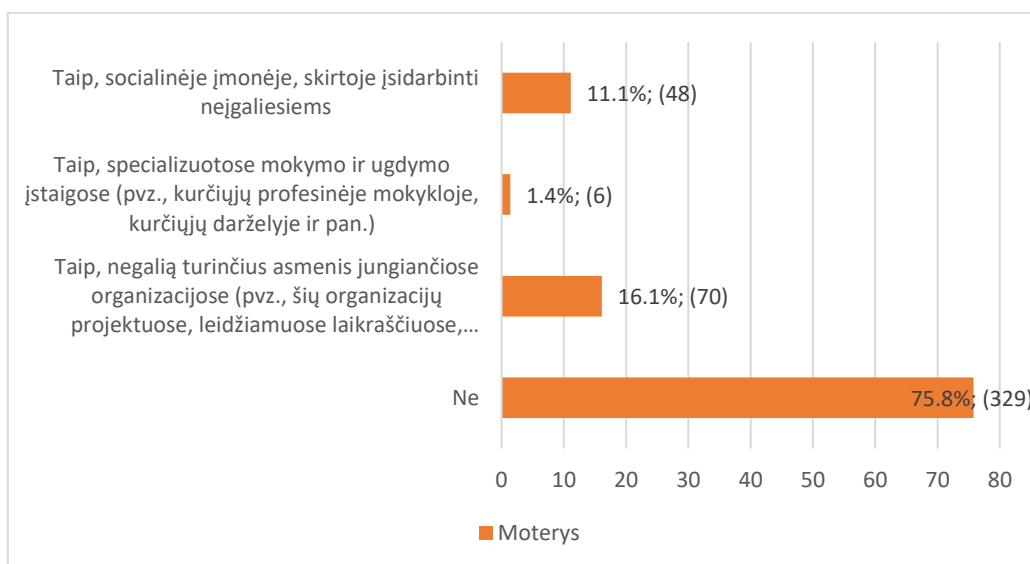
37 pav. Darbo patirties turėjimas (N=758)

Respondenčių buvo paprašyta nurodyti, kokio pobūdžio įmonėje, organizacijoje ir pan., jos dirba/dirbo (žr. 38 pav.). Dažniausiais atsakymas buvo darbas valstybinėje įmonėje (62,9 proc.), per pusę mažiau – verslo (ne savo) įmonėje (30,6 proc.), dar mažiau nevyriausybinėje organizacijoje (18,5 proc.). Savo versle dirba/dirbo mažiausiai respondenčių (5,5 proc.), panašus procentas (6,2 proc.) – atsitiktiniuose neformaliuose, neoficialiuose darbuose (pvz., senų žmonių slaugytoja ar pan.) bei (7,6 proc.) – viešuosiuose darbuose (pvz. aplinkos tvarkymas ir pan.). Prie kito pobūdžio darbų buvo paminėta: namų ūkyje bei socialinėje įmonėje.

38 pav. Kokio pobūdžio įmonėje, organizacijoje ir pan., neigalios moterys dirba/dirbo. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Taip pat buvo klausta, ar respondentės dirbo/dirba su negalia susijusioje srityje (žr. 39 pav.). 16,1 proc. respondenčių dirbo negalią turinčius asmenis jungiančiose organizacijose (pvz., šių organizacijų projektuose, leidžiamuose laikraščiuose, organizuojamuose renginiuose ir pan.), 11,1 proc. – socialinėje įmonėje, skirtoje įsidarbinti neįgaliesiems, 1,4 proc. – specializuotose mokymo ir ugdymo įstaigose (pvz., kurčiųjų profesinėje mokykloje, kurčiųjų darželyje ir pan.).

39 pav. Ar dirbo/dirba su negalia susijusioje srityje. Galimi keli atsakymai, suma nelygi 100 proc.

Respondenčių buvo paprašyta įvertinkite savo situaciją susijusiose su darbu srityse (žr. 7 lentelę). Kadangi ne visoms neįgalioms respondentėms reikia su darbu susijusių paslaugų, apie trečdaliui jų tokie klausimai buvo neaktualūs. Visgi, apie pusę (47,7 proc.) neįgalių moterų teigia, kad negali laisvai pasirinkti tokio darbo, kokio jos nori, trečdalis (28,1 proc.) nedirba tokio darbo, kokio jos norėjo. Be to, trečdalis (31,7 proc.) nepritaria, kad darbas suteikia pakankamas pajamas pragyvenimui. Tai neatliepia Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje pabrėžiamos teisės ir galimybės neįgaliesiems užsidirbti pragyvenimui iš laisvai pasirinkto darbo ar iš laisvai priimto darbo pasiūlymo darbo rinkoje ir darbo aplinkoje.

Taip pat 34,4 proc. respondenčių negauna pagalbos (darbo biržoje, nevyriausybiniuose organizacijose) įdarbinant, 20,9 proc. negauna pagalbos ir palaikymo darbo vietoje. Tai atskleidžia, kad šios paslaugos nėra pakankamai išvystytos neįgaliųjų atžvilgiu.

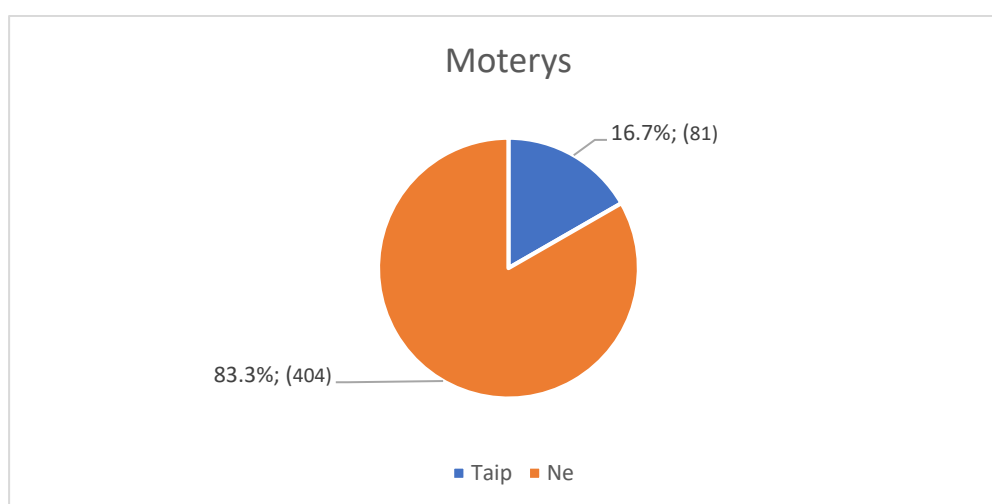
7 lentelė. Neįgalių moterų situacijos, susijusiose su darbu srityse, įšivertinimas

	Man neaktualu	Taip	Iš dalies	Ne	Atsakiusių- jų procentas ir skaičius
1. Aš galiu laisvai pasirinkti tokį darbą, kokio noriu	16,4 (68)	12,1 (50)	25,8 (107)	47,7 (189)	100 (414)
2. Aš dirbu tokį darbą, kokį norėjau	18,7	25,1	28,1	28,1	100

	(75)	(101)	(113)	(113)	(402)
3. Mano darbo grafikas yra lankstus, lengvai galiu prisitaikyti su savo poreikiais	34,3 (136)	23,9 (95)	16,9 (67)	24,9 (99)	100 (397)
4. Mano darbo vieta fiziškai pritaikyta mano poreikiams	44,4 (176)	26,8 (106)	13,4 (53)	15,4 (61)	100 (396)
5. Mano darbas suteikia pakankamas pajamas pragyvenimui	28,4 (113)	11,1 (44)	28,9 (115)	31,7 (126)	100 (398)
6. Gavau/gaunu pagalbą (darbo biržoje, nevyriausybinėje organizacijoje) įdarbinant	34,2 (136)	16,1 (64)	15,3 (61)	34,4 (137)	100 (398)
7. Gavau/gaunu pagalbą, palaikymą darbo vietoje	34,6 (136)	23,7 (93)	20,9 (82)	20,9 (82)	100 (393)

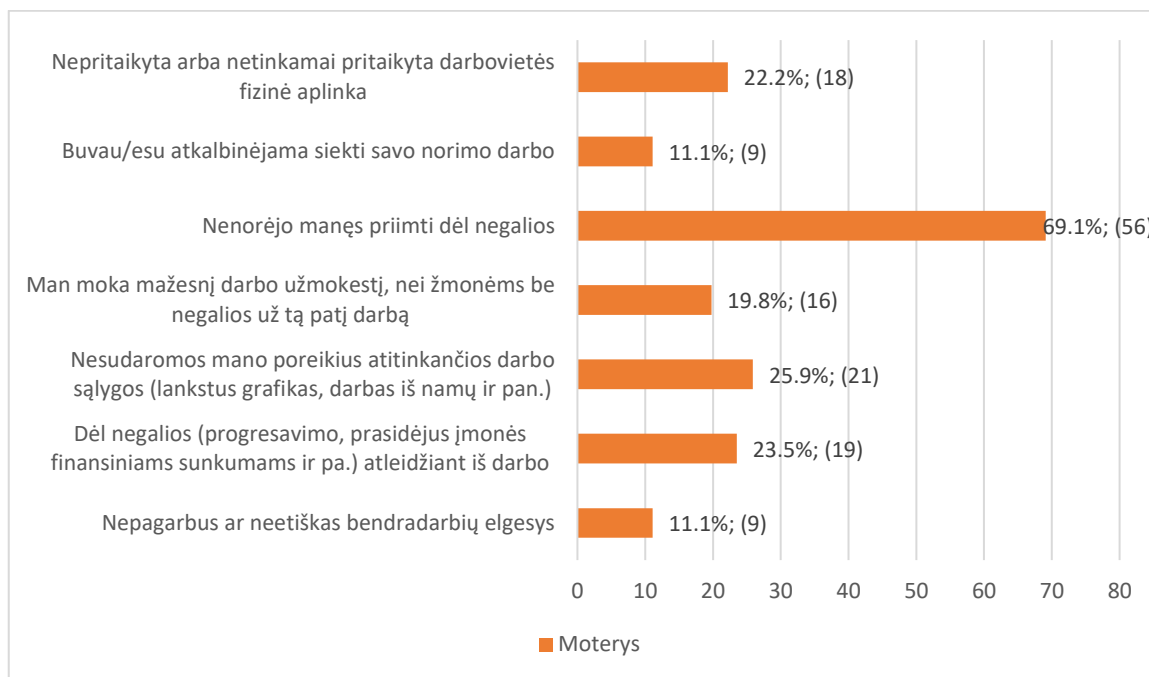
Darbo ir užimtumo srityje neįgalių moterų taip pat buvo klausiama, ar jos yra patyrusios diskriminaciją (pagalbos nesuteikimą, ignoravimą, blogą elgesį su jomis ir pan.). Kad tokią diskriminaciją patiria darbo ir užimtumo srityje atsakė 16,7 proc. apklaustų moterų (žr. 40 pav.). Dažniau patiria diskriminaciją darbingo amžiaus (ypač nuo 18 iki 34 m.) neįgalios moterys, gyvenančios didžiuosiuose miestuose, turinčios kompleksinę, intelekto, psichikos, klausos ir judėjimo negalias. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis ir negalios sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

40 pav. Ar apklaustos neįgalios moterys patiria diskriminaciją darbo ir užimtumo srityje (N=485)

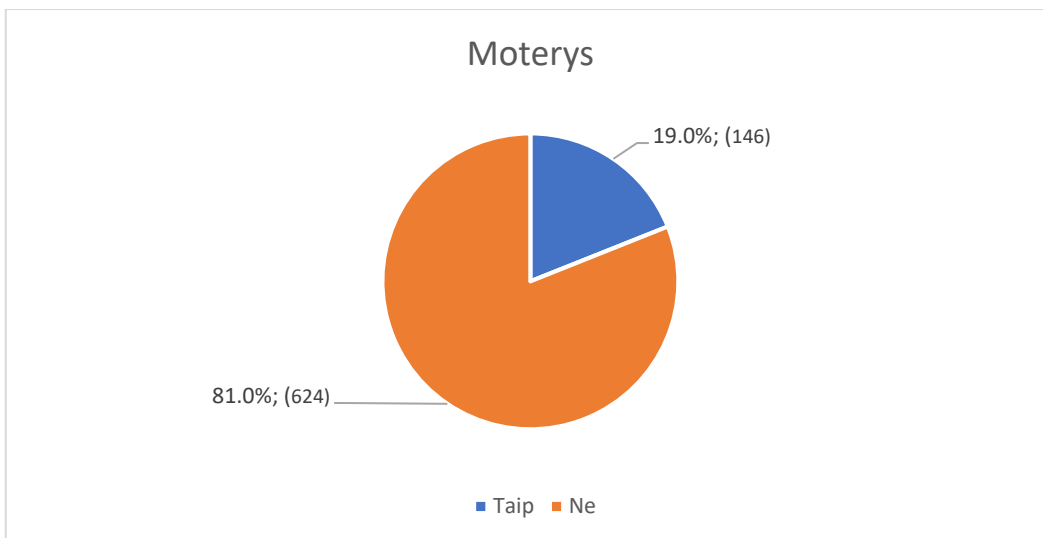
Pagrindinė pažymėta kliūtis ar neigiamas požiūris, su kuriuo teko/tenka susidurti darbo srityje yra nenorėjimas priimti į darbą dėl negalios (69,1 proc.) (žr. 41 pav.). Arti ketvirčio moterų taip pat pažymėjo šias priežastis: nepritaikyta arba netinkamai pritaikyta darbovietės

fizinė aplinka, nesudaromos poreikius atitinkančios darbo sąlygos (lankstus grafikas, darbas iš namų ir pan.) bei atleidimas iš darbo dėl negalios (progresavimo, prasidėjus įmonės finansiniams sunkumams ir pan.). Penktadalis (19,8 proc.) moterų teigia, kad joms mokamas mažesnis darbo užmokestis, nei žmonėms be negalios už tą patį darbą. Tik dešimtadaliui moterų svarbios šios priežastys: atkalbinėjimas siekti savo norimo darbo ir nepagarbus ar neetiškas bendradarbių elgesys.

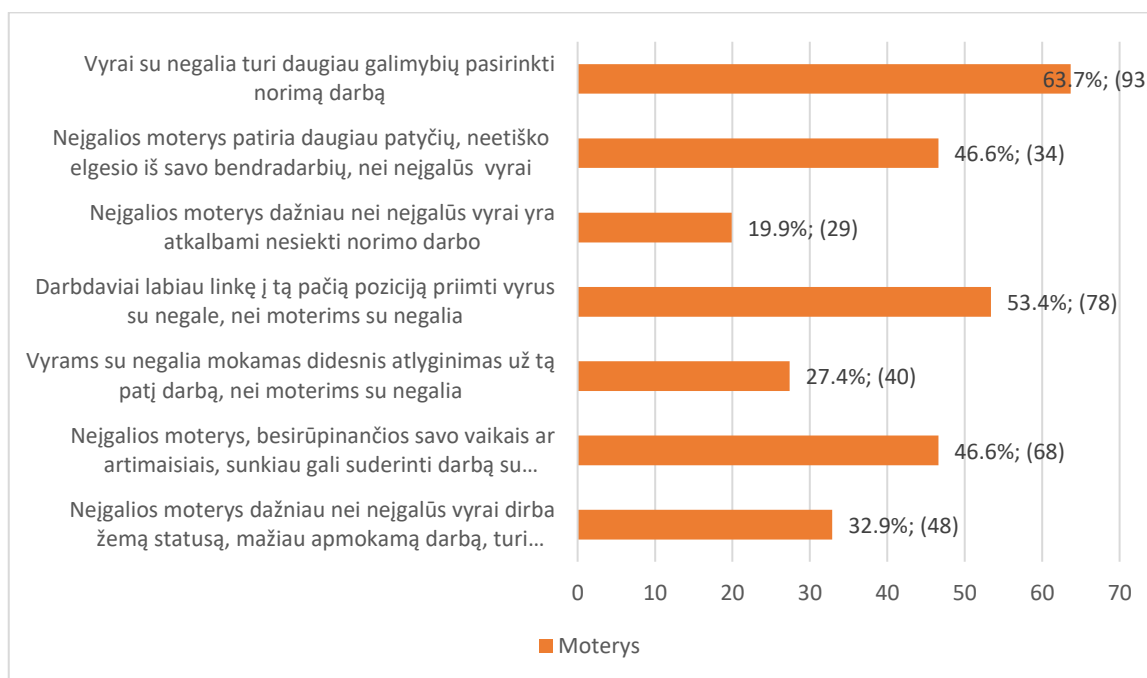

41 pav. Su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti darbo ir užimtumo srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Maždaug penktadalis (19 proc.) apklaustų moterų pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją darbo srityje (žr. 42 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

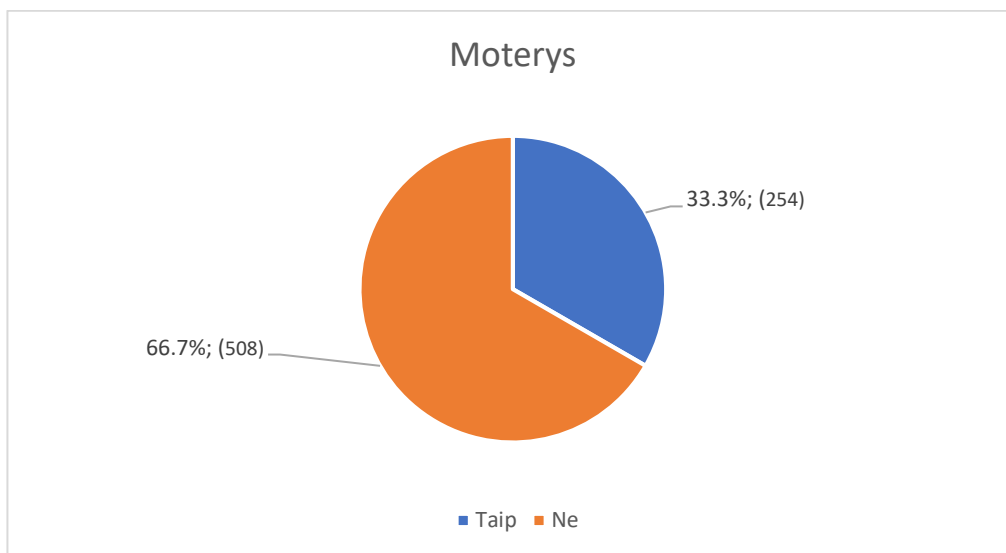
42 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai su negalia darbo ir užimtumo srityje (N=770)

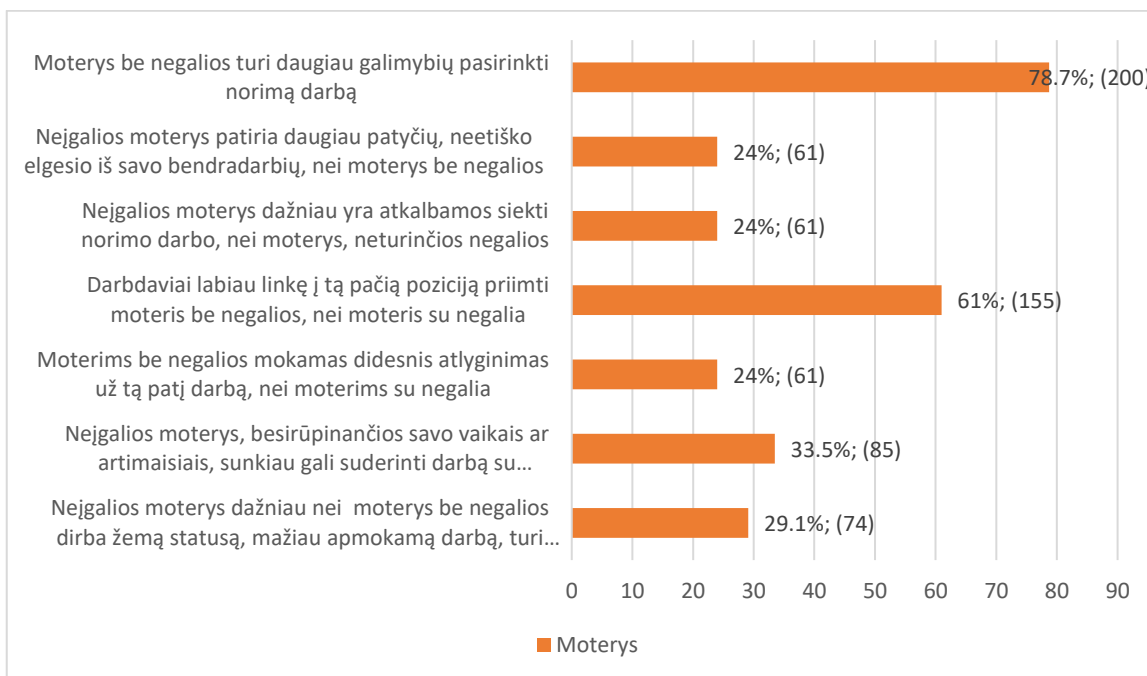
43 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai su negalia darbo ir užimtumo srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Iš 43 pav. matyti, kad dažniausiai pažymimos priežastys yra susiję su tuo, kad vyrai su negalia turi daugiau galimybių pasirinkti norimą darbą (63,7 proc.), darbdaviai labiau linkę į tą pačią poziciją priimti vyrus su negalia, nei moteris su negalia (53,4 proc.), neįgalios moterys patiria daugiau patyčių, neetiško elgesio iš savo bendradarbių, nei neįgalūs vyrai (46,6 proc.) bei neįgalioms moterims, besirūpinančioms savo vaikais ar artimaisiais, sunkiau suderinti darbą su išpareigojimais šeimoje, nei vyrams su negalia. Kiek mažiau paminimos tokios priežastys kaip: vyrams su negalia mokamas didesnis atlyginimas už tą patį darbą, nei moterims su negalia (27,4 proc.) bei neįgalios moterys dažniau nei neįgalūs vyrai dirba mažiau apmokamą darbą, turi blogesnes darbo sąlygas (32,9 proc.).

Aiškinantis, ar respondentės pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją darbo situacijose, matyti, kad trečdalis (33,3 proc.) į klausimą atsakusių moterų pritaria šiam teiginiui (žr. 44 pav.). Neįgalios moterys su aukštesniu išsilavinimu, turinčios intelektualią, kompleksinę, klausos ir judėjimo negalias dažniau teigia patiriančios tokią diskriminaciją. Su respondentžių socio-demografinėmis charakteristikomis ir negalios sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

44 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios švietimo srityje (N=762)

45 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios darbo srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Dvi stipriausios šios situacijos priežastys yra: moterys be negalios turi daugiau galimybių pasirinkti norimą darbą (78,7 proc.) ir darbdaviai labiau linkę į tą pačią poziciją priimti moteris be negalios, nei moteris su negalia. Kitas priežastis paminėjo apie ketvirtį respondentų (žr. 45 pav.).

Paklaustos, kokios priemonės padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų diskriminaciją darbo srityje, respondentės pateikė šiuos pasiūlymus:

- Gerinti darbo įstatymus dėl neįgaliųjų;
- Sukurti daugiau darbo vietų neįgaliesiems pagal negalios pobūdį;
- Palaikyti socialines įmones;
- Geresnės darbo sąlygos, pritaikyti, įrengti darbo vietas, tinkančias neįgaliesiems, pavėžėjimas iki darbo (socialinis taksi);
- Didesnės socialinės garantijos;
- Lankstesnis grafikas, dirbti mažiau valandų, darbas iš namų;
- Ugdyti aplinkinių toleranciją ir supratimą, keisti darbuotojų požiūrį į neįgalius bendradarbius, kultūros darbo srityje gerinimas, supratimas, atjauta, gerumo reiškimas;
- Darbdavių skatinimas priimti į darbą neįgaliuosius, mokesčių mažinimas už įdarbintus neįgaliuosius;
- Darbdavių švietimas, požiūrio keitimas, tolerancijos, geranoriškumo, geresnio elgesio ugdymas;
- „Integracija nuo švietimo įstaigų, kad visi matytų žmones su negalia ir jų sugebėjimus“, keisti požiūrį į asmeninius neįgaliųjų sugebėjimus;
- Neįgaliesiems reikia labiau pasitikėti savimi ir kovoti už savo teises, „kovokime!“;
- Skatinti vyrų ir moterų lygias teises, sudaryti vienodas sąlygas vyrams ir moteris, juridinės sankcijos už pažeidimus;
- „Už vienodai padarytą darbą mokėti vienodai“, vienodas požiūris į moteris.

8. Dalyvavimas politiniame ir visuomeniniame gyvenime

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje pabrėžiamas neįgaliųjų dalyvavimas politiniame ir visuomeniniame gyvenime, nes jų poreikiai turi būti girdimi, o tai galima užtikrinti tik per dalyvavimą sprendimų priėmimo. Be to, yra svarbus ir savipagalbos per visuomenines organizacijas vaidmuo.

LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme numatytas tikslas – užtikrinti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančias institucijas, neįgalumo lygio ir darbingumo lygio nustatymą, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo principus. Šio tyrimo kontekste svarbu pastebėti, kad šiame nacionaliniu mastu reikšmingiausiame negalės srities įstatyme nėra minimos negalią turinčios moterys, jų specifiniai poreikiai ar jiems užtikrinti teikiamos garantijos.

Šiame tyrime buvo prašoma neįgalių moterų įvertinti savo situaciją, susijusią su dalyvavimu politiniame ir visuomeniniame gyvenime (žr. 8 lentelę). Nors dauguma (82,6 proc.) balsuoja rinkimuose, kitose politinio ir visuomeninio gyvenimo srityse neįgalios moterys beveik nedalyvauja. Vienintelė sritis, kur jaučiamas didesnis dalyvavimas – tai dalyvavimas

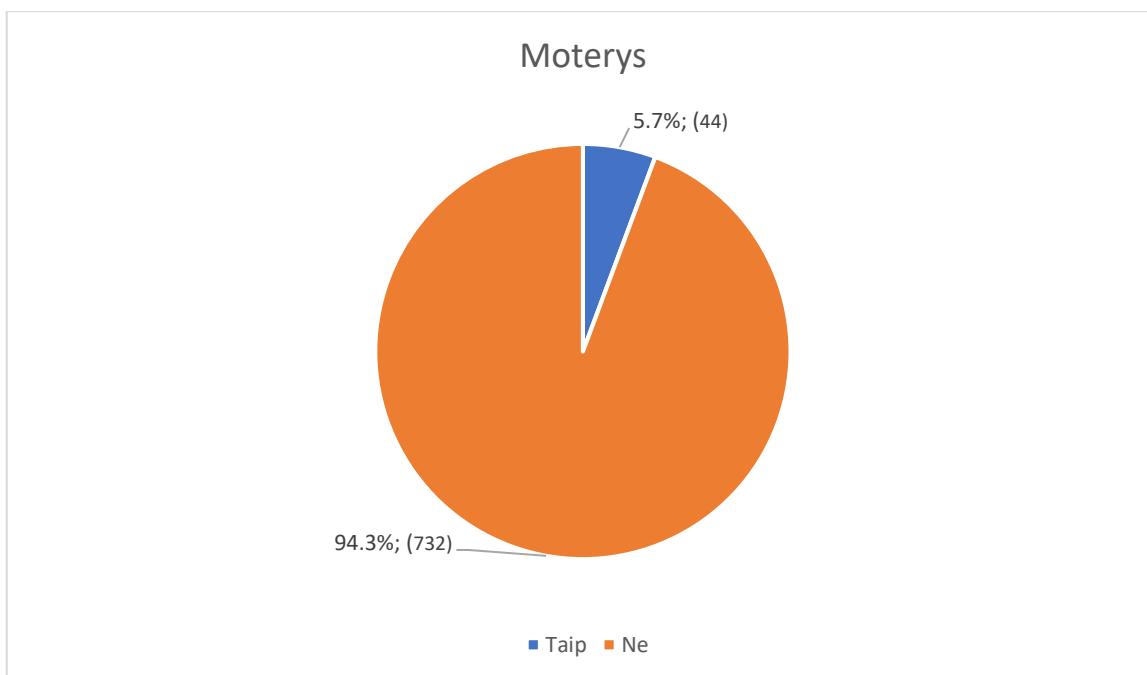
visuomeninių organizacijų, jungiančių neįgaliuosius, veikloje (41,9 proc.), dar kiek didesnis dalyvavimas nesusijusių su neįgaliaisiais visuomeninių organizacijų veikloje (13,6 proc.) ar dalyvavimas neįgalių moterų tinkluose ir savipagalbos grupėse (8,8 proc.).

Visgi, yra nedidelis procentas neįgalių moterų, kurios nori kandidatuoti rinkimuose, nes nori dalyvauti sprendimų, kurie liečia neįgaliųjų gyvenimą (4,8 proc.) priėmimo, jau dalyvauja politinių partijų veikloje (5,6 proc.) bei vadovauja visuomeninei organizacijai, ginančiai neįgaliųjų teises (5,3 proc.) ar prisideda savo žiniomis ir patirtimi konsultuojant neįgaliuosius (8,9 proc.).

8 lentelė. Neįgalių moterų dalyvavimo politiniame ir visuomeniniame gyvenime įsivertinimas

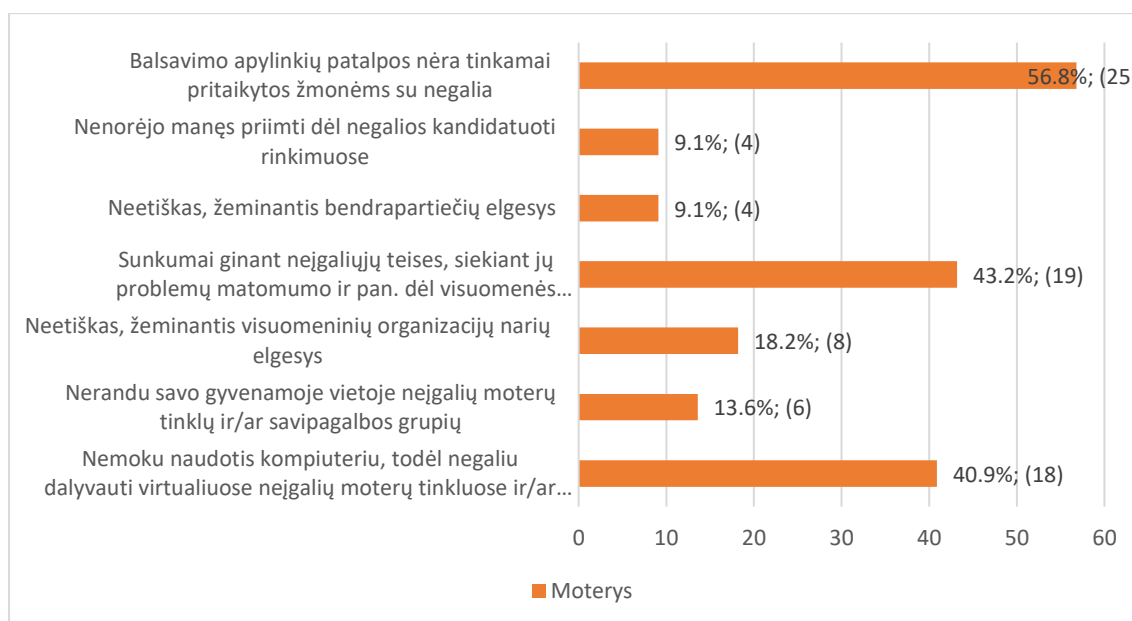
	Taip	Iš dalies	Ne	Atsakiusių procentas ir skaičius
Dalyvauju rinkimų balsavimuose	82,6 (636)	7,3 (56)	10,1 (78)	100 (770)
Noriu kandidatuoti rinkimuose, nes noriu dalyvauti sprendimuose, kurie liečia neįgaliųjų gyvenimą	4,8 (33)	7,1 (49)	88 (604)	100 (686)
Dalyvauju politinių partijų veikloje	5,6 (39)	7,4 (51)	87 (603)	100 (693)
Dalyvauju visuomeninių organizacijų, jungiančių neįgaliuosius, veikloje	41,9 (299)	24,4 (174)	33,7 (240)	100 (713)
Dalyvauju nesusijusių su neįgaliaisiais visuomeninių organizacijų veikloje	13,6 (94)	14,5 (100)	71,8 (495)	100 (689)
Vadovauju visuomeninei organizacijai, ginančiai neįgaliųjų teises	5,3 (36)	7,5 (51)	87,2 (594)	100 (681)
Prisidedu savo žiniomis ir patirtimi konsultuojant neįgaliuosius liečiančius sprendimus	8,9 (61)	21,1 (145)	70 (480)	100 (686)
Dalyvauju neįgalių moterų tinkluose ir savipagalbos grupėse	8,8 (61)	21,1 (146)	70 (484)	100 (691)

Iš atsakymų į klausimą, ar respondentės yra patyrę diskriminaciją susijusiose su dalyvavimu politiniame ir visuomeniniame gyvenime srityse, matyti, kad tik 4,4 proc. apklaustų moterų atsakė teigiamai (žr. 46 pav.). Su respondentžių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

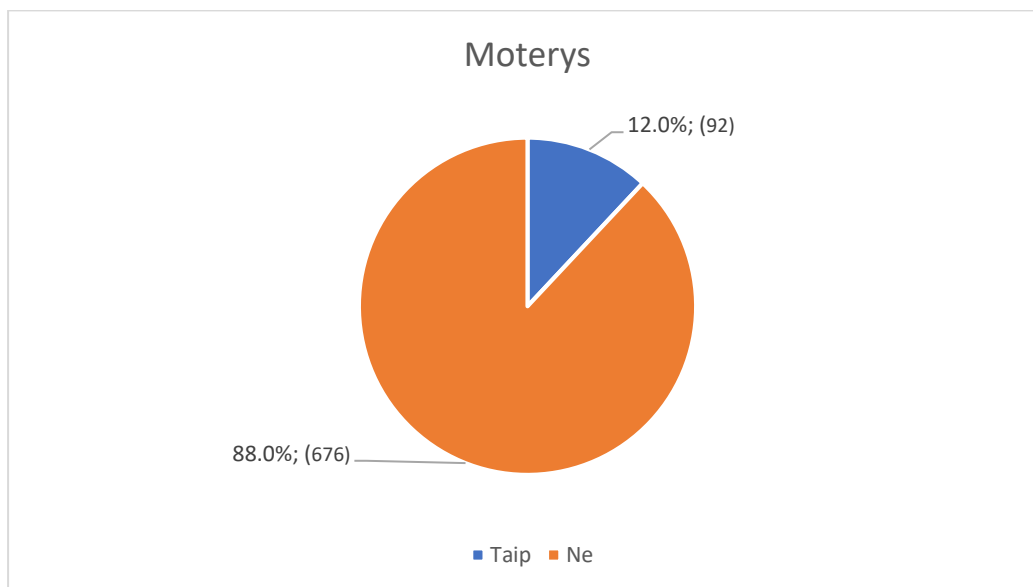
46 pav. Ar apklaustos neįgalios moterys patiria diskriminaciją dalyvaudamos politiniame ir visuomeniniame gyvenime (N=776)

Iš 47 pav. matyti, kad pagrindinės nurodytos jaučiamos diskriminacijos politiniame ir visuomeniniame gyvenime priežastys yra susiję su tuo, kad balsavimo apylinkių patalpos nėra tinkamai pritaikytos žmonėms su negalia (56,8 proc.), kad yra sunkumai ginant neįgaliųjų teises, siekiant jų problemų matomumo ir pan. dėl visuomenės abejingumo, ar neigiamo požiūrio į neįgaliuosius (43,2 proc.), kad neįgalios moterys nemoka naudotis kompiuteriu, todėl negali dalyvauti virtualiuose neįgalių moterų tinkluose ir/ar savipagalbos grupėse (40,9 proc.).

47 pav. Su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti dalyvaujant politiniame ir visuomeniniame gyvenime. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

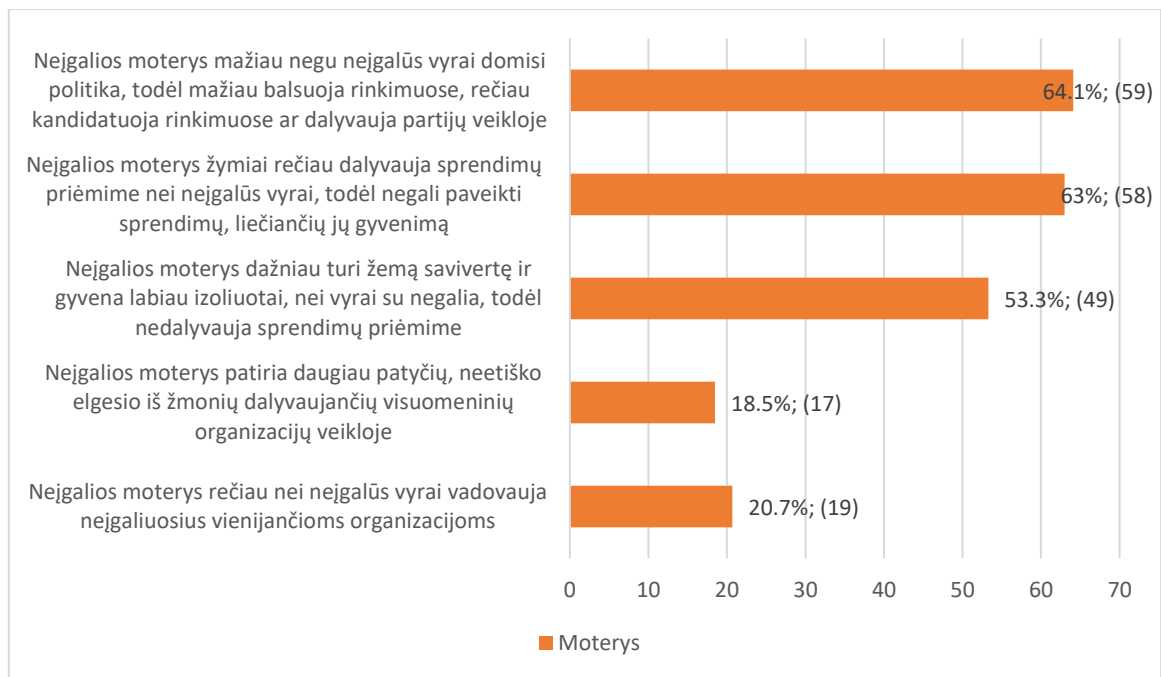
Paklausus, ar respondentės pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją dalyvaujant politiniame ir pilietiniame gyvenime, jau kiek daugiau (12 proc.) apklaustų moterų teigia, kad patiria tokią diskriminaciją (žr. 48 pav.). Neįgalios moterys, gyvenančios miesteliuose ir kaimiškose vietovėse dažniau pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją dalyvaujant politiniame ir pilietiniame gyvenime. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

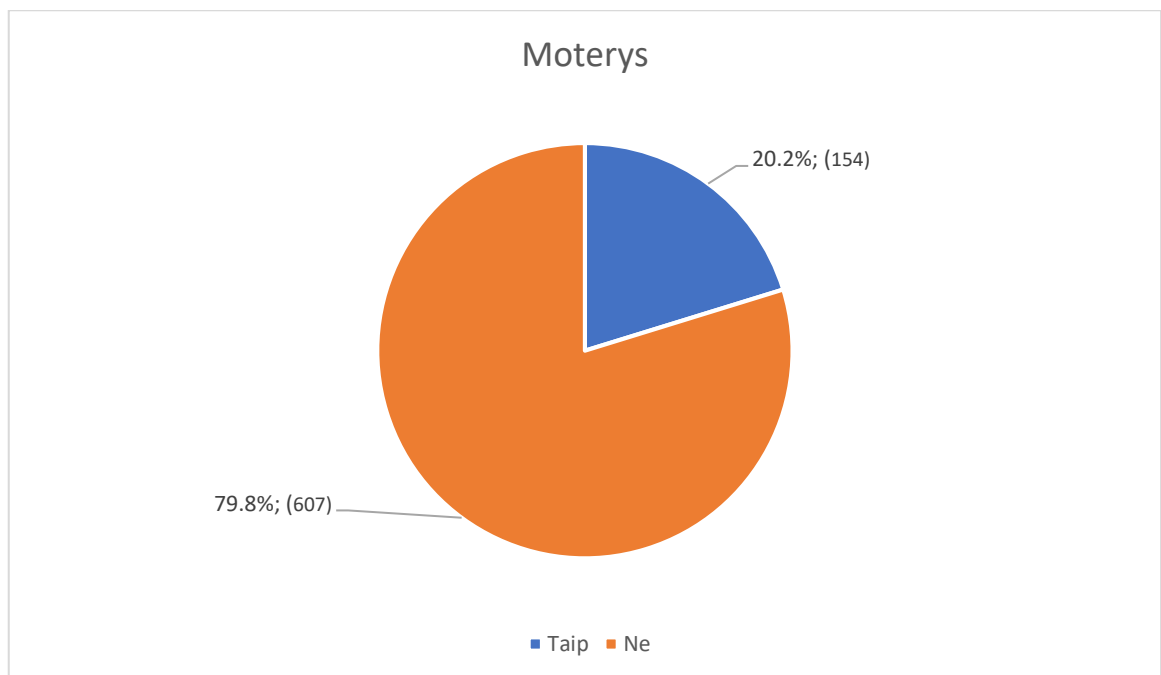
48 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai su negalia dalyvaujant politiniame ir visuomeniniame gyvenime (N=768)

Aiškinantis, kokios priežastys lemia šį diskriminacijos pojūtį, dažniausiai minima (žr. 49 pav.): neįgalios moterys mažiau negu neįgalūs vyrai domisi politika, todėl mažiau balsuoja rinkimuose, rečiau kandiduoja rinkimuose ar dalyvauja partijų veikloje (64,1 proc.), neįgalios moterys žymiai rečiau dalyvauja sprendimų priėmime nei neįgalūs vyrai, todėl negali paveikti sprendimų, liečiančių jų gyvenimą (63 proc.) bei neįgalios moterys dažniau turi žemą savivertę ir gyvena labiau izoliuotai, nei vyrai su negalia, todėl nedalyvauja sprendimų priėmime (53,3 proc.). Po penktadalį moterų pritaria ir šioms priežastims: neįgalios moterys patiria daugiau patyčių, neetiško elgesio iš žmonių, dalyvaujančių visuomeninių organizacijų veikloje (18,5 proc.), neįgalios moterys rečiau nei neįgalūs vyrai vadovauja neįgaliuosius vienijančioms organizacijoms (20,7 proc.).

49 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai su negalia dalyvaujant politiniame ir visuomeniniame gyvenime. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

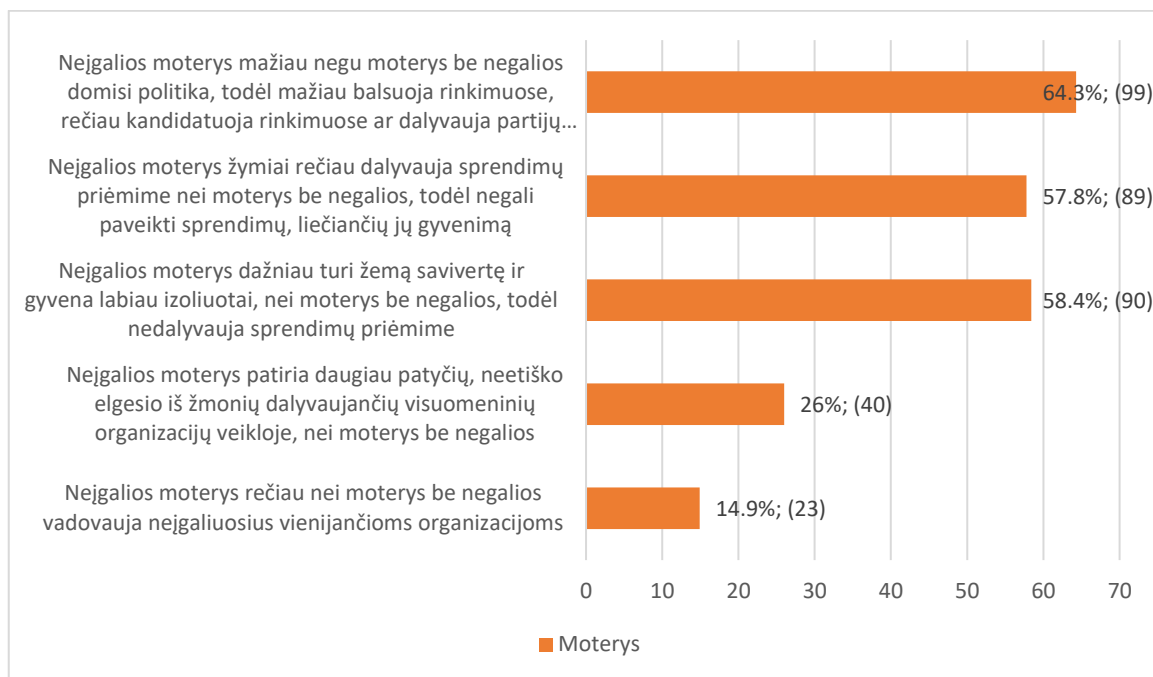

50 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios dalyvaujant politiniame ir visuomeniniame gyvenime (N=761)

Kaip ir visose kitose srityse buvo prašoma atsakyti, ar respondentės pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją dalyvaujant politiniame ir visuomeniniame gyvenime (žr. 50 pav.). Apie penktadalį (20,2 proc.) respondenčių teigia, kad tokią diskriminaciją patiria. Neįgalios moterys, gyvenančios miesteliuose ir kaimiškose

vietovėse dažniau pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją dalyvaujant politiniame ir pilietiniame gyvenime. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

Pagrindinės priežastys ir jų paminėjimo dažnumas labai panašus, kaip ir diskriminacijos vyrų su negalia atveju (žr. 51 pav.).

51 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios dalyvaujant politiniame ir visuomeniniame gyvenime. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paprašytos įvardinti kokios priemonės padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų diskriminaciją susijusiose su dalyvavimu politiniame ir visuomeniniame gyvenime srityse, respondentės pateikė tokius atsakymus:

- Labiau įtraukti moteris į visuomeninį darbą, NVO veiklas (pvz., kreiptis į moterų klubų sąjungą), neįgaliųjų organizacijų veikloje, skatinti būti aktyvesnėmis, domėtis esama padėtimi;
- Skatinti aktyvų dalyvavimą politikoje, domėtis politika, kandidatuoti „į valdymo organus“ nuo neįgaliųjų organizacijos, „skatinti kurtis neįgaliųjų partijas“;
- Skleisti informaciją, žinias apie vyrų ir moterų lygias galimybes;
- Kalbėti apie neįgalių problemas įvairiose sklaidos priemonėse;
- Savivertės didinimas, daugiau pačiai domėtis, siekti didesnio išsilavinimo;
- „Pagarbos kultūros formavimas“;
- Pilietinis švietimas nuo mažumės.

9. Pajamų ir socialinių garantijų sritis

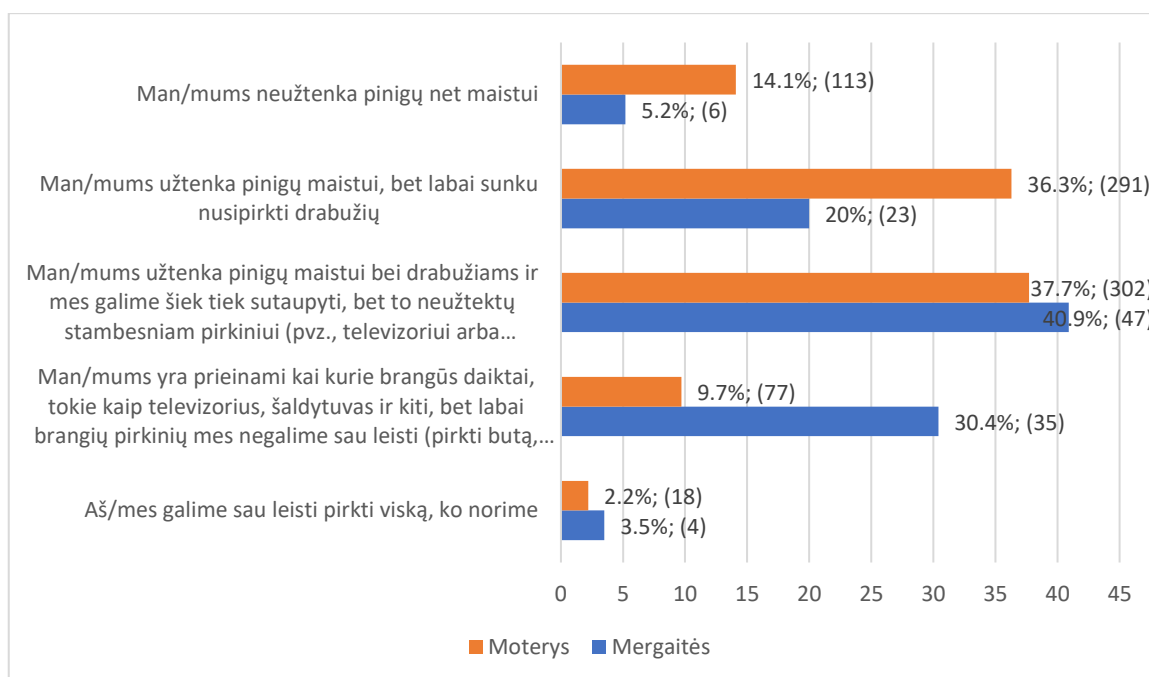
Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje pajamų ir socialinių garantijų srityje yra pabrėžiama neįgaliųjų teisė į pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant pakankamą maistą, aprangą ir būstą.

LR Socialinių paslaugų įstatymas yra neutralus lyties atžvilgiu, tačiau jis socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą.

LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems įstatymas užtikrina piniginės socialinės paramos prieinamumą, piniginės socialinės paramos teikimo dydį ir sąlygas, tačiau negalią turinčios moterys šiame įstatyme nėra išskiriamos, nes jame nėra specifinių šiai socialiniai grupei numatytų garantijų, apsiribojama visais socialiai pažeidžiamas visuomenės grupes liečiančiais lygių teisių ir galimybių principais.

Užsienio tyrimai atskleidžia, kad nors visi neįgalieji yra mažiau pasiturintys nei neturintys negalios, moterys su negalia dažniau gyvena skurde nei vyrai; neįgalios moterys gauna mažesnes pajamas iš darbo santykių nei vyrai su negalia (atlyginimų žirkklės); dažniau gyvena nesaugiuose, neadekvačiuose būstuose ar yra benamės; dažniau gyvena globos namuose.

Šiame tyrime daugiau klausimų apie pajamų ir socialinių garantijų sritį buvo, vėlgi, paklausta neįgalių moterų, mergaičių buvo prašoma tik nurodyti jų materialią padėtį ir būstą.

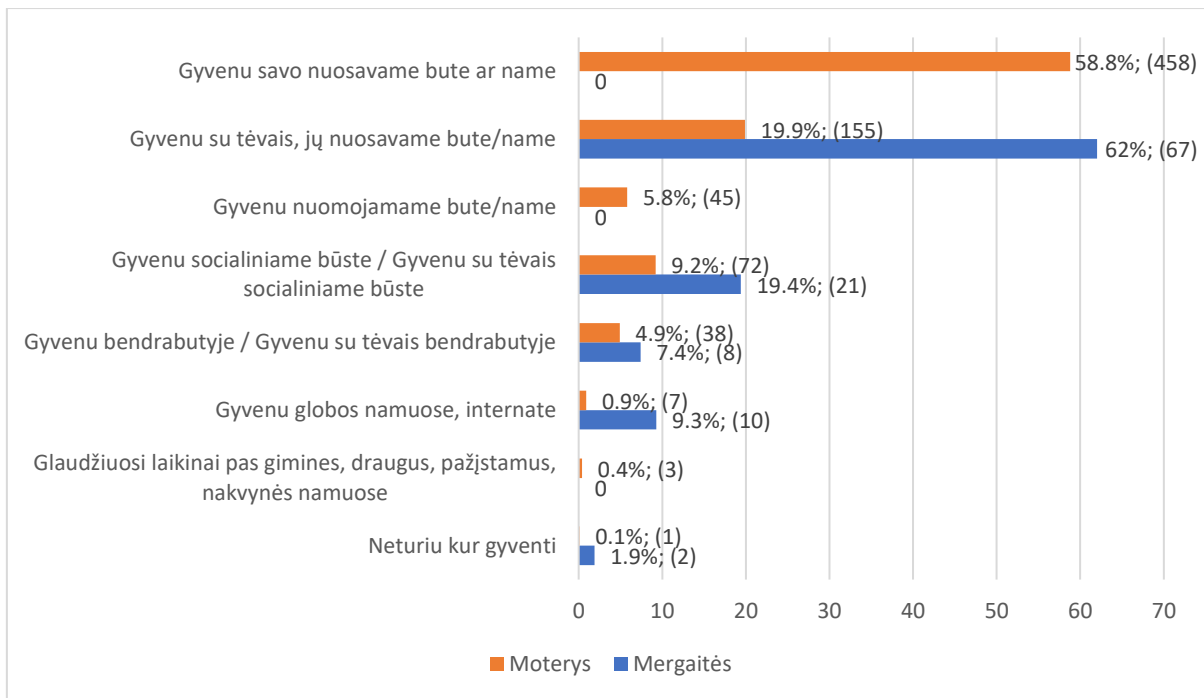

52 pav. Apklaustų neįgalių moterų ir mergaičių materialinė padėtis (moterų N=801, mergaičių N=115)

Iš 52 pav. matyti, kad neįgalios mergaitės savo materialią padėtį įvertino geriau, nei neįgalios moterys: sunkiausiai materialiai gyvenančių grupei (nepakanka pinigų maistui ir drabužiams) save priskyrė 50,4 proc. moterų ir 28,2 proc. mergaičių. Jei panašus procentas

neįgalių moterų ir mergaičių save priskiria prie žmonių, kuriems „užtenka pinigų maistui bei drabužiams ir mes galime šiek tiek sutaupyti, bet to neužtektų stambesniai pirkiniai (pvz., televizoriui arba šaldytuvui)“, tai geriau gyvenantiems žmonėms (kuriems „prieinami kai kurie brangūs daiktai, tokie kaip televizorius, šaldytuvai ir kiti, bet labai brangių pirkinių mes negalime sau leisti (pirkti butą, vasarnamį ar pan. bei tiems, kurie gali leisti pirkti viską, ko nori)“ save priskiria 11,9 proc. apklaustų moterų ir 33,9 proc. mergaičių. Tokį skirtumą tarp neįgalių moterų ir mergaičių iš dalies lemia tai, kad tarp neįgalių moterų yra daugiau gyvenančių tik iš neįgaliųjų pensijos ir neturinčių, kas joms padėtų.

Paklausus, kokiam būste respondentės gyvena, dažniausiai apklaustos moterys gyvena savo nuosavame bute/name (58,8 proc.). Mergaitės dažniausiai gyvena tėvų nuosavame bute/name (62 proc.), penktadalis (19,9 proc.) moterų gyvena su tėvais jų nuosavame bute/name. Dalis moterų ir mergaičių gyvena socialiniame būste: penktadalis (19,4 proc.) mergaičių gyvena su tėvais socialiniame būste bei 9,2 proc. moterų gyvena socialiniame būste. Tarp kitų būsto variantų buvo paminėta: gyvena bute su globėja ir seserimi, gyvena su močiute.

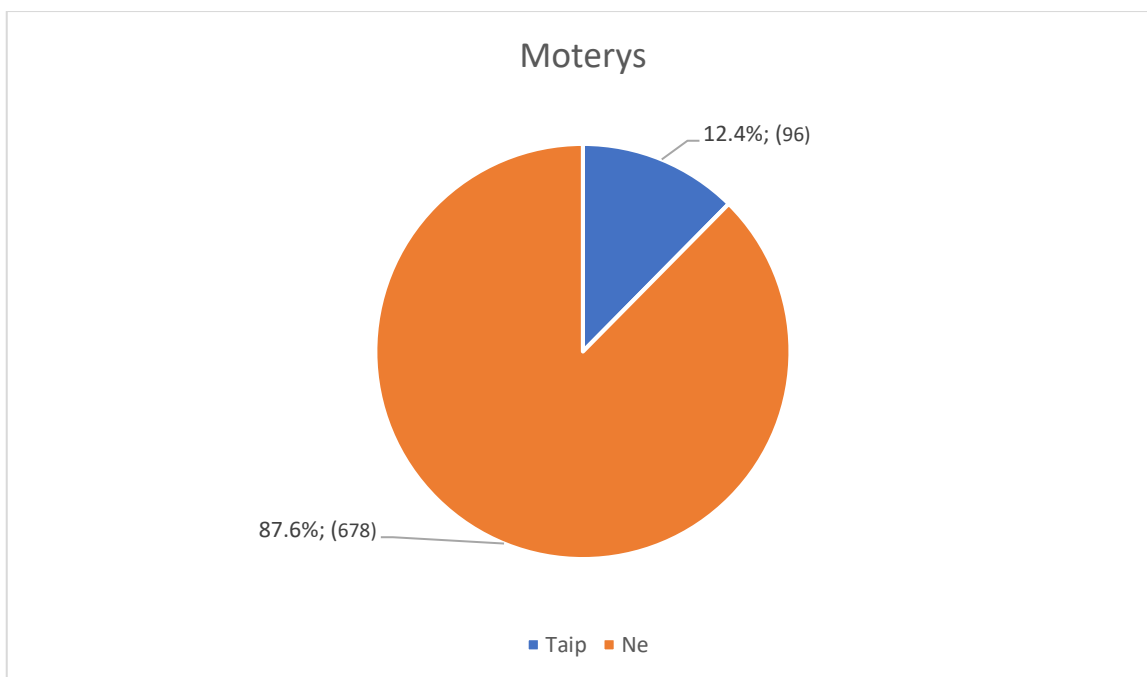
53 pav. Apklaustų neįgalių moterų (N=779) ir mergaičių (N=108) gyvenamojo būsto situacija

Apklaustų neįgalių moterų buvo prašoma įvertinti savo situaciją, susijusią su pajamomis ir socialinėmis garantijomis (žr. 9 lentelę). 39,3 proc. jų gauna atlyginimą už darbą, 35,3 proc. gauna valstybės finansinę paramą neįgaliesiems, 86 proc. gauna neįgaliųjų pensiją, tik 6,8 proc. gauna bedarbio pašalpą, dar 11 proc. gauna pajamų už atsitiktinius, neoficialius darbus (pvz., senų žmonių slaugymą, masažą, namų tvarkymą, daržo priežiūrą ar pan.). Apie 40 proc. moterų teigia, kad gauna pajamų, maisto produktų iš savo ūkio, sodo, panašus procentas moterų (40,4 proc.) gauna pagalbos pinigais, maistu ar kitais būtiniaisiais dalykais iš artimųjų (tėvų, uošvių ir pan.). Religinių organizacijų pagalba pasiekia tik apie dešimtadalį respondenčių.

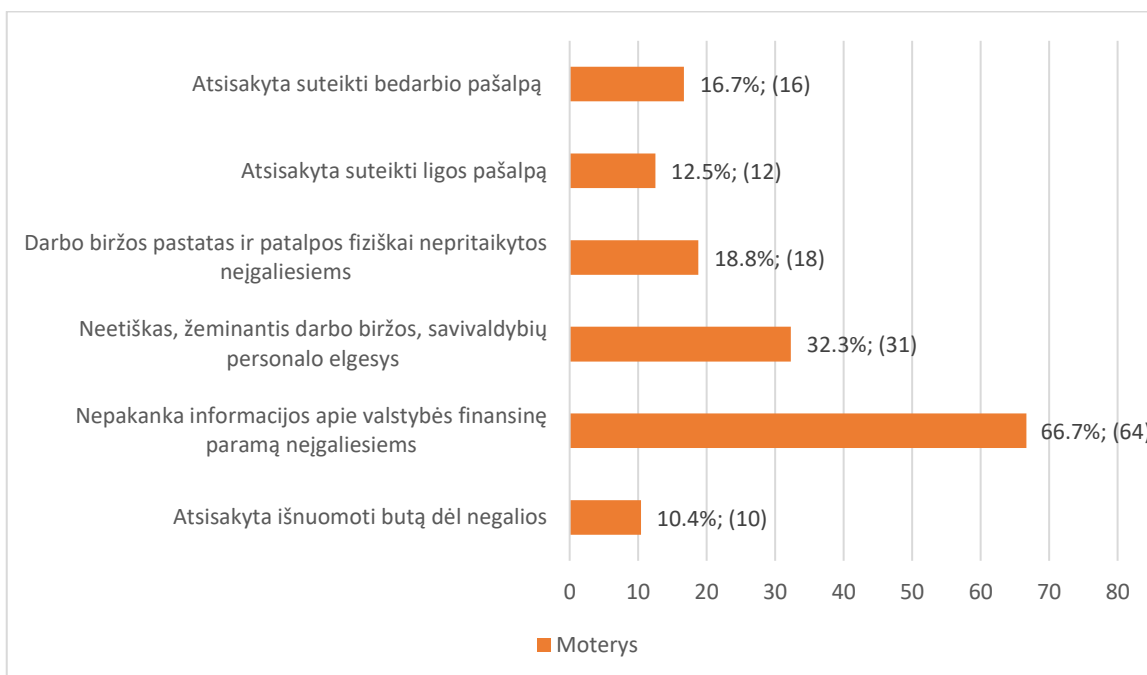
9 lentelė. Apklaustų neįgalių moterų situacijos, susijusią su pajamomis ir socialinėmis garantijomis, įsivertinimas

	Taip	Iš dalies	Ne	Atsakiusių procentas ir skaičius
Gaunu atlyginimą už darbą	33,5 (200)	5,7 (34)	60,8 (363)	100 (597)
Gaunu pajamų iš savo verslo	3,1 (6)	1 (2)	95,9 (188)	100 (196)
Gaunu bedarbio pašalpą	5,4 (27)	1,4 (7)	93,2 (469)	100 (503)
Gaunu valstybės finansinę paramą neįgaliesiems	31,3 (165)	4 (21)	64,6 (341)	100 (528)
Gaunu neįgaliųjų pensiją	86 (603)	3,3 (23)	10,7 (75)	100 (701)
Gaunu pajamų, maisto produktų iš savo ūkio, sodo	22,4 (119)	17,7 (94)	60 (319)	100 (532)
Gaunu pajamų už atsitiktinius, neoficialius darbus	5,9 (30)	5,1 (26)	89 (451)	100 (507)
Finansiškai padeda tėvai, uošviai, kiti artimieji	21,1 (113)	19,3 (103)	59,6 (319)	100 (535)
Finansiškai padeda religinės organizacijos	1 (5)	3,4 (17)	95,6 (483)	100 (505)
Finansiškai padeda neįgaliųjų ir kitos nevyriausybinės organizacijos	4,9 (25)	10,7 (55)	84,5 (435)	100 (515)
Maistu ir/ar būtiniaisiais dalykais (pvz. drabužiais) padeda tėvai, uošviai, kiti artimieji	15 (78)	21,6 (112)	63,4 (329)	100 (519)
Maistu ir/ar būtiniaisiais dalykais (pvz. drabužiais) padeda religinės organizacijos	3,3 (17)	6,2 (32)	90,5 (467)	100 (516)
Maistu ir/ar būtiniaisiais dalykais (pvz. drabužiais) padeda neįgaliųjų ir kitos nevyriausybinės organizacijos	14 (75)	22,4 (120)	63,6 (341)	100 (536)

Diskriminaciją, susijusią su pajamomis ir socialinėmis garantijomis savo gyvenime išvelgė 12,4 proc. apklaustų moterų (žr. 54 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

54 pav. Ar apklaustos neįgalios moterys patiria diskriminaciją susijusią su pajamomis ir socialinėmis garantijomis (N=774)

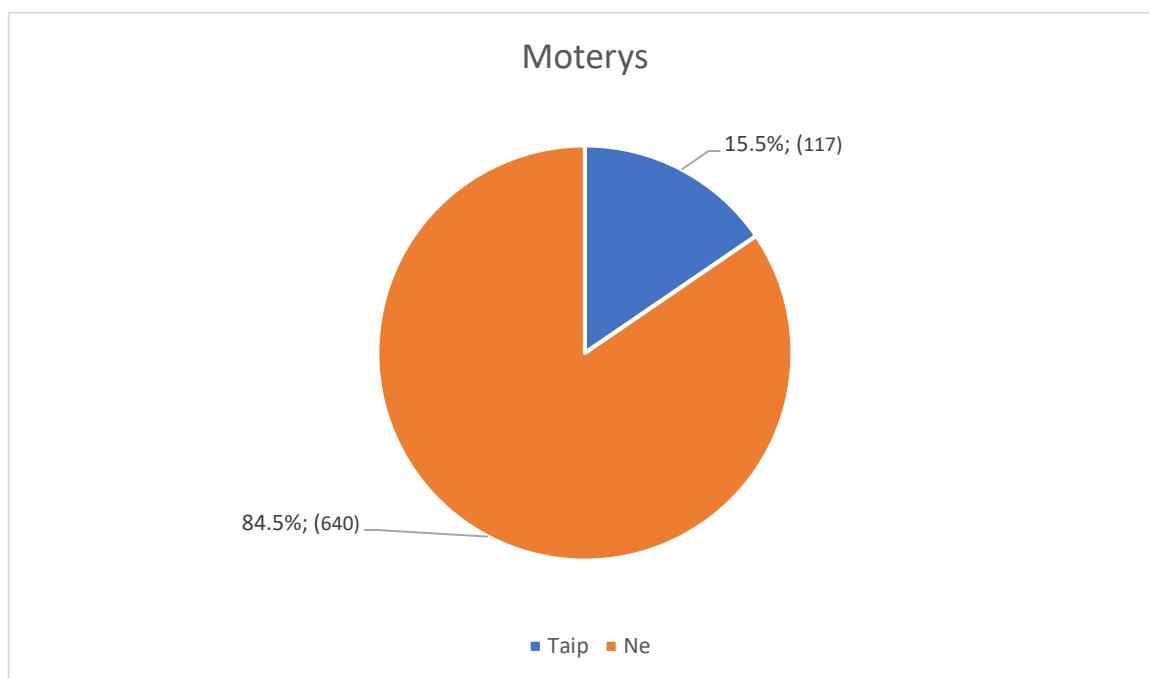

55 pav. Su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityse. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paprašytos nurodyti, su kokio pobūdžio kliūtimis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityje, respondentės dažniausiai (66,7 proc.) nurodo informacijos nepakankamumą apie valstybės finansinę paramą neįgaliesiems (žr. 55 pav.). Dar pažymimas neetiškas, žeminantis darbo biržos, savivaldybių

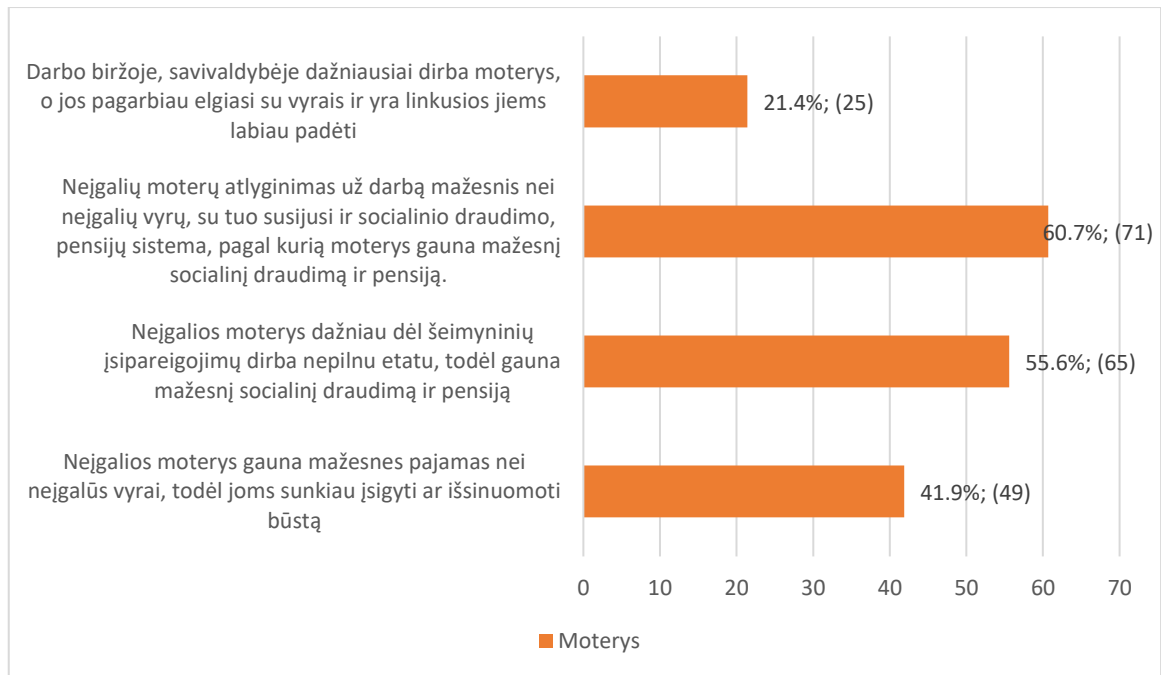
personalo elgesys (32,3 proc.). Papildomai moterys paminėjo, kad dėl neterminuoto neįgalumo darbo birža atsisakė suteikti kvalifikacijos tobulinimo kursus.

15,5 proc. apklaustų moterų pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją susijusioje su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityje (žr. 58 pav.). Dažniau neįgalios moterys, turinčios vaikų, pritaria tokiam teiginiui. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

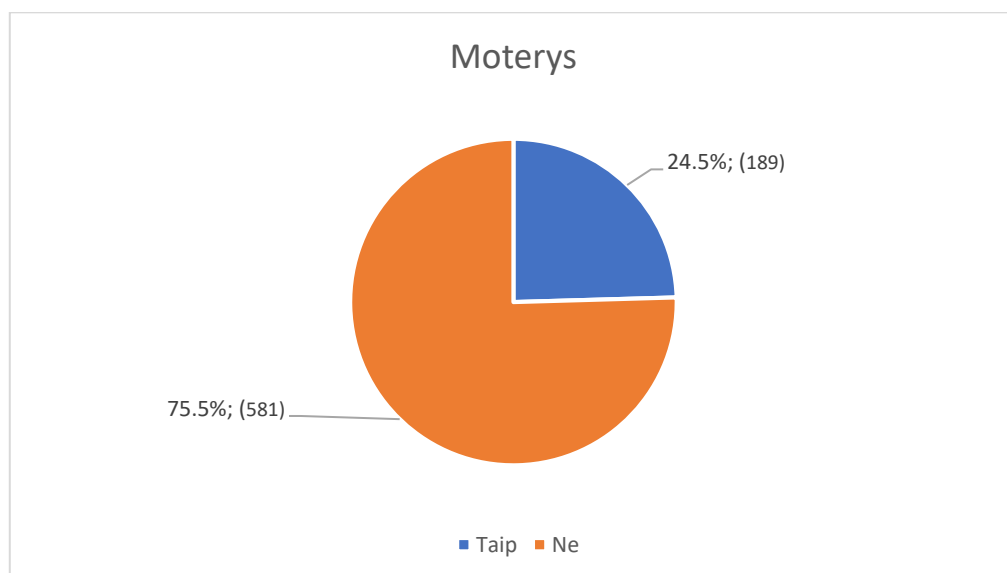
56 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai su negalia susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityse (N=757)

Dažniausiai minimos priežastys yra šios (žr. 57 pav.): neįgalių moterų atlyginimas už darbą mažesnis nei neįgalių vyrų, su tuo susijusi ir socialinio draudimo, pensijų sistema, pagal kurią moterys gauna mažesnę socialinę draudimą ir pensiją (60,7 proc.), neįgalios moterys dažniau dėl šeimyninių įsipareigojimų dirba nepilnu etatu, todėl gauna mažesnę socialinę draudimą ir pensiją (55,6 proc.), Neįgalios moterys gauna mažesnes pajamas nei neįgalūs vyrai, todėl joms sunkiau įsigyti ar išsinuomoti būstą (41,9 proc.).

57 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai su negalia susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityse. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

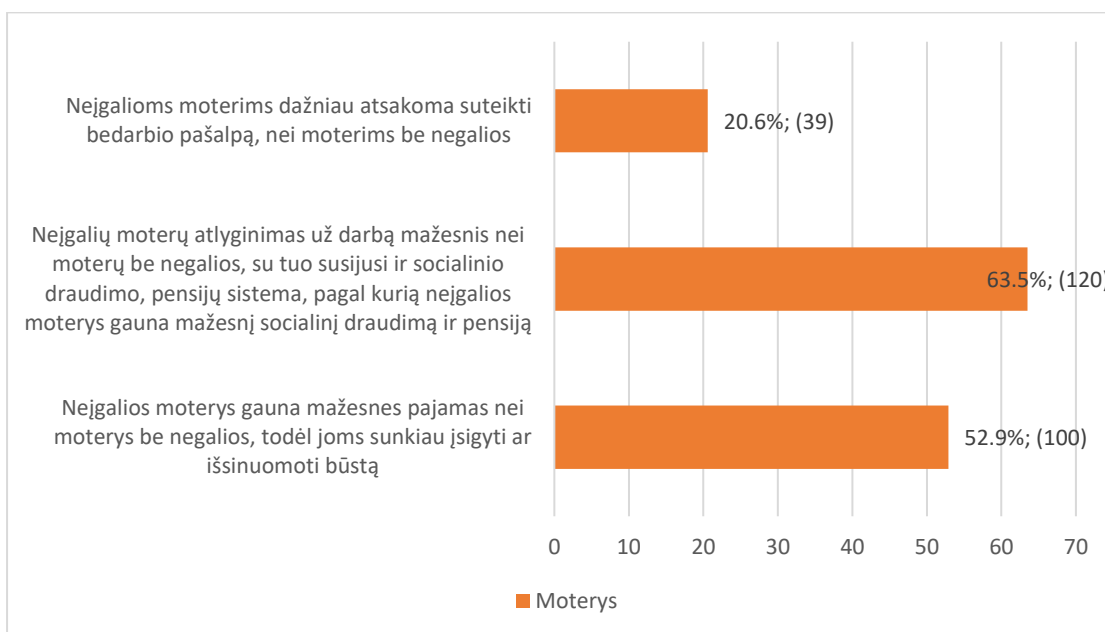
Didesnis procentas apklaustų moterų pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios, patiria diskriminaciją susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityse (žr. 58 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

58 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityse (N=770)

Prašant pažymėti, kurios priežastys lemia, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios, patiria diskriminaciją susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityse, dažniausiai paminimo dvi priežastys (žr. 59 pav.): neįgalių moterų atlyginimas už darbą mažesnis nei moterų be negalios, su tuo susijusi ir socialinio draudimo, pensijų sistema, pagal kurią neįgalios moterys gauna mažesnę socialinį draudimą ir pensiją (63,5 proc.) ir neįgalios moterys gauna mažesnes pajamas nei moterys be negalios, todėl joms sunkiau įsigyti ar išsinuomoti būstą (52,9 proc.). Papildomai moterys įvardijo dar vieną priežastį – neįgalioms moterims trūksta informacijos ir žinių, nemoka už save pakovoti.

59 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys patiria didesnę diskriminaciją nei moterys be negalios susijusiose su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityse. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paprašytos įvardinti kokios priemonės padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų diskriminaciją susijusioje su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityje, respondentės pateikė šiuos atsakymus:

- Įdarbinus neįgaliuosius, jie gautų didesnes pajamas;
- Padėti rasti darbą, darbo vietų užtikrinimas, sudaryti „sąlygas dirbti už orų atlyginimą“;
- Už didesnę darbo stažą neįgalieji gautų didesnę atlyginimą ir pensijas;
- Gerinti įstatymų paketą socialinėje srityje, „pritaikyti teisės aktus (mažiau darbo valandų, pritaikytos darbo vietos)“;
- Atlyginimą mokėti vienodą kaip ir vyrams už tą patį darbą;
- Didinti neįgalumo pensijas, gerinti socialines garantijas, „pokyčiai socialiniame draudime“;
- Skatinti „mąstyseną, kad mes visi lygūs“, neskirstyti moterų į neįgalias ir įgalias“;
- Pagalba įsigyti būstą, išlaikyti būstą.

10. Saugumo ir privatumo sritis

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje saugumo ir privatumo srityje yra pabrėžiama apsauga nuo smurto, teisė nebūti kankinamam ar nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam.

Siekiant apsaugoti ir užtikrinti asmenų nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje 2011 m. gegužės 26 d. LR Seimas priėmė Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą. Šis įstatymas taikomas tais atvejais, kai fizinis, psichologinis, seksualinis, ekonominis, kt. smurtas panaudojamas artimoje aplinkoje ir numato, jog įvykus smurto artimoje aplinkoje faktui, baudžiamasis procesas pradedamas nereikalaujant nukentėjusio asmens skundo ar jo atstovo pareiškimo. Pagal šį įstatymą, egzistuoja galimybė smurtautoją teismo skirtingam laikotarpiui iškeldinti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena su smurtą patyrusiu asmeniu, taip pat įpareigoti smurtautoją nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, nebendrauti, neieškoti ryšių su juo. Įstatyme numatomos šios smurtą patyrusio asmens teisės: gauti iš policijos pareigūno ir iš specializuotos pagalbos centro informaciją apie įstaigas, teikiančias pagalbą, taip pat teisę gauti specializuotą kompleksinę pagalbą ir kitą pagalbą, apimančią psichologo, teisinės, socialinės, sveikatos priežiūros, švietimo, apgyvendinimo ir kitas būtinas paslaugas, teikiamas valstybės, savivaldybės institucijų ir nevyriausybinų organizacijų. Įstatymas reikšmingas tuo, jog saugo negalią turinčias moteris, lygiai kaip kitus asmenis, potencialiai galinčius patirti smurtą artimoje aplinkoje, tačiau jame pasigendama akcentų sudėliojimo, kokių priemonių imamasi arba ketinama imtis siekiant spręsti negalią turinčių moterų, kaip smurtui ir prievartai itin pažeidžiamos visuomenės grupės, patiriamo smurto problemas.

Nuo 2018 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujas vaiko teisių apsaugos įstatymas, leidžiantis greitai ir profesionaliai atsiliepti į pranešimus apie grėsmes vaikams bei padėti šeimoms, kad šios galėtų užtikrinti vaikų teises, saugumą ir gerovę. Įstatyme apibrėžti aiškūs atvejai, kuomet galimai pažeidžiamos vaiko teisės, vertinimo instrumentai, tarnybų veiklos algoritmai ir terminai – kas ką daro ir per kiek laiko. Taip pat sutarta, kad reikalinga vienoda pagalba visoms šeimoms, auginančioms vaikus, bei visų veikiančių tarnybų keitimasis duomenimis ir pagalba vieni kitiems. Šiame teisės akte negalią turinčios mergaitės nėra išskiriamos kaip reikalaujančios specializuoto dėmesio iš institucijų, atsakingų už vaiko teisių apsaugą.

Užsienio tyrimai rodo, kad moterys su negalia dažniau patiria smurtą, sužalojimus, prievartą, aplaidumą ir nepriežiūrą, blogą elgesį ir išnaudojimą nei vyrai su negalia; moterys su negalia dažniau tampa nusikaltimo aukomis, tačiau retai apie šiuos nusikaltimus yra pranešama teisėsaugos organams; neįgalios moterys mažiausiai du kartus daugiau patiria užpuolimus, išprievartavimus ar išnaudojimą nei moterys, neturinčios negalios.

Šiame tyrime neįgalios moterys ir mergaitės buvo paprašytos nurodyti ar jos jaučiasi saugios įvairiose privačiose ir viešosiose vietose (žr. 10 lentelę). Labiausiai saugios tiek neįgalios moterys (91,1 proc.), tiek mergaitės (94,4 proc.) jaučiasi namuose. Respondentės jaučiasi gerokai mažiau saugios gatvėje, kultūriniuose ir sporto renginiuose, mokymo ir gydymo įstaigose. Daugelis apklaustųjų sunkiai galėjo nurodyti ar jaučiasi saugios tose vietose, kur jos nebūna, tad yra didelis nežinančių procentas ypač tokių vietų kaip bendrabučiai, dienos centrai ar globos namai atvejais.

10 lentelė. Neįgalių moterų ir mergaičių saugumo pojūtis privačiose ir viešosiose vietose

	Taip, saugi		Ne, nesaugi		Nežino		Atsakiusių procentas ir skaičius	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
Namuose	91,1 (697)	94,4 (101)	3,4 (96)	3,7 (4)	5,5 (42)	1,9 (2)	100 (765)	100 (107)
Gatvėje	39,9 (290)	50,9 (54)	38,7 (281)	32,1 (34)	21,3 (155)	17 (18)	100 (726)	100 (106)
Kultūriniuose ir sporto renginiuose	48,2 (339)	42,5 (45)	17,4 (122)	15,1 (16)	34,4 (242)	42,5 (45)	100 (703)	100 (106)
Mokymo įstaigose	37 (240)	63,2 (67)	11,7 (76)	6,6 (7)	51,3 (333)	30,2 (32)	100 (649)	100 (106)
Gydymo, reabilitacijos, slaugos įstaigose	63,3 (449)	54,7 (58)	11,8 (84)	10,4 (11)	24,8 (176)	34,9 (37)	100 (709)	100 (106)
Bendrabutyje	10,5 (65)	17,7 (17)	17,3 (107)	15,6 (15)	72,1 (445)	66,7 (64)	100 (617)	100 (96)
Dienos centre	27,3 (172)	28,6 (28)	9,7 (61)	6,1 (6)	63 (396)	65,3 (64)	100 (629)	100 (98)
Globos namuose, internate	8,6 (52)	13,5 (13)	10,2 (62)	12,5 (12)	81,2 (491)	74 (71)	100 (605)	100 (96)
Darbo vietoje	32,7 (208)	0	13,2 (84)	0	54,2 (345)	0	100 (637)	0

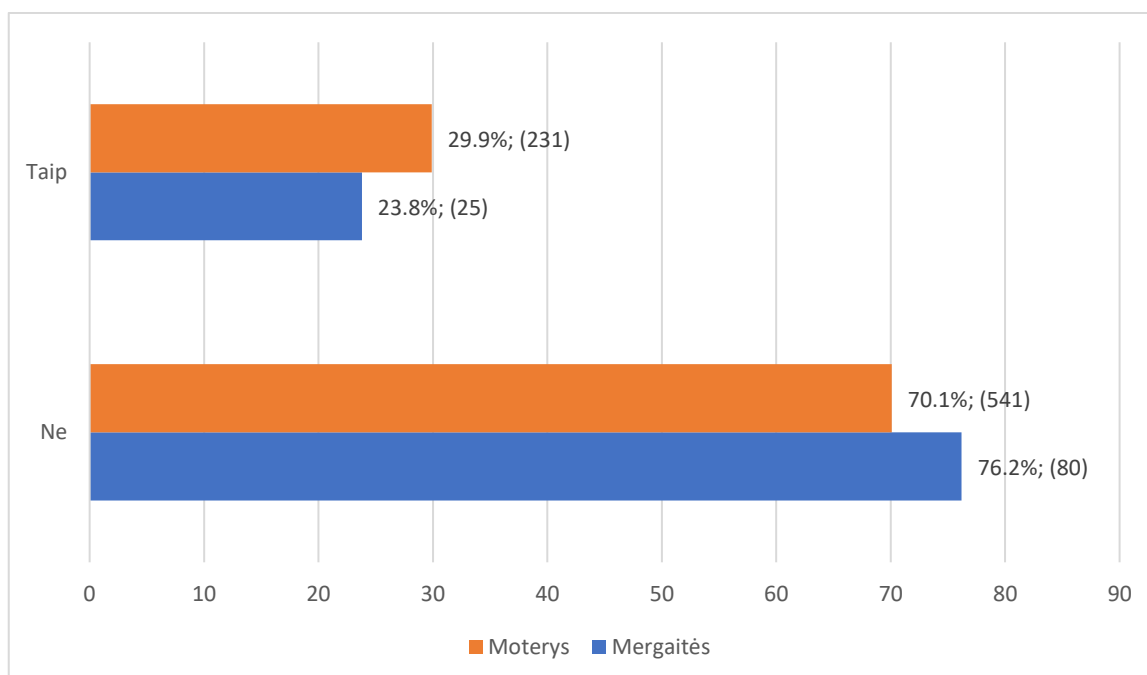
Taip pat buvo klausta, ar respondentės yra patyrusios fizinį, psichologinį, seksualinį smurtą savo gyvenime (žr. 11 lentelę). Šis klausimas yra labai jautrus, tad sunku gauti patikimus rezultatus, nes paprastai žmonės nėra linkę atskleisti smurto, ypač seksualinio, patirtį. Daugiausia neįgalios moterys (32,1 proc.) ir mergaitės (39,3 proc.) nurodė patyrusios psichologinį smurtą. Fizinio smurto patirtį nurodė 20,9 proc. moterų ir 23,4 proc. mergaičių. 5,9 proc. neįgalių moterų nurodė patyrusios ir seksualinį smurtą, dar 17,9 proc. moterų negalėjo ar nenorėjo atsakyti į klausimą. Panašus procentas (5,3 proc.) neįgalių moterų taip pat yra patyrusios prievartinį sunkų darbą.

Neįgalios moterys, turinčios intelekto, psichikos ir kiek mažiau kompleksinę negalią, dažniau teigia, kad patiria fizinį smurtą. Moterys su aukštesniu išsilavinimu, gyvenančios didmiesčiuose ir turinčios 0-25 bei 30-40 proc. darbingumą dažniau teigia, kad patiria psichologinį smurtą. Kitų smurto rūšių patirtį (o neįgalių mergaičių atveju ir visų rūšių smurto patirtį) nurodė per mažai respondenčių, kad galėtume patikimai nustatyti sąsajas su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu.

11 lentelė. Apklaustų neįgalių moterų ir mergaičių fizinio, psichologinio ir seksualinio smurto patirtis

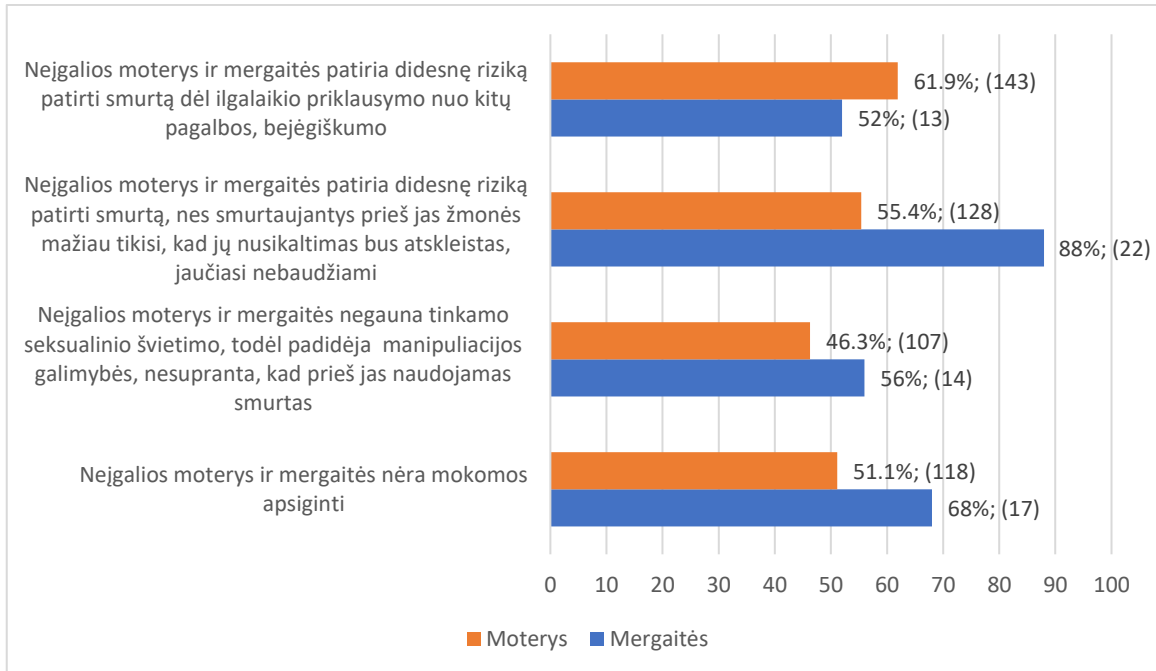
	Taip		Ne		Negaliu, nenoriu atsakyti		Atsakiusiųjų procentas ir skaičius	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
Fizinį (sumušimą) smurtą	20,9 (49)	23,4 (25)	64,4 (459)	72,9 (78)	14,7 (105)	3,7 (4)	100 (713)	100 (107)
Psichologinį (patyčias, kritikavimą ir pan.) smurtą	32,1 (219)	39,3 (42)	52,2 (356)	57,9 (62)	15,7 (107)	2,8 (3)	100 (682)	100 (107)
Seksualinį (priekabiavimą, išprievartavimą) smurtą	5,9 (39)	3,7 (4)	76,2 (502)	93,5 (100)	17,9 (118)	2,8 (3)	100 (659)	100 (107)
Prievartinį sunkų darbą	5,3 (34)	3,1 (3)	80,1 (514)	91,7 (88)	14,6 (94)	5,2 (5)	100 (642)	100 (96)

Apklaustų moterų ir mergaičių buvo paklausta, ar jos pritaria kad neįgalios moterys/mergaitės labiau nei vyrai/berniukai su tokia pačia negalia turi didesnę riziką patirti smurtą (žr. 60 pav.). 29,9 proc. moterų ir 23,8 proc. mergaičių pritaria šiam teiginiui. Tai didžiausias respondenčių reflektuojamas skirtumas, palyginus su visomis nagrinėtomis sritimis. Neįgalios moterys su aukštesniu išsilavinimu ir profesine kvalifikacija dažniau pritaria šiam teiginiui. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

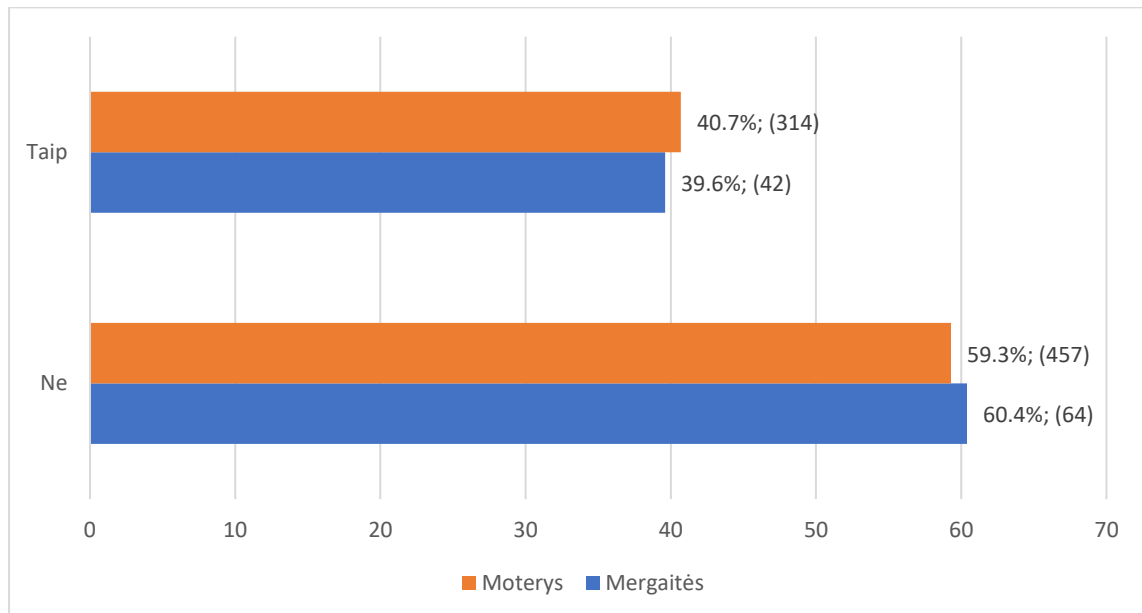

60 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės turi didesnę riziką nei vyrai/berniukai su negalia patirti smurtą (moterų N=772, mergaičių N=105)

Virš pusės moterų ir mergaičių pritarė visoms pateiktoms galimoms priežastims, kodėl neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę riziką nei neįgalūs vyrai/berniukai patirti smurtą (žr. 61 pav.). Mergaitės ypač akcentavo (88 proc.) vieną iš šių priežasčių – neįgalios moterys ir mergaitės patiria didesnę riziką patirti smurtą, nes smurtaujantys prieš jas žmonės mažiau tikisi, kad jų nusikaltimas bus atskleistas, jaučiasi nebaudžiami.

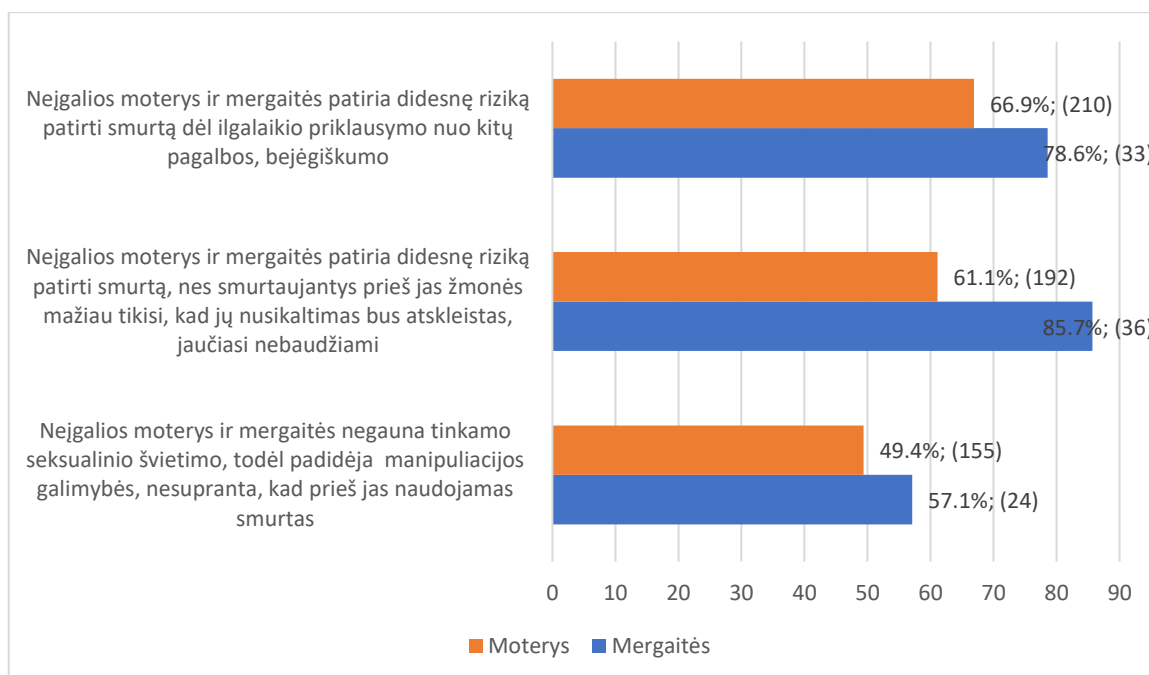
61 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys/mergaitės turi didesnę riziką nei vyrai/berniukai su negalia patirti smurtą. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

62 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės turi didesnę riziką nei moterys/mergaitės be negalios patirti smurtą (moterų N=771, mergaičių N=106)

Paklaustos, ar pritaria, kad neįgalios moterys/mergaitės labiau nei moterys/mergaitės be negalios turi didesnę riziką patirti smurtą, apie 40 proc. tiek moterų, tiek mergaičių pritarė šiam teiginiui. Neįgalios moterys su aukštuoju išsilavinimu, profesine kvalifikacija ir viduriniu išsilavinimu dažniau pritaria šiam teiginiui. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

Virš pusės moterų ir santykinai daugiau mergaičių pritarė visoms pateiktoms galimoms priežastims, kodėl neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę riziką nei moterys/mergaitės be negalios patirti smurtą (žr. 63 pav.). Papildomai tiek moterų, tiek mergaičių buvo pasiūlyta priežastis – neįgalios moterys ir mergaitės yra „kažkokia prasme silpnesnės“.

63 pav. Kokios priežastys lemia tai, kad neįgalios moterys/mergaitės turi didesnę riziką nei moterys/mergaitės be negalios patirti smurtą. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paklaustos apie priemones, kurios padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų ir mergaičių riziką patirti smurtą, respondentės pateikė šiuos atsakymus:

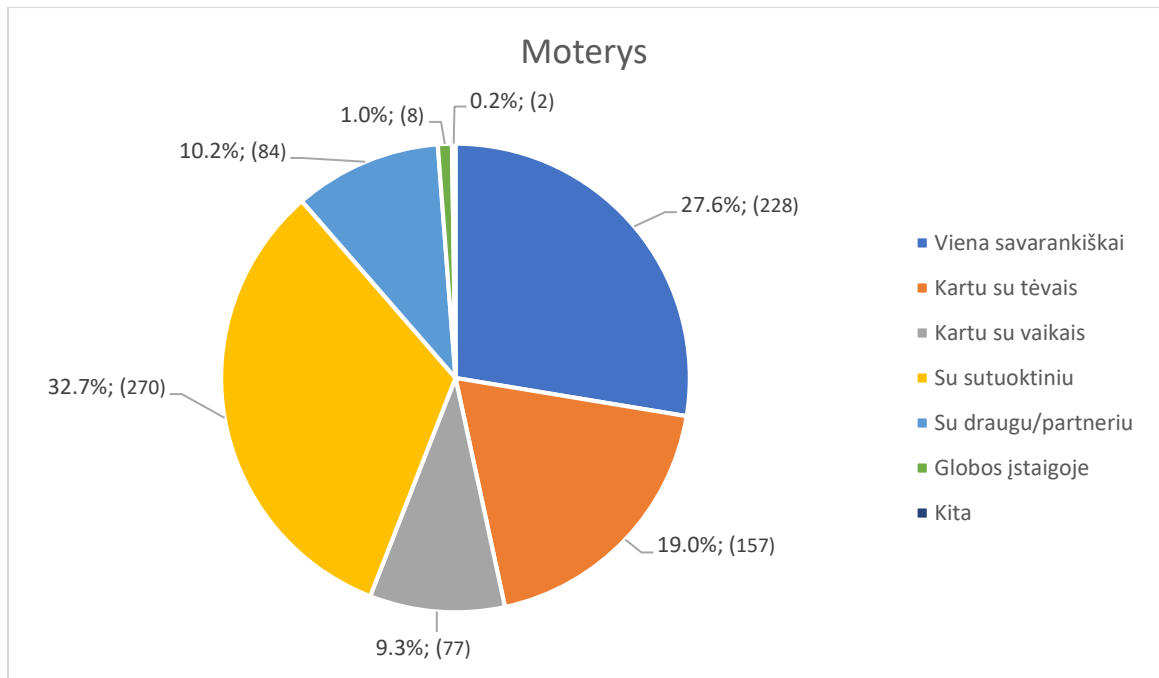
- Didesnis artimųjų dėmesys šiai problemai, artimųjų, tėvų bendravimas, atviras kalbėjimas apie problemas, „skatinti jas šnekėti“, „kalbėtis apie viską“;
- Saugesnės aplinkos sukūrimas, „normalios gyvenimo sąlygos“, „saugi kaimynystė“, „geriau saugoti mergaites“;
- Geresnis, atsakingesnis policijos darbas, didinti rūpestį iš socialinių darbuotojų, mokytojų kontrolės pusės;
- Atitinkama bausmė už įvykdytą smurtą, „didesnės bausmės skriaudikams“, „nebaudžiamumo panaikinimas“, „smurtaujantys turėtų būti auklėjami arba atskirti“, „viešinti smurtautojus“;
- Daugiau informacijos, švietimas, paskaitos neįgaliesiems, „didesnis švietimas šiuo klausimu“, pamokos mokykloje, prevencija, „vyrų švietimas“;
- Savigynos mokymas, „mokėjimas apsiginti“, sportas;

- Didesnė pagalba nukentėjusioms, psichologinė pagalba;
- Socialinės reklamos prieš smurtą;
- Žinoti, kur kreiptis, „prašyti pagalbos“;
- Geresnio požiūrio į neįgaliuosius stiprinimas, „kultūros stokos spragų užpildymas“;
- Siūlymas neįgalioms moterims likti vienišoms, nepasitikėjimo žmonėmis didinimas;
- Mažiau vartoti alkoholio;
- Merginoms reiktų labiau save saugoti, vengti konfliktų ir kritinių situacijų, vengti viešų vietų;
- Didinti savivertę, pasitikėjimą savimi, pilnavertiškumą, ugdyti savarankiškumą, mokymas saugai gyventi;
- Visuomenei nebūti abejinga smurtui, „žmonių pilietiškumas“, aplinkinių dėmesys, žmonių sąmoningumas;
- Teigiamo požiūrio į neįgalias moteris ir mergaites ugdymas.

11. Šeimos sritis

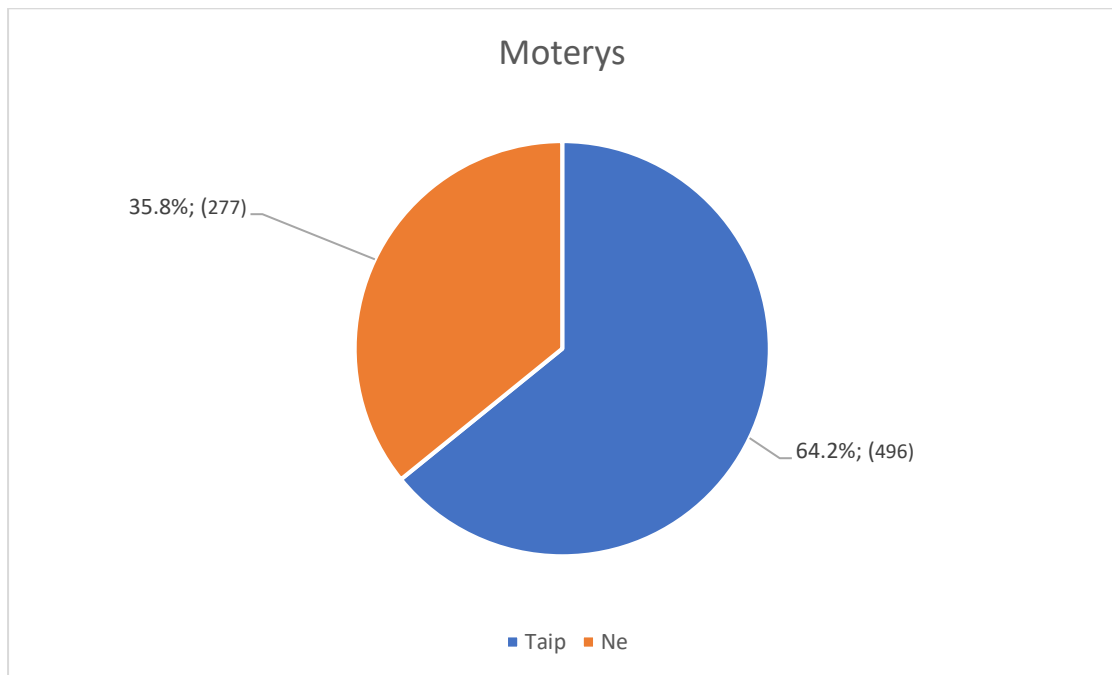
Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje šeimos srityje pabrėžiamas nesikišimas į neįgaliojo privatų ar šeimos gyvenimą ir būtinumas pašalinti neįgaliųjų diskriminavimą visais klausimais, susijusiais su santuoka, šeima, tėvyste (motinyste), ir asmeniniais santykiais. Tyrimai užsienyje atskleidžia, kad moterys su negalia dažniau yra vienišos motinos, gyvena vienos ar su tėvais, nei vyrai su negalia; patiria didesnę skyrybų riziką nei vyrai su negalia bei turi daugiau sunkumų išlaikant vaikų globą, dažniau iš jų, nei moterų be negalios, yra atimami vaikai.

Šiame tyrime klausimai apie šeimos sritį buvo užduodami tik neįgalioms moterims. Paprašytos nurodyti su kuo gyvena, apklaustos neįgalios moterys dažniausiai nurodė gyvenančios su sutuoktiniu (32,7 proc.), vienos savarankiškai (27,6 proc.) ir kartu su tėvais (19 proc.). Apie dešimtadalis jų gyvena su vaikais (9,3 proc.) ar su draugu/partneriu (10,2 proc.). Prie kitų asmenų, su kuriais gyvena, moterys nurodė, kad gyvena pas gimines ar su broliu, seserimi. Tenka atkreipti dėmesį, kad buvo gauta daugiau atsakymų, nei dalyvavo moterų. Tikėtina, kad kai kurios moterys pažymėjo du ar daugiau atsakymų, pavyzdžiui, kad gyvena su sutuoktiniu ir su vaikais.

64 pav. Su kuo gyvena apklaustos neįgalios moterys (N=826)

Apie du trečdalius (64,2 proc.) apklaustų neįgalių moterų turi vaikų (žr. 65 pav.).

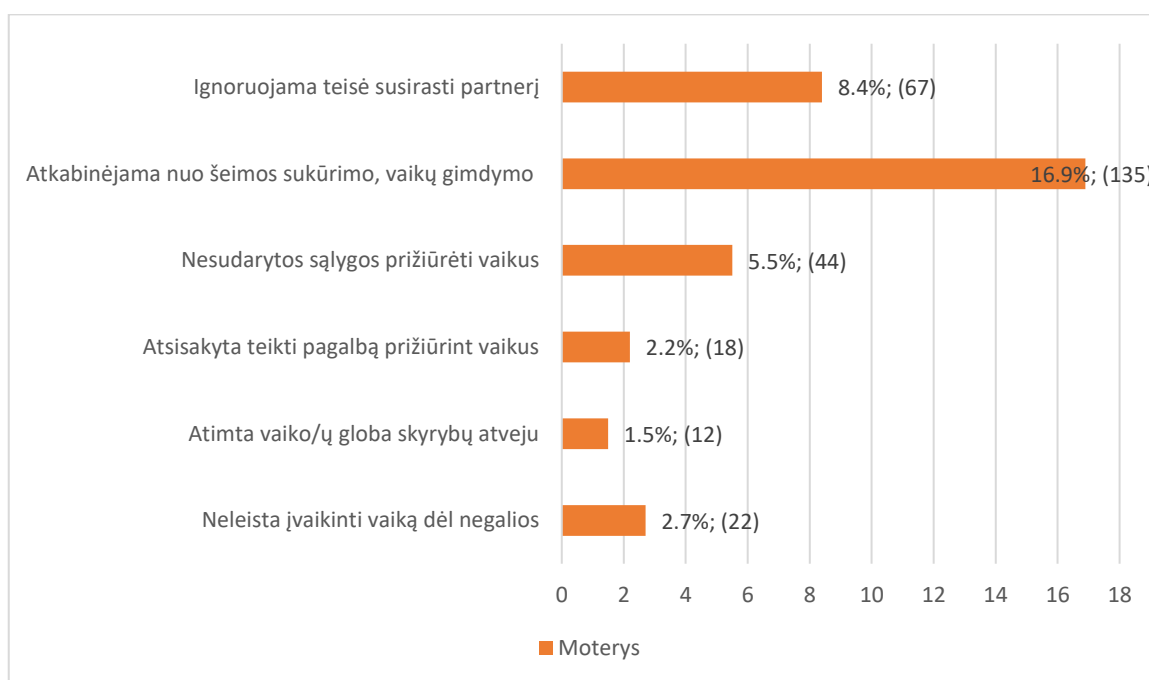
65 pav. Apklaustų neįgaliųjų moterų vaikų turėjimas (N=771)

Paklaustos ar yra patyrusios diskriminaciją susijusiose su šeima srityse, labai mažai moterų pasisakė, kad yra patyrusios tokią diskriminaciją nurodytais atvejais (žr. 12 lentelę). Tik apie dešimtadalį nurodė, kad patyrė tokią diskriminaciją susirandant partnerį, sukuriant šeimą ir norint susilaukti vaikų.

12 lentelė. Diskriminacijos patirtis susijusiose su šeima srityse.

	Man neaktualu	Taip	Ne	Nežinau, negaliu pasakyti	Atsakiusių procentas ir skaičius
Susirandant partnerį	15,5 (108)	8,2 (57)	56,1 (390)	20,1 (140)	100 (695)
Sukuriant šeimą	13,2 (90)	9,1 (62)	58,1 (397)	19,6 (134)	100 (683)
Norint susilaukti vaikų	14,1 (96)	8 (54)	56,8 (386)	21,1 (143)	100 (697)
Prižiūrint vaikus	16,1 (107)	5,7 (38)	54,5 (363)	23,7 (158)	100 (666)
Gaunant pagalbą prižiūrėti vaikus	21,5 (135)	3,5 (22)	42 (264)	33,1 (208)	100 (629)
Siekiant gauti vaikų globą skyrybų atveju	26,2 (164)	2,2 (14)	34,3 (215)	37,3 (234)	100 (627)
Siekiant įsivaikinti	27,1 (168)	1,9 (12)	32,2 (200)	38,8 (241)	100 (621)

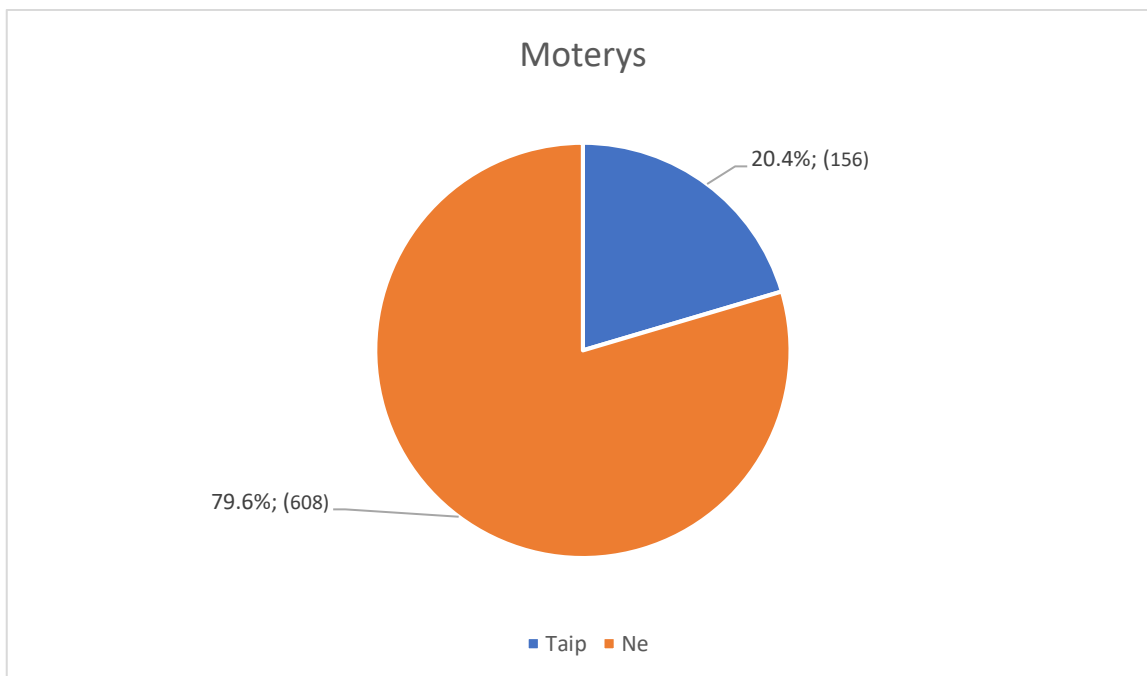

66 pav. Kokio pobūdžio kliūtis ar neigiamu požiūriu teko/tenka susidurti susijusiose su šeima srityse (N=801)

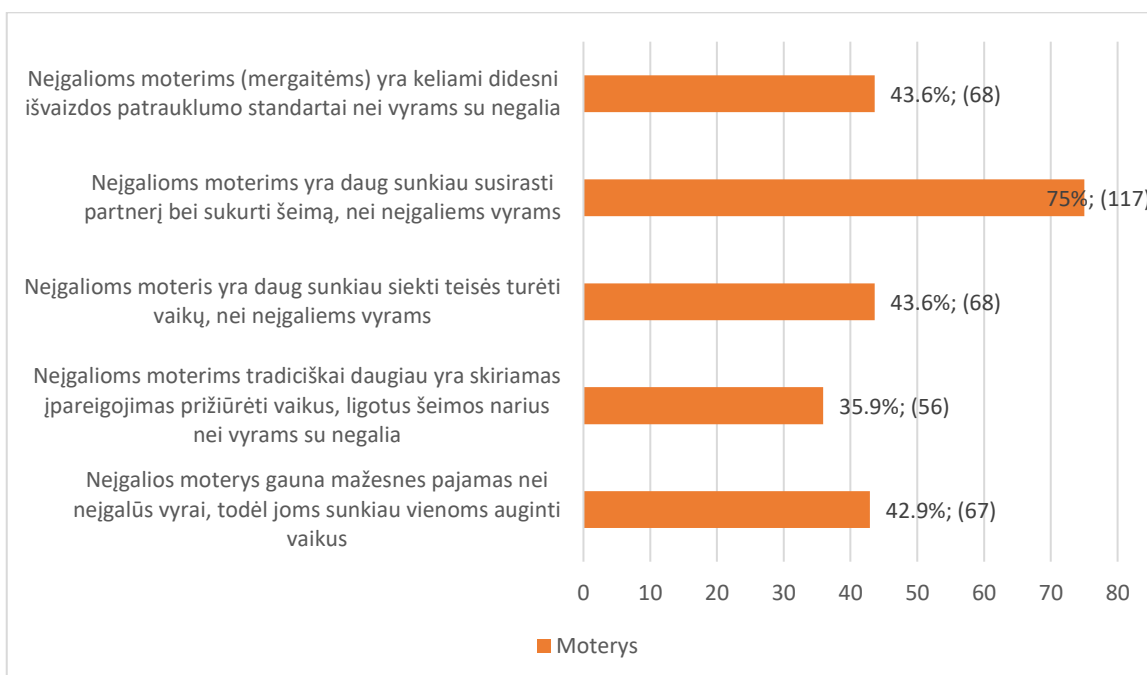
Pagrindinės pažymėtos tokios diskriminacijos šeimos srityje priežastys yra susijusios su atkabinėjimu nuo šeimos sukūrimo, vaikų gimdymo, teisės susirasti partnerį ignoravimu ir

nesudarytomis sąlygomis prižiūrėti vaikus. Tačiau paminėti ir atvejai, kai buvo atimta vaiko/ų globa skyrybų atveju (12) ar neleista įvaikinti vaiką dėl negalios (22).

Paklaustos, ar pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su negalia patiria diskriminaciją šeimos srityje, penktadalis (20,4 proc.) apklaustų moterų pritarė šiam teiginiui (žr. 67 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

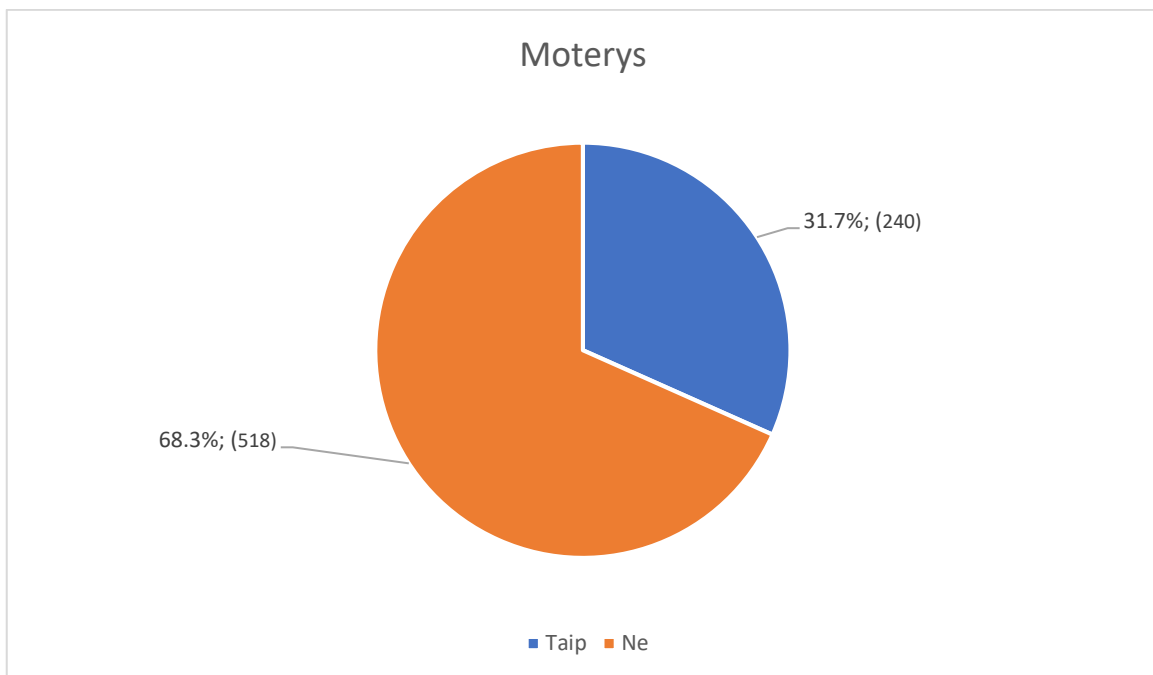
67 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su negalia patiria diskriminaciją šeimos srityje (N=764)

68 pav. Priežastys, kodėl neįgalios moterys labiau nei vyrai su negalia patiria diskriminaciją šeimos srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

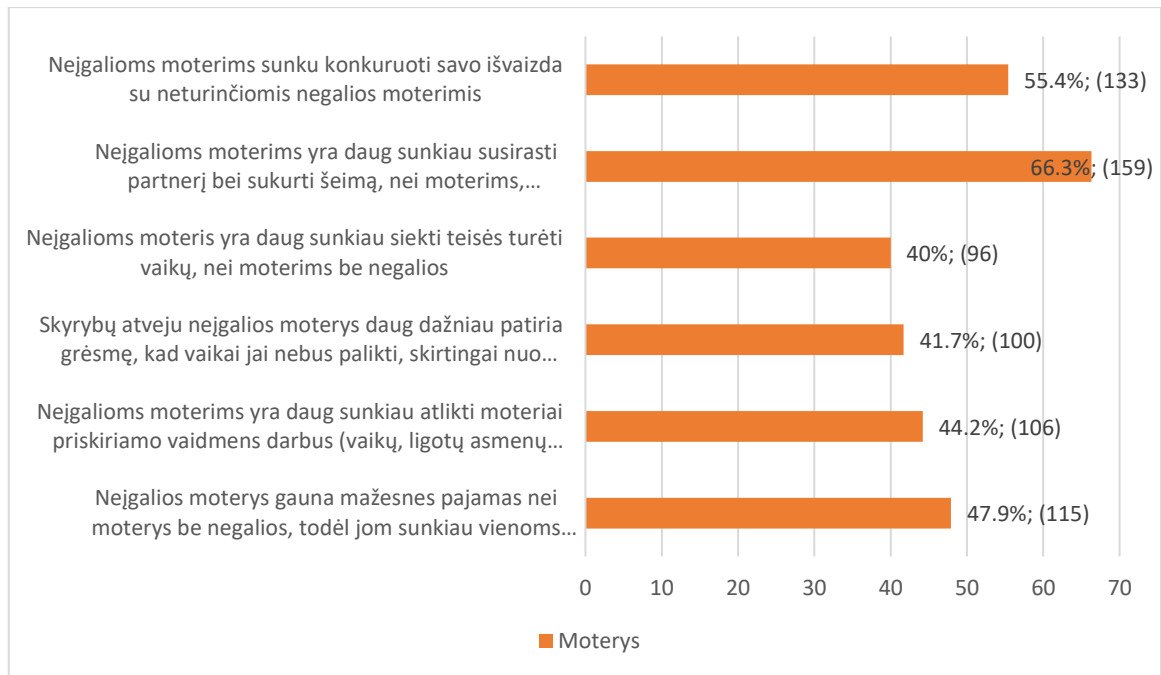
Dažniausiai pažymėta didesnės diskriminacijos priežastis yra susijusi su tuo, kad neįgalioms moterims yra daug sunkiau susirasti partnerį bei sukurti šeimą, nei neįgaliems vyrams (75 proc.). Apie 40 proc. atsakiusių į klausimą moterų pritarė ir kitoms pateiktoms priežastims (žr. 68 pav.).

Didesnis procentas, palyginti su kitomis sritimis, apklaustų neįgalių moterų pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei moterys, neturinčios negalios, patiria diskriminaciją šeimos srityje – 31,7 proc. pritaria šiam teiginiui (žr. 69 pav.). Neįgalios moterys, gyvenančios miesteliuose ir ypač kaimiškose vietovėse dažniau pritaria šiam teiginiui. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

69 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją šeimos srityje (N=758)

Tokia diskriminacija daugiausiai siejama su tuo, kad neįgalioms moterims yra daug sunkiau susirasti partnerį bei sukurti šeimą, nei moterims, neturinčioms negalios (66,3 proc.) ir, kad neįgalioms moterims sunku konkuruoti savo išvaizda su neturinčiomis negalios moterimis (55,4 proc.). Virš 40 proc. moterų pritaria ir kitoms pateiktoms priežastims (žr. 70 pav.).

70 pav. Priežastys, kodėl neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją šeimos srityje. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paklausus, kokios priemonės padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų diskriminaciją šeimos srityje, respondencijų pasiūlytos priemonės:

- Abipusės pagarbos, paramos skatinimas, atviras kalbėjimas apie problemas, bendravimas tarpusavyje, šeimos narių dėmesys, „kartu šeimos rūpesčių sprendimas“, „būti pakantesniems“;
- Įstatymų tobulinimas;
- Pagalba šeimai, socialinė parama motinoms su vaikais, „trūksta valdininkų dėmesio“, „turėtų valdžia padėti“;
- Daugiau informacijos, paskaitų, diskutuoti, viešinti, gražių pavydžių viešinimas;
- Šeimyninio gyvenimo kursai, „šeimos kursai“;
- Didesnės nuobaudos vyrams, „vyrų atsakingumas juridškai“;
- Pagalba, psichologų paslaugos, „laiku kreiptis pagalbos“, „žinojimas kur kreiptis“;
- Geresnės sąlygos vaikams auginti;
- Vyrų ir moterų lygiateisiškumo stiprinimas, „vienodos vyrų ir moterų teisės“;
- „Mano šeima, mano reikalas“ (nesikišimas į šeimos reikalus?);
- Nesituokti, netekėti;
- Patikimas partneris, tinkamo partnerio pasirinkimas, „rasti gyvenimo partnerį su tokia pat negalia“;
- Savarankiškumo paskaitos, savipagalbos grupės, susitikimai su likimo draugais;
- Savivertės, pasitikėjimo savimi ugdymas.

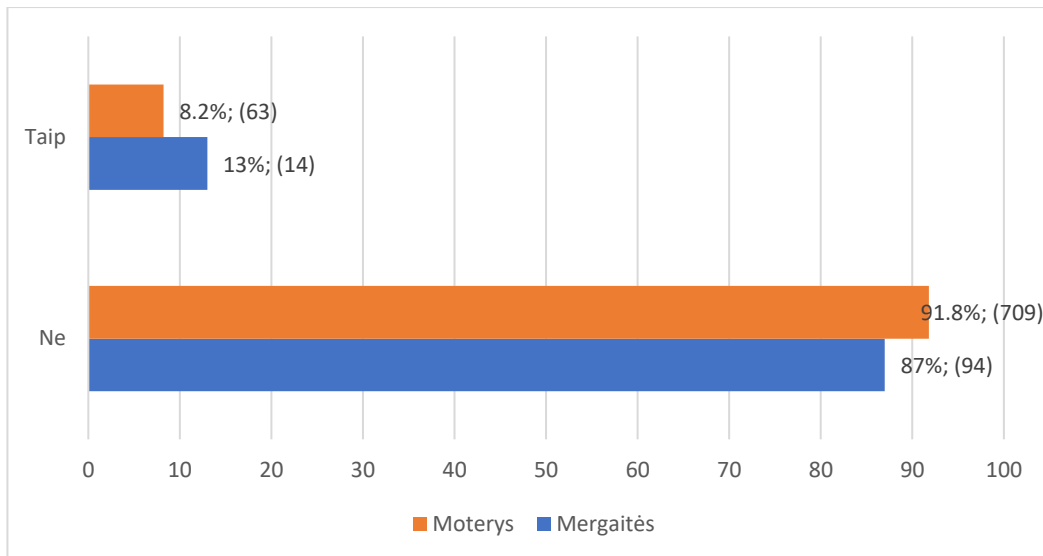
12. Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse

Paskutinė sritis, kurioje šiame tyrime buvo paprašyta tiek neįgalių moterų, tiek mergaičių įvertinti savo situaciją ir diskriminacijos patirtį yra dalyvavimas kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse. Apie 90 proc. apklaustų moterų ir mergaičių teigia, kad gauna ar iš dalies gauna reikalingą informaciją apie galimybes dalyvauti kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse (žr. 13 lentelę). Apie 60 proc. dalyvauja kultūriniame gyvenime – meno kolektyvuose, būreliuose, klubuose. Apie 70 proc. lanko teatro, muzikos ir pan. renginius, bendruomenės šventes, parodas. Tačiau tik apie 30 proc. dalyvauja sporto veikloje ir lanko sporto renginius, varžybas.

13 lentelė. Neįgalių moterų ir mergaičių savo dalyvavimo kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse įsivertinimas

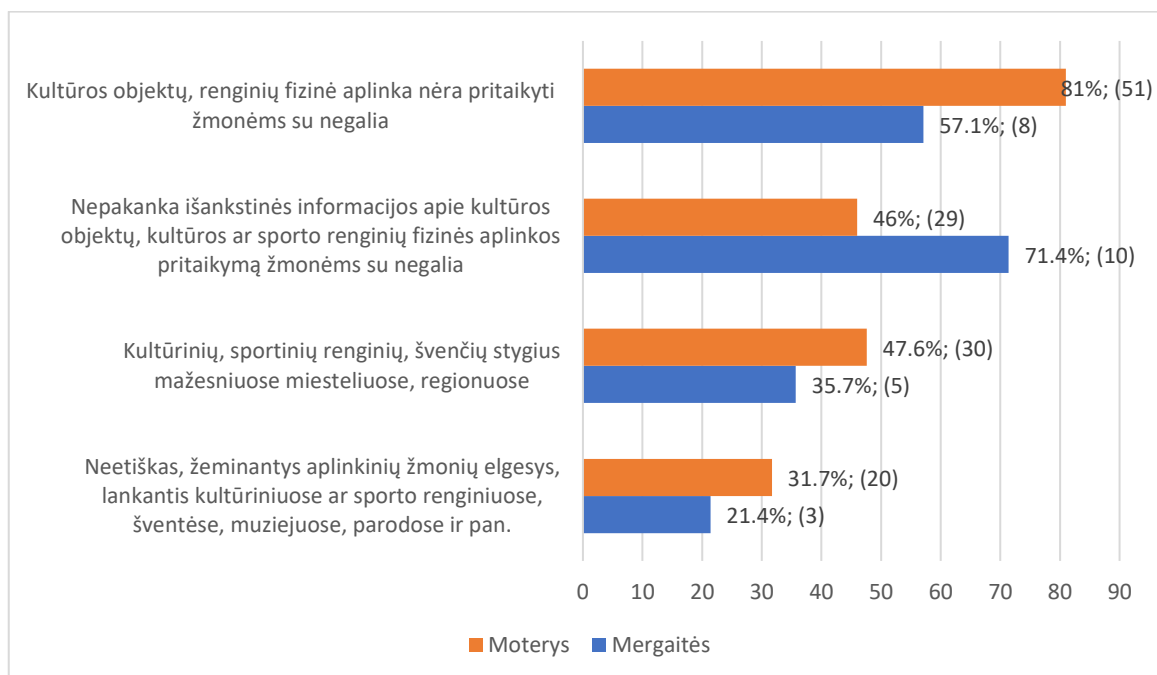
	Taip		Iš dalies		Ne		Atsakiusių procentas ir skaičius	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
Gaunu reikalingą informaciją apie galimybes dalyvauti kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse	50,3 (372)	48,6 (51)	38,6 (285)	40 (42)	11,1 (82)	11,4 (12)	100 (739)	100 (105)
Aktyviai dalyvauju kultūriniame gyvenime - meno kolektyvuose, būreliuose, klubuose	23,3 (163)	28,3 (30)	40,3 (282)	34 (36)	36,4 (255)	37,7 (40)	100 (700)	100 (106)
Lankau teatro, muzikos ir pan. renginius, bendruomenės šventes, parodas	31,5 (227)	22,9 (24)	41 (295)	41 (43)	27,5 (198)	36,2 (38)	100 (720)	100 (105)
Aktyviai dalyvauju sporto veikloje	7,5 (51)	12,4 (13)	23,5 (159)	32,4 (34)	69 (467)	55,2 (58)	100 (677)	100 (105)
Lankau sporto renginius, varžybas	10,2 (69)	12,4 (13)	21,7 (147)	31,4 (33)	68 (460)	56,2 (59)	100 (676)	100 (105)

Taipogi, laisvalaikio srityje yra santykinai mažesnis procentas, palyginti su kitomis sritimis, respondenčių, kurios teigia, kad yra patyrusios diskriminaciją dalyvaujant kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse (žr. 71 pav.). Patyrusių diskriminaciją šioje srityje yra 8,2 proc. moterų ir 13 proc. mergaičių. Neįgalios moterys, gyvenančios didmiesčiuose, turinčios 0-25 proc. darbingumą dažniau pritaria šiam teiginiui. Su kitomis respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

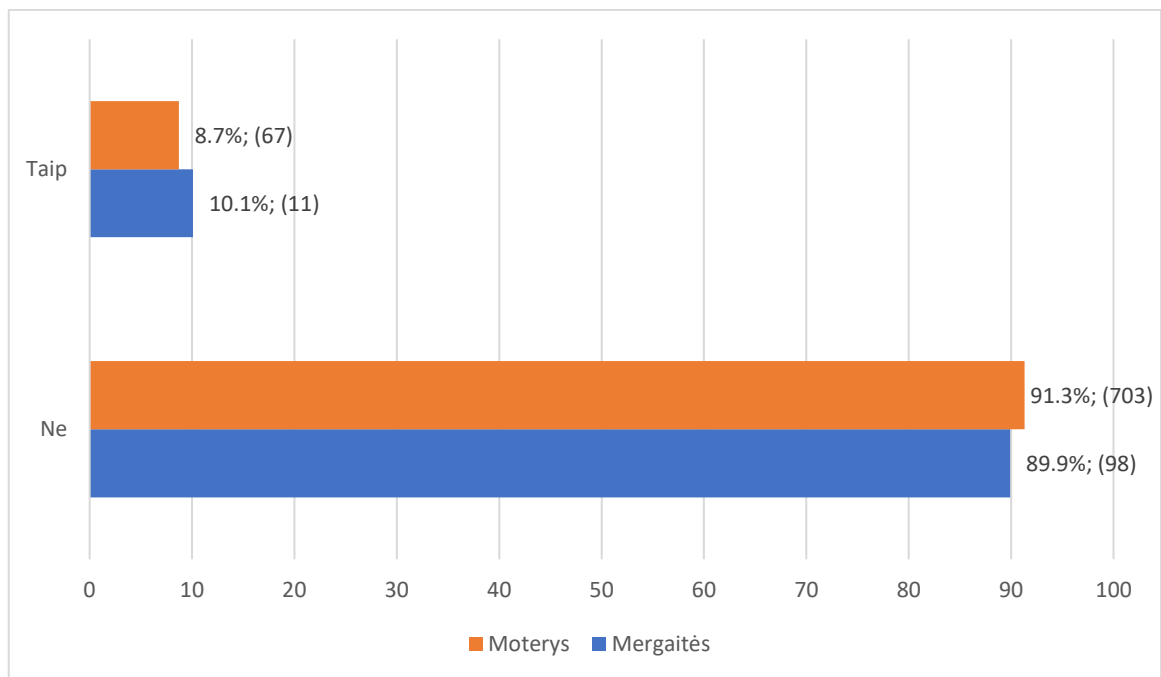

71 pav. Ar apklaustos neįgalios moterys ir mergaitės patiria diskriminaciją dalyvaudamos kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse (moterų N=772, mergaičių N=108)

Apklaustos moterys dažniausiai kaip priežastį pažymėjo jog kultūros objektų, renginių fizinė aplinka nėra pritaikyti žmonėms su negalia (81 proc.), mergaitės – tai, kad nepakanka išankstinės informacijos apie kultūros objektų, kultūros ar sporto renginių fizinės aplinkos pritaikymą žmonėms su negalia (šiai priežasčiai pritaria 71,4 proc. mergaičių ir 46 proc. moterų). Taip pat buvo pažymėtos ir kitos pateiktos priežastys (žr. 72 pav.). Buvo paminėta ir kita priežastis – gyvenamojoje vietoje nėra sporto salės ir baseino.

72 pav. Priežastys, kodėl apklaustos neįgalios moterys ir mergaitės patiria diskriminaciją dalyvaudamos kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

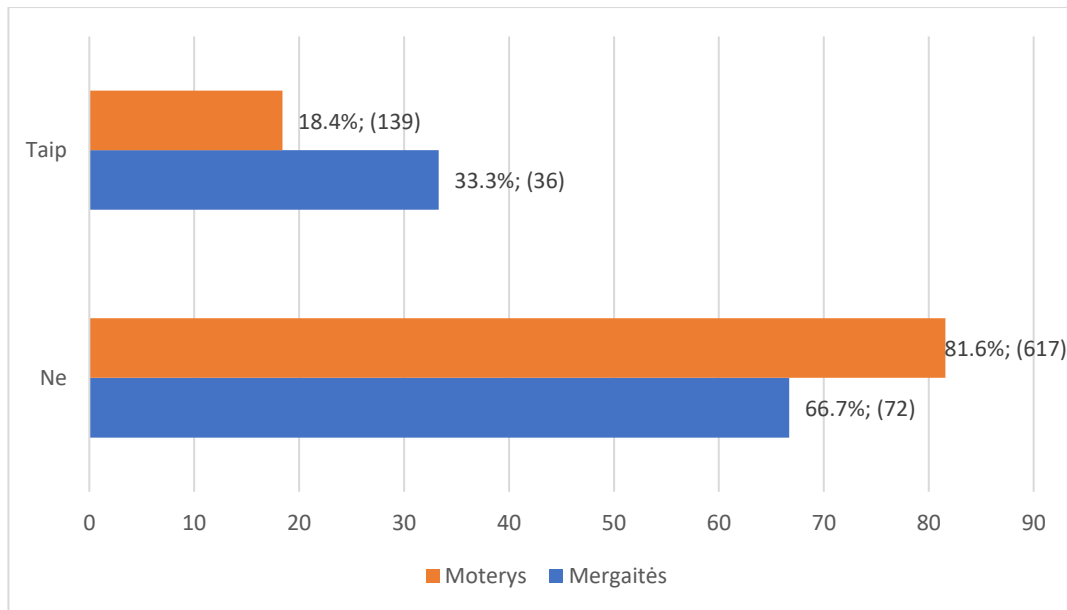

73 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys/mergaitės labiau nei vyrai/berniukai su negalia patiria diskriminaciją dalyvaudamos kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse (moterų N=774, mergaičių N=109)

Paklaustos, ar pritaria, kad neįgalios moterys/mergaitės labiau nei vyrai/berniukai su negalia patiria diskriminaciją dalyvaudamos kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse, tik apie dešimtadalį respondenčių pritarė šiam teiginiui (žr. 73 pav.). Su respondenčių socio-demografinėmis charakteristikomis, negalios pobūdžiu ir sunkumu statistiškai reikšmingų sąsajų nerasta.

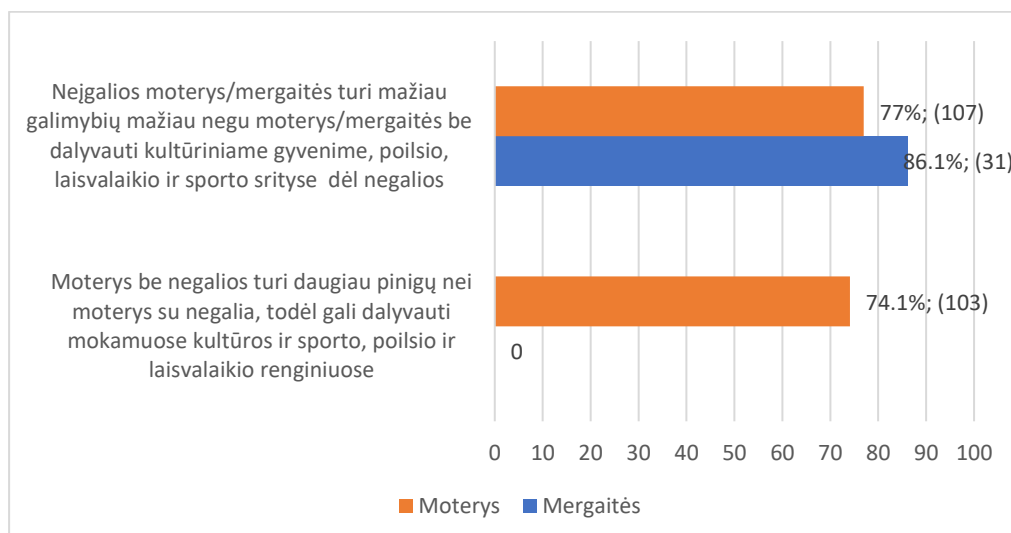
Pagrindinė nurodyta tokios diskriminacijos priežastis – neįgalios moterys mažiau negu neįgalūs vyrai yra skatinamos sportuoti, lankyti sporto renginius, varžybas. Papildomai buvo pasiūlytos šios priežastys: nepakanka informacijos ir tai, kad neįgalioms moterims trūksta ryžto, pasitikėjimo, palyginus su vyrais.

Kaip ir kitose srityse, daugiau respondenčių pritaria, kad neįgalios moterys/mergaitės labiau nei moterys/mergaitės, neturinčios negalios, patiria diskriminaciją dalyvaudamos kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse (žr. 74 pav.). Šiam teiginiui pritarė 18,4 proc. apklaustų moterų ir 33,3 proc. mergaičių.

74 pav. Pritarimas, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją dalyvaudamos kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse (moterų N=756, mergaičių N=108)

Apie 80 proc. apklaustų moterų ir mergaičių pritarė, kad viena iš tokios diskriminacijos priežasčių yra tai, kad neįgalios moterys turi mažiau galimybių negu moterys be negalios dalyvauti kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse (žr. 75 pav.). Neįgalios moterys taip pat pritarė, kad moterys be negalios turi daugiau pinigų, todėl gali dalyvauti mokamuose kultūros ir sporto, poilsio ir laisvalaikio renginiuose (74,1 proc.). Papildomai buvo paminėtos šios priežastys: neįgalios mergaitės bijo, nepasitiki savimi bei žmonių baimė ir stereotipai, kad vaikui su negalia čia ne vieta ir jis tik trukdo.

75 pav. Priežastys, kodėl neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją dalyvaudamos kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse. Galimi keli atsakymai, suma viršija 100 proc.

Paklaustos, kokios priemonės padėtų sumažinti ar panaikinti neįgalių moterų diskriminaciją susijusiose su dalyvavimu kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse, respondentės pateikė tokius atsakymus:

- Aplinka, kur vyksta renginiai, pritaikyta pagal negalios poreikius, daugiau nemokamų renginių, daugiau renginių neįgaliesiems;
- Valstybės finansinė parama, daugiau lėšų nemokamiems renginiams;
- Didesnė neįgaliųjų integracija visose gyvenimo srityse;
- Įsitraukimas į bendruomenių veiklą, neįgaliųjų organizacijas;
- Informacija apie renginius, daugiau informacijos neįgaliųjų bendrijose, „pažymėjimas ženklais, kokie renginiai pritaikyti neįgaliesiems“;
- Informacija, švietimas, visuomenės mokymai, paskaitos apie neįgaliuosius, „reikia, kad mokyklose daugiau kalbėtų apie vaikus su negalia ir jų tėvus“;
- Aplinkinių žmonių didesnis sąmoningumas, draugiškumas, supratimas, „geresnis požiūris į moterį“, tolerancija, teigiamas požiūris į neįgaliuosius;
- Skatinti, kviesti ir sudaryti sąlygas neįgaliesiems dalyvauti;
- Pagalba dalyvauti, pavėžėjimas, asmeninis asistentas;
- Neįgaliųjų „matomumas“;
- Savivertės ugdymas „kad jos žinotų, kad jos pačios yra stiprios“, „pasitikėjimas, būti savimi“;
- Sukurti sporto klubą neįgaliesiems, švietimas apie sporto naudą sveikatai;
- Sukurti daugiau būrelių, trūksta užimtumo centrų;
- Tiesiog kviesti visus dalyvauti;
- „Neįgalusis pats turėtų rodyti iniciatyvą, norą dalyvauti renginiuose, o ne susikoncentruoti vien tik į savo negalias“, „pačių neįgaliųjų noras dalyvauti“, „pačių moterų aktyvumas“, „reikia daugiau dirbti, o ne dejuoti“;
- „Supratimas, kad ir aš noriu pramogų ir dalyvavimo, nors ir ne viską galiu padaryti. Atsižvelgti, kad ir aš noriu dalyvauti ir prisitaikyti bent kažkur, o ne palikti mane vieną“.

13. Neįgalių moterų ir mergaičių diskriminacijos suvokimo apibendrinimas

Siekiant palyginti neįgalių moterų bei mergaičių (kur įmanoma) diskriminacijos patirtis skirtingose srityse buvo papildomai analizuojami respondenčių atsakymai visai tyrimo imčiai (žr. 14, 15 ir 16 lenteles.). Iš 14 lentelės matyti, kad klausiant apie bendrą diskriminacijos patirtį įvairiose kasdieninio gyvenimo srityse, skirtumai tarp sričių yra pakankamai maži, šiek tiek didesnė tik diskriminacijos patirtis gaunant sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas, tačiau pritaikius statistinę paklaidą (žr. 1 lentelę), ir šis skirtumas per mažas, kad būtų statistiškai reikšmingas. Tad toks bendras klausimas apie diskriminacijos patirtį neleidžia daryti patikimo palyginimo tarp sričių. Matomas didesnis skirtumas tarp neatsakiusių į klausimus respondenčių galimai yra susijęs su joms neaktualiomis sritimis – apie 75 proc. yra neaktuali mobilumo sritis (žr. 10 pav.), tad gauname panašų neatsakymo į diskriminacijos patirtį mobilumo srityje klausimą procentą (75,3 proc.). Panaši situacija darbo srityje – darbo patirties neturi apie 43 proc. respondenčių (žr. 37 pav.), tai panašus yra ir neatsakiusių į diskriminacijos darbo srityje klausimą.

14 lentelė. Bendros diskriminacijos patirtis įvairiose kasdieninio gyvenimo srityse

	Taip		Ne		Neatsakė	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
Siekiant gauti mobilumą gerinančias paslaugas ar priemones?	8,7 (70)	-	16 (128)	-	75,3 (603)	-
Gaunant sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ir paslaugas?	17,9 (144)	17,3 (26)	78,7 (630)	56 (84)	3,4 (27)	26,7 (40)
Švietimo srityje?	9,4 (75)	15,3 (23)	87,6 (702)	57,3 (86)	3 (24)	27,4 (41)
Darbo srityje?	10,1 (81)	-	50,4 (404)	-	39,5 (316)	-
Politiniame ir visuomeniniame gyvenime srityse?	5,5 (44)	-	91,4 (732)	-	3,1 (25)	-
Su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityje?	12 (96)	-	84,6 (678)	-	3,4 (27)	-
Kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto	7,9 (63)	9,3 (14)	88,5 (709)	62,7 (94)	3,6 (29)	28 (42)

Palyginus respondenčių pritarimą teiginiui, kad neįgalios moterims sunkiau nei vyrams su tokia pačia negalia įvairiose kasdieninio gyvenimo srityse (žr. 15 lentelę), taip pat matyti, kad skirtumai tarp sričių nėra dideli, liekantis statistinės paklaidos ribose. Labiau išsiskiria smurto sritis ir kiek mažiau – darbo ir šeimos sritys. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad neįgalios mergaitės gerokai dažniau (apie 30 proc.) neatsakė į šiuos klausimus, nei neįgalios moterys.

15 lentelė. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę nei vyrai su tokia pačia negalia diskriminaciją įvairiose kasdieninio gyvenimo srityse

	Taip		Ne		Neatsakė	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
Norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas?	8,4 (67)	-	16,4 (131)	-	75,2 (603)	-
Bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant nuosavu ar visuomeniniu transportu, keliaujant?	6,7 (54)	6,7 (10)	18,5 (148)	15,3 (23)	74,8 (599)	78 (117)
Norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ar paslaugas?	12,9 (103)	11,3 (17)	84,6 (678)	61,3 (92)	2,5 (20)	27,4 (41)
Švietimo srityje?	10,7 (86)	13,3 (20)	86 (689)	57,3 (86)	3,3 (26)	29,4 (44)
Darbo srityje?	18,2 (146)	-	77,9 (624)	-	3,9 (31)	-
Dalyvaujant politiniame ir pilietiniame gyvenime?	11,5 (92)	-	84,4 (676)	-	4,1 (33)	-
Su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityje?	14,6 (117)	-	79,9 (640)	-	5,5 (44)	-
Didesnę riziką patiriant smurtą?	28,8 (231)	16,7 (25)	67,5 (541)	53,3 (80)	3,7 (29)	30 (45)
Šeimos srityje?	19,5 (156)	-	75,9 (608)	-	4,6 (37)	-
Dalyvavimu kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse?	8,4 (67)	7,3 (11)	87,8 (703)	65,3 (98)	3,8 (31)	27,4 (41)

Kaip ir palyginime su vyrais, turinčiais negalią, palyginus su moterimis be negalios, didesnė diskriminacija nurodoma patiriant smurtą, darbo ir šeimos sritis. Tačiau visose srityse diskriminacija, palyginus su moterimis be negalios, yra nurodoma dažniau, nei su vyrais, turinčiais negalią. Tai patvirtina užsienio tyrimų rezultatus, kad neįgalių moterų atveju didesnė diskriminacija jaučiama dėl negalios, nei dėl lyties.

16 lentelė. Pritarimas, kad neįgalios moterys patiria didesnę nei moterys be negalios diskriminaciją įvairiose kasdieninio gyvenimo srityse

	Taip		Ne		Neatsakė	
	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.	Mot.	Mer.
Bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant nuosavu ar visuomeniniu transportu, keliaujant?	12,6 (101)	14 (21)	12,1 (97)	8 (12)	75,3 (603)	78 (117)
Norint gauti sveikatos priežiūros, reabilitacijos ar slaugos priemones ar paslaugas?	22,7 (182)	25,3 (38)	74,9 (600)	46 (69)	2,4 (19)	28,7 (43)
Švietimo srityje?	24,1 (193)	26 (39)	72,5 (581)	44,7 (67)	3,4 (27)	29,3 (44)
Darbo situacijose	31,7 (254)	-	63,4 (508)	-	4,9 (39)	-
Dalyvaujant politiniame ir pilietiniame gyvenime?	19,2 (154)	-	75,8 (607)	-	5 (4)	-
Su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityje?	23,6 (189)	-	72,5 (581)	-	3,9 (31)	-
Didesnę riziką patiriant smurtą?	39,2 (314)	28 (42)	57,1 (457)	42,7 (64)	3,7 (30)	29,3 (44)
Šeimos srityje	30 (240)	-	64,7 (518)	-	5,3 (43)	-
Dalyvavimu kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse?	17,4 (139)	24 (36)	77 (617)	48 (72)	5,6 (45)	28 (42)

14. Išvados ir rekomendacijos

Bendrosios išvados apie neįgalių moterų ir mergaičių padėtį ir diskriminaciją

1. Apibendrinant galima teigti, jog negalią turinčių moterų gyvenimo kokybės užtikrinimas LR teisinėje bazėje numatomas pilkosios zonos principu, t.y., jos neišskiriamos kaip specifinės apsaugos reikalinga visuomenės grupė ir dažniausiu atveju savo teisę į tam tikras garantijas ar apsaugą gali pagrįsti vadovaudamasi arba lygiateisiškumo, arba kaip atitinkančios lyties ir negalios diskriminavimo pagrindus (šios nuostatos įtvirtintos praktiškai kiekviename iš minėtų teisės aktų).
2. Lietuvoje apie 41 proc. moterų ir 52,7 proc. mergaičių su negalia teigia, kad patiria diskriminaciją savo gyvenime, nepriklausomai nuo jų sociodemografinių charakteristikų, negalios pobūdžio ir sunkumo. Tiek užsienio tyrimai, tiek atliktas tyrimas Lietuvoje atskleidžia, kad moterys ir mergaitės su negalia patiria dvigubą diskriminaciją ir yra labiau

pažeidžiamos tiek dėl negalios turėjimo, tiek dėl buvimo moteriškos lyties. Be to, tiek užsienio tyrimai, tiek atliktas tyrimas Lietuvoje parodo, kad diskriminacija dėl negalios neįgalių moterų ir mergaičių jaučiama stipriau, nei dėl lyties.

3. Nagrinėjant diskriminacijos patyrimą skirtingose gyvenimo srityse, pastebima, kad mobilumo, švietimo, sveikatos ir iš dalies laisvalaikio srityse neįgalios moterys ir mergaitės labiau patiria diskriminaciją dėl negalios, o saugumo, šeimos, darbo srityse ir dėl buvimo moteriškos lyties.
4. Visose nagrinėtose srityse vienas dažniausių minimų dvigubos diskriminacijos veiksnių žema neįgalių moterų ir mergaičių savivertė, pasitikėjimas savo jėgomis.

Rekomendacija (1): Siekiant sustiprinti neįgalių moterų ir mergaičių savivertę ir pasitikėjimą savimi, reikėtų sudaryti galimybę vykdyti šiam tikslui skirtus neįgaliųjų integracijos projektus ar kitas remiamas veiklas, numatant tokią priemonę moterų ir vyrų lygių galimybių veiksmų plane ir pan.

5. Neįgalios moterys ir mergaitės Lietuvoje savo situaciją vertina gana palankiai, tik 15 proc. nepatenkintos savo gyvenimu, kai 52 proc. neįgalių moterų ir 65 proc. mergaičių yra patenkintos. Atsakymų vidurkis siekė 6,48 balo, tai, palyginus su Lietuvos gyventojų pasitenkinimo gyvenimu vidurkiu 2016 m. siekiančiu 6,51 balo, yra tikrai neblogai. Labiausiai neįgalios moterys ir mergaitės nepatenkintos savo sveikata ir pajamomis, o neįgalios moterys dar ir savo darbo situacija.
6. Šiuo neįgalių moterų ir mergaičių tyrimu buvo nustatyta, kaip jos pačios vertina savo padėtį. Siekiant iširti, kiek skiriasi neįgalių moterų ir mergaičių padėtis palyginti su neįgaliais vyrais ir berniukais bei neturinčiais negalios žmonėmis, nepakanka apklausti tik neįgalias moteris ir mergaites. Tokiam palyginimui reikia pagal tuos pačius klausimus atlikti apklausas ir su neįgaliais vyrais ir berniukais, bei neturinčiais negalios žmonėmis. Tai leistų palyginti, kaip vertina savo gyvenimo sritis neįgalios moterys ir vyrai, neįgalios moterys ir moterys be negalios.

Rekomendacija (2): Siekiant iširti, kiek skiriasi neįgalių moterų ir mergaičių padėtis palyginti su neįgaliais vyrais ir berniukais bei neturinčiais negalios žmonėmis, esant galimybėms, pagal tuos pačius klausimus reikėtų atlikti apklausas ir su neįgaliais vyrais ir berniukais bei neturinčiais negalios žmonėmis.

7. Vien nuomonės tyrimų nepakanka, norint palyginti neįgalių moterų ir mergaičių bei neįgalių vyrų ir berniukų padėtį įvairiose gyvenimo srityse, kadangi tokiais tyrimais sužinome tik subjektyviai vertinamą savo padėtį ir diskriminacijos suvokimą. Pilnesniam neįgaliųjų padėties suvokimui reikėtų stiprinti statistinių duomenų bazę, kurios pagalba galima būtų nuolat stebėti neįgalių asmenų skaičiaus pokyčius, jų išsilavinimo pasiekimus, padėtį darbo rinkoje, smurto atvejus ir pan. Tai padėtų objektyviau vertinti Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą.

Rekomendacija (3): Stiprinti statistinių duomenų bazę, išskiriant statistinius duomenis ne tik pagal neįgalumo faktą bet ir pagal lytį, kurios pagalba galima būtų nuolat stebėti neįgalių asmenų skaičiaus pokyčius, jų išsilavinimo pasiekimus, padėtį darbo rinkoje, smurto atvejus ir pan.

Išvados apie diskriminaciją prieinamumo ir mobilumo srityje

8. Šiame tyrime ketvirtadalis neįgalių moterų ir mergaičių dėl savo negalios (judėjimo, regos ir pan.) turi sunkumų judėti savo namuose ir viešosiose vietose. Tačiau nagrinėjant priemonių turėjimą ir tinkamą šių paslaugų gavimą nuomonės išsiskiria: santykinai daugiau mergaičių teigia, kad jos turi visas reikalingas technines priemones, kad jų namai yra pritaikyti judėjimo poreikiams. Apie penktadalį neįgalių moterų neturi joms reikalingų techninių priemonių ir penktadalio moterų namai nepritaikyti judėjimo poreikiams.

Rekomendacija (4): Viešinti informaciją apie būsto pritaikymą ir aprūpinimą techninės pagalbos priemonėmis tarp neįgalių moterų.

9. Apie ketvirtadalį apklaustų moterų ir apie pusę mergaičių teigia, kad visuomeniniai pastatai, šaligatvių nuvažiavimai, sankryžos, viešasis transportas yra nepritaikyti judėjimo poreikiams. Taip pat trečdalis neįgalių moterų ir daugiau nei pusė mergaičių mano, kad dėl to jos patiria diskriminaciją.

Rekomendacija (5): Gerinti visuomeninių pastatų, šaligatvių, šviesoforų, viešojo transporto ir pan. pritaikymą neįgaliųjų poreikiams. Toks viešos aplinkos pritaikymas padėtų neįgaliesiems savarankiškai be kitų pagalbos judėti viešojoje erdvėje ir sumažintų diskriminacijos pasireiškimo tikimybę.

10. Apie trečdalį neįgalių moterų ir du trečdalius mergaičių negali savarankiškai pasiekti sveikatos, ugdymo, darbo įstaigų, kultūrinių ar sporto renginių. Apie 40 proc. neįgalių moterų ir 50-60 proc. mergaičių negauna pavėžėjimo ir palydėjimo paslaugų iki sveikatos, ugdymo, darbo įstaigų, kultūrinių ar sporto renginių paslaugų. Tai didina jų diskriminaciją prieinamumo ir mobilumo srityje.

Rekomendacija (6): Labai svarbu toliau plėtoti finansiškai prieinamas pavėžėjimo (socialinio taksi) ir palydėjimo paslaugas.

11. Trečdalis neįgalių moterų mano, kad neįgaliosioms moterims sunkiau nei vyrams su tokia pačia negalia norint gauti mobilumą gerinančias priemones ar paslaugas dažniausiai dėl skirtingo atsakingų darbuotojų požiūrio į vyrus ir moteris bei dėl mažesnių moterų pajamų.

Rekomendacija (7): Siekti, kad atsakingi už pagalbą neįgaliesiems mobilumo srityje asmenys užtikrintų lygias moterų ir vyrų teises į jiems reikalingas paslaugas.

12. Apie 30 proc. neįgalių moterų ir mergaičių teigia, kad neįgalios moterys/mergaitės patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai/berniukai bandant patekti į visuomeninius pastatus, važiuojant transportu, keliaujant. Apie pusę respondenčių taip mano ir palyginimo su moterimis be negalios atveju. Dažniausiai tai vyksta dėl mažesnės žmonių pagarbos, dėmesio ir pagalbos, dažnesnio užgauliojimo ir priekabiavimo.

Rekomendacija (8): Nuo mažumės ugdyti pagarbą, toleranciją ir supratimą moteriai bei neįgaliesiems asmenims. Sudaryti sąlygas daugiau bendrauti sveikiems ir negalių turintiems žmonėms. Teikti pozityvią informaciją žiniasklaidoje ir kurti socialinę reklamą, padedančią padidinti žinojimą apie neįgaliuosius, pakeisti požiūrį ir sumažinti baimę.

Išvados apie diskriminaciją sveikatos srityje

13. Nepasitenkinimas sveikatos priežiūra charakteringas mažiau nei dešimtdaliui neįgalų moterų ir mergaičių. Išimtį sudaro tik medicininės reabilitacijos ir iš dalies slaugos paslaugos, nes 27 proc. apklaustų neįgalių moterų negauna laiku ir kokybiškų reabilitacijos paslaugų ir 15 proc. – slaugos paslaugų. Viena iš tokios diskriminacijos priežasčių – mažos neįgalių moterų ir mergaičių pajamos, neleidžiančios pasinaudoti mokamų paslaugų pasiūla.

Rekomendacija (9): Gerinti finansiškai prieinamas medicininės reabilitacijos ir slaugos paslaugas moterims ir mergaitėms su negalia.

14. Apie penktadalį neįgalių moterų ir mergaičių patiria diskriminaciją sveikatos srityje dėl sunkumų patekti pas reikiamus gydytojus, reabilitacijos specialistus, atsisakymą teikti informaciją ar suteikiamą nepilną informaciją bei gydytojų empatijos, jautrumo trūkumą, nesupratimą, netikėjimą neįgaliomis pacientėmis. Ypač tokia diskriminacija pastebima palyginime su moterimis be negalios.

Rekomendacija (10): Siekti lygių teisių užtikrinimo gaunant sveikatos, reabilitacijos ir slaugos paslaugas, diegti etišką ir pagarbų medicinos darbuotojų požiūrį ir elgesį su pacientais, ypač neįgaliomis moterimis.

15. Beveik dešimtdaliui (8,6 proc.) apklaustų neįgalių moterų teko susidurti su atkalbinėjimu dėl negalios gimdyti, sterilizacija, prievartine kontracepcija ar abortu ir pan. Apie 7 proc. respondenčių mano, kad neįgalios moterys dažniau turi tokią patirtį nei neįgalūs vyrai bei apie 13 proc., kad neįgalios moterys dažniau turi tokią patirtį nei moterys be negalios. Pagrindinės tokios diskriminacijos priežastys – neįgalioms moterims tradiciškai yra uždedama daugiau atsakomybės dėl pastojimo ir vaikų gimdymo nei vyrams bei dėl tradicinio gydytojų ir visuomenės nusistatymo, kad daugumos neįgalių moterų vaikai paveldės negalią, kad neįgalios moterys negalės dėl sveikatos būklės išnešioti kūdikio, kad neįgalios moterys negalės taip gerai, kaip moterys be negalios, prižiūrėti savo vaikų.

Rekomendacija (11): Neįgalioms moterims teikti visą reikiamą informaciją apie ligos paveldimumą, skatinti gerbti teisę į apsisprendimą ir kartu su moterimi aptarti ir nuspręsti dėl nėštumo reguliavimo priemonių.

Išvados apie diskriminaciją švietimo srityje

16. Penktadalis neįgalių moterų nesutinka, dar trečdalis sutinka tik iš dalies, kad turi tokį išsilavinimo lygį, kokio norėjo. Panaši situacija ir su profesijos įgijimu, kai 27 proc. moterų nesutinka, kad turi tokią profesiją, kokios norėjo ir dar tiek pat sutinka su tuo tik iš dalies. Tai rodo, kad dar nėra sukurtos neįgaliesiems tinkamos sąlygos mokytis ir įgyti norimą profesiją ir/ar dalyvauti profesinėje reabilitacijoje.
17. Apie dešimtadalis moterų ir penktadalis mergaičių patiria diskriminaciją švietimo sistemoje, dažniausiai dėl negalėjimo mokytis ir įgyti norimą profesiją dėl negalios, atkalbinėjimo siekti didesnio išsilavinimo ir turėjimą kęsti bendramokslių patyčias, užgauliojimą. Neįgalios mergaitės taip pat pabrėžė ir kitas priežastis: nepritaikyta arba netinkamai pritaikyta švietimo įstaigų fizinė aplinka, sunkumai mokytis kartu su kitais bendramoksliais, neturinčiais negalios, nepakankamai kvalifikuoti dirbti su mokiniais su

negalia pedagogai ir jų padėjėjai bei nepagarbus ar neetiškas švietimo įstaigose dirbančių žmonių elgesys.

Rekomendacija (12): Gerinti švietimo ir profesijos įgijimo prieinamumą (pagalbinės mokymosi priemonės, specialistai, individualizuota parama ir pagalba, sąlygos ugdyti savo asmenybę, talentus, kūrybiškumą) neįgaliesiems, atsižvelgiant į jų galimybes.

Rekomendacija (13): Kelti mokytojų, dėstytojų ir kitų švietimo specialistų kvalifikaciją dirbti su neįgaliaisiais. Kovoti su nepagarbiu ar neetišku švietimo įstaigose dirbančių žmonių elgesiu.

18. Maždaug dešimtadalis neįgalių moterų ir penktadalis mergaičių pritaria, kad neįgalios moterys/mergaitės labiau nei vyrai/berniukai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją švietimo srityje. Dar daugiau – apie ketvirtis moterų ir du penktadaliai mergaičių mano, kad patiria didesnę diskriminaciją, palyginus su moterimis/mergaitėmis be negalios. Dažniausios priežastys: neįgalios mergaitės ir moterys dažniau kenčia nuo žemos savivertės, neįgalios mergaitės ir moterys patiria daugiau patyčių ir fizinio smurto iš savo bendramokslų.

Rekomendacija (14): Ugdyti neįgalių mergaičių savivertę, pasitikėjimą savimi, savarankiškumą nuo mažumės.

Rekomendacija (15): Sistemiškai spręsti patyčių mokyklose ir kitose švietimo įstaigose klausimą, siekti visiškai panaikinti šį reiškinį.

Išvados apie diskriminaciją darbo ir užimtumo srityje

19. 43 proc. neįgalių moterų neturi darbo patirties. Iš tų moterų, kurios turi tokią patirtį, maždaug pusė jų teigia, kad negali laisvai pasirinkti tokio darbo, kokio jos nori, trečdalis nedirba tokio darbo, kokio jos norėjo. Be to, trečdalis nepitaria, kad darbas suteikia pakankamas pajamas pragyvenimui. Pagrindinė pažymėta kliūtis yra neigiamas požiūris, su kuriuo teko/tenka susidurti darbo srityje yra nenorėjimas priimti į darbą dėl negalios. Arti ketvirčio moterų taip pat pažymėjo šias priežastis: nepritaikyta arba netinkamai pritaikyta darbovietės fizinė aplinka, nesudaromos poreikius atitinkančios darbo sąlygos (lankstus grafikas, darbas iš namų ir pan.) bei atleidimas iš darbo dėl negalios progresavimo. Tai neatliepia Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje pabrėžiamos teisės ir galybės neįgaliesiems užsidirbti pragyvenimui iš laisvai pasirinkto darbo ar iš laisvai priimto darbo pasiūlymo darbo rinkoje.

Rekomendacija (16): Dėti labai daug pastangų į darbo vietų neįgaliesiems kūrimą, atsižvelgiant į jų poreikius. Darbo turėjimas kartu su susijusiomis paslaugomis (darbo vietos pritaikymo, pavėžėjimo, paramos darbo vietoje ir pan.) padėtų spręsti daug neįgaliųjų problemų vienu metu: pajamų, socialinių garantijų, mokamų paslaugų, savivertės, integracijos, bendravimo su sveikais žmonėmis, požiūrio į neįgaliuosius keitimo ir pan.

20. Maždaug penktadalis apklaustų moterų pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją darbo srityje. Dažniausiai pažymimos priežastys yra susiję su tuo, kad vyrai su negalia turi daugiau galimybių pasirinkti norimą darbą, darbdaviai labiau linkę į tą pačią poziciją priimti vyrus su negalia, nei moteris su negalia, neįgalios moterys patiria daugiau patyčių, neetiško elgesio iš savo bendradarbių nei neįgalūs vyrai bei neįgalioms moterims, besirūpinančioms savo vaikais ar artimaisiais, sunkiau suderinti darbą su įsipareigojimais šeimoje nei vyrams su negalia. Tai susiję su

tradiciskai vis dar gaju isitikinimu, kad vyrai turi aktyviau veikti viešojoje erdvėje, o moterys – privačioje.

Rekomendacija (17): Kuriant priemones neįgaliųjų įtraukimui į darbo rinką numatyti papildomas priemones neįgalių moterų skatinimui dirbti ir joms tinkamų sąlygų (nepilnos dienos darbas, lankstus grafikas, darbas iš namų ir pan.) dirbti sudarymui.

21. Trečdalis neįgalių moterų pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei moterys be negalios patiria diskriminaciją įvairiose darbinėse situacijose. Dvi stipriausios šios situacijos priežastys yra: moterys be negalios turi daugiau galimybių pasirinkti norimą darbą ir darbdaviai labiau linkę į tą pačią poziciją priimti moteris be negalios, nei moteris su negalia.

Rekomendacija (18): Šviesti žmones nuo pat mažumės apie neįgaliuosius ir jų galimybes, kad būsimi darbdaviai jau būtų susiformavę palankų požiūrį į neįgaliųjų įdarbinimą. Darbdavių ir jų įmonių socialinės atsakomybės (atsakingo verslo) skatinimas neįgaliųjų įdarbinimo atveju.

Išvados apie diskriminaciją politiniame ir visuomeniniame gyvenime

22. Nors dauguma apklaustų neįgalių moterų balsuoja rinkimuose, kitose politinio ir visuomeninio gyvenimo srityse neįgalios moterys beveik nedalyvauja. Vienintelė sritis, kur jaučiamas didesnis dalyvavimas – tai dalyvavimas visuomeninių organizacijų, jungiančių neįgaliuosius, veikloje. Nepaisant to, tik iki penkių procentų moterų pritaria, kad yra patyrę diskriminaciją šioje srityje. Tai, vėlgi, atsiremia į tai, kad tradiciškai moterys nemano, kad jos turėtų dalyvauti visuomenės gyvenime. Tačiau be jų pačių įsitraukimo į aktyvią visuomeninę ir politinę veiklą sunku tikėtis, kad jų poreikiai bus atstovaujami ir priimami joms palankūs sprendimai.

Rekomendacija (19): Nuo mažumės auklėti neįgalias mergaites būti aktyvioms, dalyvauti visuomeninių organizacijų veikloje, domėtis visuomeniniais procesais, neįgaliųjų padėties gerinimu ir pan.

23. Apie dešimtadalį neįgalių moterų mano, kad patiria didesnę diskriminaciją nei vyrai su negalia dalyvaujant politiniame ir visuomeniniame gyvenime, apie penktadalį – kad patiria tokią diskriminaciją palyginus su moterimis be negalios. Priežastys abiem atvejais panašios: neįgalios moterys mažiau negu neįgalūs vyrai ar moterys be negalios domisi politika, todėl mažiau balsuoja rinkimuose, rečiau kandiduoja rinkimuose ar dalyvauja partijų veikloje, žymiai rečiau dalyvauja sprendimų priėmimo, todėl negali paveikti sprendimų, liečiančių jų gyvenimą bei dažniau turi žemą savivertę ir gyvena labiau izoliuotai, todėl nedalyvauja sprendimų priėmimo.

Rekomendacija (20): Stiprinti aktyvesnių neįgalių moterų lyderystės gebėjimus dalyvauti politiniame ir visuomeniniame gyvenime, skatinti dalyvauti visuomeninių organizacijų veikloje, neįgalių moterų tinkluose ir savipagalbos grupėse.

Išvados apie diskriminaciją pajamų ir socialinių garantijų atžvilgiu

24. Neįgalios mergaitės savo materialią padėtį įvertino geriau, nei neįgalios moterys: sunkiausiai materialiai gyvenančių grupei (nepakanka pinigų maistui ir drabužiams) save priskyrė 50 proc. moterų ir 28 proc. mergaičių. Tokį skirtumą tarp neįgalių moterų ir

mergaičių iš dalies lemia tai, kad tarp neįgalių moterų yra daugiau gyvenančių tik iš neįgaliųjų pensijos ir neturinčių, kas joms padėtų. 39 proc. neįgalių moterų gauna atlyginimą už darbą, 35 proc. gauna valstybės finansinę paramą neįgaliesiems, 86 proc. gauna neįgaliųjų pensiją, tik 7 proc. gauna bedarbio pašalpą, dar 11 proc. gauna pajamų už atsitiktinius, neoficialius darbus. Tokia pajamų sudėtis neužtikrina daugumos neįgalių moterų teisės į pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant pakankamą maistą, aprangą ir būstą. Esama socialinių garantijų sistema nepajėgi pakeisti pusės neįgalių moterų skurdžios padėties.

Rekomendacija (21): Spręsti neįgaliųjų skurdo problemą, įtraukiant pačius neįgaluosius į sprendimų paiešką. Stiprinti neįgaliųjų įtraukimą į darbo rinką ir reikalingo darbo stažo įgijimą (pagal 15 rekomendaciją).

25. 16 proc. apklaustų moterų pritaria, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su tokia pačia negalia patiria diskriminaciją susijusioje su pajamomis ir socialinėmis garantijomis srityje. Dažniausiai minimos priežastys: neįgalių moterų atlyginimas už darbą yra mažesnis nei neįgalių vyrų, su tuo susijusi ir socialinio draudimo, pensijų sistema, pagal kurią moterys gauna mažesnę socialinį draudimą ir pensiją, neįgalios moterys dažniau dėl šeimyninių įsipareigojimų dirba nepilnu etatu, todėl, vėlgi, gauna mažesnę socialinį draudimą ir pensiją, neįgalios moterys gauna mažesnes pajamas nei neįgalūs vyrai, todėl joms sunkiau įsigyti ar išsinuomoti būstą. Identiškos priežastys įvardijamos ir diskriminacijos palyginti su moterimis be negalios atveju.

Rekomendacija (22): Siekti, kad už tą patį darbą būtų mokamas toks pats atlyginimas tiek vyrams, tiek moterims, nes kol kas socialinis draudimas ir pensijos yra sistemškai susietos su atlyginimo dydžiu.

Išvados apie diskriminaciją saugumo ir privatumo srityje

26. Daugiau nei 90 proc. neįgalių moterų ir mergaičių labiausiai saugios jaučiasi namuose. Nesaugiausios – gatvėje, kultūriniuose ir sporto renginiuose, bendrabučiuose. Daugiausia neįgalios moterys (32 proc.) ir mergaitės (39 proc.) nurodė patyrusios psichologinį smurtą, 21 proc. moterų ir 23 proc. mergaičių – fizinį smurtą, 6 proc. moterų ir 4 proc. mergaičių – seksualinį smurtą, 5 proc. moterų – prievartinį sunkų darbą. Jaučiama didelė diskriminacija smurto atžvilgiu tiek palyginus su negalią turinčiais vyrais ir berniukais, tiek su moterimis be negalios. Pagrindinės įvardintos priežastys abiem atvejais: neįgalios moterys ir mergaitės turi didesnę riziką patirti smurtą dėl ilgalaikio priklausymo nuo kitų pagalbos, bejėgiškumo, smurtaujantys prieš jas žmonės mažiau tikisi, kad jų nusikaltimas bus atskleistas, jaučiasi nebaudžiami.

Rekomendacija (23): Neįgalios moterys ir mergaitės turi gauti tinkamą švietimą apie smurtą ir savigny, kad galėtų suvokti smurto riziką ir nuo jo apsisaugoti.

Rekomendacija (24): Adaptuoti neįgaliesiems pagalbos nukentėjusioms teikimą: informavimą, kur kreiptis, psichologinę, juridinę ir kitą reikalingą pagalbą.

Rekomendacija (25): Gerinti socialinių darbuotojų, mokytojų, policijos darbuotojų gebėjimus atpažinti panaudotą smurtą neįgaliojo atžvilgiu ir garantuoti apsaugą nuo jo.

Išvados apie diskriminaciją šeimos neliečiamumo srityje

27. Apie trečdalį neįgalių moterų gyvena vienos savarankiškai, daugiau nei trečdalis – neturi vaikų. Apie dešimtadalį nurodė, kad patyrė diskriminaciją susirandant partnerį, sukuriant šeimą ir norint susilaukti vaikų. Pagrindinės tokios diskriminacijos šeimos srityje priežastys yra susijusios su atkabinėjimu nuo šeimos sukūrimo, vaikų gimdymo, teisės susirasti partnerį ignoravimu ir nesudarytomis sąlygomis prižiūrėti vaikus. Tačiau paminėti ir atvejai, kai buvo atimta vaiko/ų globa skyrybų atveju ar neleista įvaikinti vaiko dėl negalios. Penktadalis apklaustų moterų pritarė, kad neįgalios moterys labiau nei vyrai su negalia patiria diskriminaciją šeimos srityje, trečdalis, kad patiria tokią diskriminaciją palyginti su moterimis be negalios. Pagrindinė priežastis: neįgalioms moterims daug sunkiau susirasti partnerį ir sukurti šeimą, nei neįgaliems vyrams ar moterims be negalios.

Rekomendacija (26): Neįgalių moterų savivertės, pasitikėjimo ugdyimas, šeimyninio gyvenimo kursai.

Rekomendacija (27): Stiprinti pagalbą vienišoms neįgalioms motinoms, siekiant užtikrinti galimybę joms vienoms auginti vaikus.

Išvados apie diskriminaciją kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse

28. Savo padėtį neįgalios moterys ir mergaitės kultūrinio gyvenimo, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse vertina geriausiai iš visų sričių: apie 60 proc. dalyvauja kultūriniame gyvenime – meno kolektyvuose, būreliuose, klubuose, apie 70 proc. lanko teatro, muzikos ir pan. renginius, bendruomenės šventes, parodas. Tačiau tik apie 30 proc. dalyvauja sporto veikloje ir lanko sporto renginius, varžybas. Tik dešimtadalis mano, kad patiria diskriminaciją šiose srityse palyginus su vyrais/berniukais su negalia, tačiau penktadalis neįgalių moterų ir trečdalis mergaičių mano, kad patiria diskriminaciją palyginus su moterimis/mergaitėmis be negalios. Pagrindinė nurodyta tokios diskriminacijos priežastis – neįgalios moterys/mergaitės mažiau negu neįgalūs vyrai/berniukai yra skatinamos sportuoti, lankyti sporto renginius, varžybas, turi mažiau galimybių negu moterys/mergaitės be negalios dalyvauti kultūriniame gyvenime, poilsio, laisvalaikio ir sporto srityse.

Rekomendacija (28): Skatinti neįgalias mergaites ir moteris daugiau sportuoti, suteikiant žinių apie sporto naudą, pateikiant gerųjų pavyzdžių bei sudarant sąlygas sportuoti.